

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Josef Kavka

**Debata okolo reforem francouzských
univerzit (2007-2010)**

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Josef Kavka**

Vedoucí práce: **PhDr. Ondřej Matějka**

Oponent práce: **Prof. PhDr. Jiří Pešek, CSc.**

Datum obhajoby: **2010**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KAVKA, Josef. *Debata okolo reforem francouzských univerzit (2007-2010)*. Praha: Karlova univerzita, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, 2010. 69 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ondřej Matějka

Anotace

Bakalářská práce „Debata okolo reforem francouzských univerzit (2007-2010)“ se zabývá diskuzí, kterou vyvolaly protesty proti Zákonu o svobodách a zodpovědnostech univerzit (*La loi relative aux libertés et responsabilités des universités*, LRU) v druhé polovině roku 2007 a proti reformě statutu části francouzských akademiků (*enseignant-chercheurs*) v první polovině roku 2009. Práce si klade za cíl vystihnout jádro polemiky u témat, které byly nejvíce diskutované v odborných časopisech *Le Débat*, *Commentaire*, *Esprit* a v několika dalších akademických publikacích.

V úvodní kapitole je nejprve krátce charakterizován francouzský systém terciárního školství a výzkumu. Poté jsou představeny reformy univerzitního systému a reakce, které vyvolaly u studentů a akademiků. V následujících pěti kapitolách jsou kvalitativně analyzovány názory na nejdiskutovanější témata: příčiny akademického protestního hnutí v letním semestru 2008/2009; způsoby hodnocení vědy a vědců; samospráva reformovaných francouzských univerzit; stav francouzských univerzit před reformami a ideální stav po reformách; a realizovatelnost univerzitní autonomie ve francouzském systému, kde je velmi uznávaný ideál rovnosti (*égalité*) a kde bude univerzity nadále financovat především stát.

Annotation

Bachelor thesis “The Debate Concerning Reforms of French Universities (2007-2010)” deals with the debate provoked by protests against the Law relative to liberties and responsibilities of universities (*La loi relative aux libertés et responsabilités des universités*, LRU) in the second half of 2007 and against the reform of the statute of a part of French academicians (*enseignant-chercheurs*) in the first half of 2009. Its goal is

to find the core of the most discussed polemics. Primary sources of the debate are taken mainly from academic journals *Le Débat*, *Commentaire*, *Esprit*.

French system of higher education is briefly characterized at the beginning of the first chapter. It's followed by a presentation of reforms of French universities and of protests they have provoked. Next five chapters deal with divergent opinions on most discussed topics: Causes of academic protest movement in the summer semester 2008/2009. Quantitative and qualitative methods of scholars' evaluation. Governance of reformed French universities. The shape of French universities before the reforms and role that universities should play after them. Feasibility of university autonomy in the French system where the ideal of equality is particularly respected and where the state will continue to be the major university investor.

Klíčová slova

Vysoké školství, univerzity, univerzitní systém, Francie, reforma, LRU

Keywords

Higher education, universities, university system, France, reform, LRU

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně a použil/a jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne

Josef Kavka

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Ondřeji Matějkovi za cenné poznámky.

Obsah

OBSAH	3
ÚVOD	5
<i>Zhodnocení literatury</i>	6
<i>Primární zdroje</i>	6
<i>Sekundární zdroje</i>	10
<i>Cíl, metodologie a struktura práce</i>	12
1. FRANCOUZSKÝ UNIVERZITNÍ SYSTÉM A POKUSY O JEHO REFORMOVÁNÍ V DRUHÉ POLOVINĚ LET 2000	15
1.1 <i>Charakteristika francouzského systému terciálního školství a výzkumu</i>	15
1.2 <i>Co přimělo vládu k plánu reformy univerzitního systému?</i>	16
1.3 <i>Vládní reformy a reakce akademiků</i>	20
1.3.1 <i>Reformy univerzitního systému od roku 2006</i>	20
1.3.2 <i>Protesty proti LRU</i>	22
1.3.3 <i>Reforma statutu akademiků</i>	23
1.3.4 <i>Protesty enseignant-chercheurs proti novému statutu</i>	24
2 PODSTATA A PŘÍČINY PROTESTŮ V ROCE 2009	27
2.1 <i>Vládní „komunikace“</i>	29
2.2 <i>„Administrativní práce“ jako nové poslání enseignant-chercheurs</i>	29
2.3 <i>„Modulace“ pracovní náplně enseignant-chercheurs</i>	30
3 HODNOCENÍ VĚDY A VÝZKUMU	32
3.1 <i>Kvantitativní hodnocení výzkumu</i>	33
3.1.1 <i>Protesty proti kvantitativnímu hodnocení výzkumu ve Francii</i>	33
3.1.2 <i>Diskuze o funkci žebříčků</i>	34
3.1.3 <i>(Ne)přesnost „žebříčkového“ hodnocení</i>	35
3.1.4 <i>„Žebříčkové“ hodnocení a dlouhodobý přínos vědeckovy práce</i>	35
3.1.5 <i>„Žebříčkové“ hodnocení a společenské vědy</i>	37
3.1.6 <i>„Žebříčkové“ hodnocení a angličtina</i>	37
3.2 <i>Kvalitativní hodnocení</i>	38
3.2.1 <i>Protesty proti lokálnímu hodnocení výzkumu</i>	38
3.2.2 <i>Protesty proti častějšímu hodnocení výzkumu</i>	40
3.3 <i>Hodnocení výuky</i>	42
3.4 <i>Hodnocení „kolektivních odpovědností“</i>	42
4 UNIVERZITNÍ SAMOSPRÁVA	44
4.1 <i>Diskuze o centralizaci univerzitní samosprávy</i>	44
4.2 <i>Diskuze o (ne)zastoupení akademiků ve vedení univerzit</i>	46
4.3 <i>Diskuze o (ne)demokratických principech samosprávy</i>	47
5 DIAGNOSTIKA STAVU UNIVERZIT A JEJICH ROLE VE SPOLEČNOSTI	50
5.1 <i>Sporná diagnostika Šanghajským žebříčkem a uplatněním absolventů</i>	50
5.1.1 <i>Význam Šanghajského žebříčku v Evropě</i>	51
5.1.2 <i>Kritéria Šanghajského žebříčku a francouzské univerzity</i>	52
5.1.3 <i>Problematické využití Šanghajského žebříčku</i>	52
5.1.4 <i>(Ne)uplatnění absolventů univerzit</i>	53
5.2 <i>Role univerzity</i>	54
5.2.1 <i>Profesionalizace</i>	54
5.2.2 <i>„Teritoriálně integrovaná“ nebo „nezávislá“ univerzita</i>	56
5.2.3 <i>Diverzifikace jako možné řešení</i>	59
6 AUTONOMIE	60

Debata okolo reforem francouzských univerzit (2007-2010)

6.1	<i>Vládní podněty ke kvalitativnímu rozvrstvení univerzit vs. ideál rovnosti (égalité)</i>	60
6.2	<i>Přínosy autonomie</i>	61
6.3	<i>Názory, podle kterých univerzitní autonomie není v souladu s francouzským institucionálním univerzitním systémem</i>	62
6.4	<i>Názory, podle kterých univerzitní autonomie je v souladu s francouzským institucionálním univerzitním systémem</i>	64
6.5	<i>Hypotetická příčina rozporu: „nedůvěra“</i>	65
ZÁVĚR		66
SUMMARY		70
POUŽITÁ LITERATURA		73
	<i>Primární zdroje</i>	73
	<i>Internetové primární zdroje</i>	74
	<i>Sekundární zdroje</i>	75
	<i>Internetové sekundární zdroje</i>	76
SEZNAM ZKRATEK		77

Úvod

Od roku 2006 zaváděla francouzská vláda několik reforem univerzitního systému. Na první pohled se neliší od reforem v ostatních rozvinutých zemích. Jejich cílem je vytvořit silné multi-disciplinární autonomní univerzity, které budou jednak schopné konkurovat nejlepším světovým univerzitám v rozvoji a šíření vědění, jednak se přiblíží potřebám okolní společnosti, především poptávce zaměstnavatelů po vhodně kvalifikovaných pracovnících a poptávce firem po inovacích. Podobně jako v jiných zemích se tyto reformy střetly s protesty studentů. Vzhledem k francouzským tradicím není překvapivé, že protestní hnutí dosáhlo velké intenzity. V zimním semestru akademického roku 2007/2008 a v letním semestru roku 2008/2009 přerušily stávky a blokování některých univerzit výuku déle než na dva měsíce.

Výjimečné bylo hnutí odporu v první polovině roku 2009, které vyvolala reforma statutu *enseignant-chercheurs* (ti tvoří 65% francouzských akademiků). Nevzešlo totiž z prostředí studentstva, ale tradičně „netečných“ univerzitních pedagogů a vědců. Také díky tomu se do debaty o univerzitních reformách zapojili nejuznávanější profesori mnoha vědních disciplín (držitel Nobelovy ceny za fyziku Albert Fert, filozof Marcel Gauchet, profesor literatury Antoin Compagnon, profesor práva Olivier Beaud, profesor ekonomie Philippe Aghion, profesor sociologie Bruno Latour a další). Tématem naší práce je právě tato debata. Ve Francii prozatím nebyla komplexně hodnocena.¹ V češtině o ní neexistují žádné odborné publikace. Chybí také podrobné, aktuální pojednání o francouzském systému terciálního školství. Pro českého čtenáře by tak mohlo být přínosné seznámení se s pohledem největších akademických autorit Francie na problémy specificky francouzské, ale i „univerzální“, které zasahují také české prostředí.

Debatu zkoumáme na základě vybraných publikací, vztahujících se k francouzskému univerzitnímu systému od srpna 2007 do února 2010. V srpnu 2007 byl schválen Zákon o svobodách a zodpovědnostech univerzit (*La loi relative aux libertés et responsabilités des universités*, dále LRU), který vytváří symbol a rámec reforem. V únoru 2010 jsme po publikování Zprávy o univerzitní excelenci Philippa Aghiona a důkladného právního rozboru reforem v odborném časopise *AJDA - L'Actualité Juridique Droit Administratif* zastavili sběr další literatury a začali ji vyhodnocovat.

---

¹ Francouzští autoři se stále zabývají spíše hodnocením reformy než debatou, která okolo ní vznikla.

Tématicky je náš korpus analyzovaných dokumentů vymezen francouzským univerzitním systémem.²

Jak podrobněji vysvětlujeme v první kapitole, jen 54% studentů terciálního školství³ (1,2 milionu) studuje na osmdesáti⁴ francouzských univerzitách. Zbylých 46% navštěvuje, buďto dvouleté pomaturitní studium nebo prestižní *grandes-écoles* vedoucí k diplomu ekvivalentnímu magisterskému. Výzkum je vedle univerzit rozvíjen také ve státních výzkumných institutech. Většina publikací se univerzitnímu systému věnuje v kontextu celého francouzského systému terciálního školství a výzkumu, což je pro pochopení pozice univerzit nutné. Přesto jsme do primárních zdrojů zařadili pouze publikace, které se (stejně jako naše práce) zabývaly převážně francouzskými univerzitami a jejich reformou.

Některé primární zdroje využíváme pro charakteristiku francouzského systému terciálního školství, která ještě není součástí analyzované debaty. Je to proto, že do ní zasahovaly dva typy aktérů, kteří zastávali dvojí roli. Akademici reformy odborně zkoumali i normativně hodnotili. Vládní představitelé o reformách informovali i je obhajovali.

Zhodnocení literatury

Primární zdroje

Primárními zdroji, na jejichž základě jsme analyzovali debatu, jsou články z předních intelektuálních francouzských časopisů *Le Débat*, *Commentaire* a *Esprit*, vydaných mezi srpnem 2007 a únorem 2010. Dále vybrané texty z 33. čísla *revue MAUSS*, které pod názvem *L'Université en crise: mort ou résurrection?* shromažďuje články z období protestů v první polovině roku 2009 a ze sborníku, který rekapituluje

---

² Debata o reformě IUFM je sice příkladem vládní vůle zařadit univerzity do centra společnosti – doposavad oddělené IUFM se mají přizpůsobit univerzitnímu fungování, zasahuje však spíše do sekundárního školství (alespoň svoji největší polemikou o absenci učitelské praxe pro středoškolské učitele). Proto se jí podrobněji nevěnujeme.

³ Pavel Kuchař vysvětluje, že pojem „terciální vzdělání“ zahrnuje veškeré vzdělání po středním (sekundárním) vzdělání (tedy krátké pomaturitní, bakalářské, magisterské i doktorské studium). Je jasnější než pojem vysokoškolské vzdělání, a proto ho budeme v této práci používat (Kuchař Pavel, „Vysokoškolské studium v mezinárodní komparaci“, in *Konsolidace vládnutí a podnikání v České Republice a v Evropské Unii. Univerzity a vzdělání*, et. Pešek Jiří et al. (Praha : Matfyzpress, 2002), 13.).

⁴ V době, kdy byla napsaná většina zkoumaných textů, ještě ve Francii existovalo 83 univerzit, proto se v následujícím textu objevuje tento počet.

dění okolo univerzit v druhé polovině roku 2008 a první polovině 2009, *L'université et la recherche en colère: un mouvement social inédit*. Dále jsme debatu zkoumali na základě několika článků z právního časopisu *AJDA - L'Actualité Juridique Droit Administratif* a z jednoho článku Alberta Fertta v *Le Monde*.⁵ Mezi primární zdroje patří také vládní dokumenty. Odborné zprávy, prezentace reforem a jiná vyjádření vládních představitelů jsou dostupné na internetu, většinou na stránkách Ministerstva terciálního školství a výzkumu,⁶ vlády nebo Elysejského paláce.

Tyto zdroje rozdělujeme podle jejich vztahu k vládním reformám a podle způsobu argumentace do sedmi skupin.

První skupinou jsou protireformní, vědecko-populární texty. Na malém rozsahu, čtivým a kreativním stylem upozorňují na negativní aspekty spojené s vládními reformami. Profesor literatury a romanopisec dlouhodobě přispívající do debaty o univerzitách, Pierre Jourde, ve svém článku *Les fénéants et les mauvais chercheurs, au travail!* vyvrací mediálně rozšířená klišé o nehodnocených, líných a věčně stávkujících akademících. Profesor historie Michel Blay kritizuje zanedbávání základního vědeckého výzkumu ve fiktivním rozhovoru s matematikem a filozofem z přelomu 17. a 18. století Bernardem de Fontenelle. Ekonom a sociolog Philippe d'Iribarne na základě metafory z bajky o psu a vlku, odmítá reformu, aby se nemusel vzdát akademických svobod. Profesor literatury Christophe Milesi poukazuje na negativní dopady nového statutu francouzských akademiků pro originální a kreativní rozvoj vědy. A profesor matematiky na jedné z nejprestižnějších francouzských vysokých škol *Ecole normale supérieure* Giuseppe Longo historickým exkurzem ukazuje, jak absurdní může být kvantitativní hodnocení vědy.

Druhou skupinu tvoří vyhraněně protireformní odborné články. Jejich společným rysem je, že jednoznačně odmítají zavedení přijímacích zkoušek na univerzity, přiblížení univerzit zaměstnavatelům nebo soukromým investorům a jakékoliv narušení principu rovnosti mezi akademiky i univerzitami. I přes předpojaté názory přinášejí analýzy založené na faktech a jasných, ať už ideologických nebo věcných, argumentech. Profesor sociologie Christian de Montlibert rozebírá a hodnotí přehnané pravomoci prezidentů univerzit. Odborný asistent mediálních studií a komunikace, který spoluorganizoval protesty proti reformám, Olivier Ertzsheid, analyzuje vyjednávání akademiků s vládními představiteli a vyvrací vládní argumenty o

---

⁵ Na tento článek aktéři debaty velmi často odkazují, proto ho přebíráme do našeho korpusu.

⁶ Dále používáme pro Ministerstvo terciálního školství a výzkumu pouze zkrácený pojem Ministerstvo.

užitečnosti nového statutu. Sociolog Jean Paul Russier analyzuje od roku 2007 protireformní hnutí odporu a dokazuje oprávněnost. Historik Antoine Destemberg kriticky analyzuje vůči vědcům nevybíravý projev Nicolase Sarkozyho z 22.1. 2009. Sociologové Alain Caillé a Philippe Chanial, zároveň objektivně shrnují názory příspěvatelů do 33. čísla *revue MAUSS*, zároveň se vyslovují jednoznačně proti vládním reformám. Obdobně zaměřené je úvodní slovo japanoložky Claire-Akiko Brissetové ke sborníku *L'université et la recherche en colère: un mouvement social inedit*.

Třetí kategorií jsou protireformní odborně zaměřené texty, jejichž kritika je založena na věcných a nepředpojatých argumentech. Pro rozpoutání protestů byla velmi významná první kritická analýza vládního návrhu nového statutu *enseignant-chercheurs*, kterou napsal profesor ústavního práva Olivier Beaud. Taktéž profesor práva Olivier Dord rozebírá konečnou podobu statutu a usuzuje, že akademiky vybojované „záruky“ jsou užitečné, ale ne dostatečné. Významný francouzský filozof Marcel Gauchet je autorem hutného a neotřelého článku *Vers une société de l'ignorance?*, jednoho z nejzajímavějších textů celé debaty. Na relativně malém prostoru kriticky a komplexně analyzuje vládní reformy a zapojuje je do své koncepce současné francouzské společnosti a kultury. Posledním autorem v této skupině je známý levicový ekonom Thomas Piketty, který v krátkém článku upozorňuje na nedostatečné zdroje autonomních univerzit.

Do zvláštní pod-kategorie řadíme odborně zaměřené kritiky kvantitativního hodnocení. V úvodníku ke sborníku *L'université et la recherche en colère: un mouvement social inedit*, stejně tak jako v prezentaci univerzitám věnovanému 156. číslu *Le Débat*, byly představeny jako protireformní články. To i přesto, že se k reformám samotným nevyjadřují. Blíže tento rozpor vysvětlíme ve 3. kapitole. Jejich autory jsou profesor ekonomie Ahmet Insel, socioložka Sandrine Garciová, filozof Grégoire Chamayou, ekonom Michel Berry, genetik Laurent Segalat a profesor biologie na nejprestižnější francouzské vědecké instituci, *Collège de France*, Pierre Joliot.

Čtvrtou skupinu tvoří tři typy „neutrálních“, odborných textů.

Prvním typem jsou odborné zprávy vypracované pro účely vlády. Jejich autoři, nezávislí odborníci, sice vládní reformy normativně nehodnotí, ale odpovídají na otázky zadané vládou. Jejich „neutralita“ může být napadána. Patří k nim Zpráva výboru hodnotícího aplikování zákona LRU (*Rapport du comité de suivi de la loi relative aux libertés et responsabilités des universités*). Dále Zpráva o univerzitní excelenci, ve které francouzský profesor ekonomie vyučující na Harvardu, Philippe Aghion, poukazuje na

společné charakteristiky univerzit nejlépe hodnocených v Šanghajském žebříčku. A konečně Zpráva o přibližování univerzit a grandes-écoles, kterou vypracoval profesor ekonomie Christian Philip.

Druhým typem jsou odborné články a studie, které se vztahují k některým aspektům francouzského univerzitního systému, ale nezabývají se primárně podobou vládní reformy. Obsáhlou komparativní studii o řízení univerzitních systémů v USA a ve Francii vypracovali profesori ekonomie Robert Gary-Bobo a Alain Trannoy. Krátký článek držitele Nobelovy ceny za fyziku, Alberta Ferta, přinesl jako první informace o tom, že polovina bodů francouzských akademiků se v Šanghajském žebříčku ztrácí. A konečně socioložka dlouhodobě se věnující univerzitním systémům, Christine Musselinová, porovnává reformy terciálního školství a výzkumu v celé Evropě. Část jejího článku však jednoznačně kritizuje francouzský typ reformované univerzitní samosprávy, a proto je třeba ji zařadit do třetího typu „neutrálních“ odborných textů.

Jejich autoři normativně soudí vhodnost reforem. Některé jejich součásti kritizují, jiné chválí a celkově nedocházejí k jednoznačným závěrům. Postihují reformy komplexně, v širším mezinárodním, demografickém nebo historickém kontextu. Jsou založené na věcné, ideologií nezatížené, odborné argumentaci. Díky těmto charakteristikám mají vysokou informační i analytickou hodnotu. Patří k nim oba články profesora literatury vyučujícího na *Collège de France*, Antoina Compagnona, dále demograficko-historický článek profesora sociologie Françoise Vatina a článek profesora veřejného práva Charlese Fortiera.

Pátou skupinu tvoří proreformní odborně zaměřené texty. Jejich autoři uznávají nedokonalost vládních reforem. Celkově se s nimi však ztotožňují, protože posunují francouzské univerzity „správným směrem.“ Profesor sociologie, odborník na terciální školství a bývalý prezident univerzity *Paris-Est Marne-la-Vallée*, je autorem nebo spoluautorem hned pěti článků. V *Perspectives et blocages de l'Université* analyzuje protesty z jara 2009. Ve stejném roce se socioložkou Catherinou Paradeisovou odpovídá v *Universités: réapprendre la responsabilité collégiale* na protireformní argumenty Oliviera Beauda. Z druhé poloviny roku 2007 pochází jeho obecný pohled na organizaci terciálního školství ve Francii *L'enseignement supérieur à la recherche d'un modèle universitaire. Leçons de Paris-Est* a úvodník speciálního, univerzitní reformě věnovaného, 354. čísla *Esprit*. V něm spolu se sociology Emmanuelem Marconem a Marc-Olivierem Padisem obhazuje LRU. Ve stejném vydání *Esprit* vysvětluje profesor sociologie, Pierre Veltz, koncept globální společnosti vědění.

Z něho pak vyvozuje, že je univerzitní reforma nutná. Ke stejnému závěru dospěl na základě analýzy francouzského systému terciálního školství sociolog Daniel Gouadain. On i Pierre Veltz schvalovali první vládní reformní kroky. O dva roky později představil profesor ekonomie Jacques Mistral „ideální“ reformu univerzit. Ta jde směrem vládních reforem, dochází však mnohem dále.

Šestá skupina proreformních literárních textů má pouze jediného zástupce, uznávaného profesora sociologie, Bruna Latoura. Ten ve čtivém, krátkém článku obhájí decentralizační snahy vlády. Říká, že akademici nemohou reformou ztratit víc než „řetězy,“ které jim brání ve svobodném rozvoji.

Poslední sedmou skupinou tvoří politické proreformní texty. Jsou to většinou krátké vládní prezentace reforem nebo vyjádření k univerzitnímu dění. Jejich autory jsou ministryně terciálního školství a výzkumu Valérie Pécresseová, prezident Republiky Nicolas Sarkozy a nebo je anonymně vydává Ministerstvo terciálního školství a výzkumu. Přinášejí věcné informace o zaváděných reformách a jednoznačně proreformní argumentaci.

Sekundární zdroje

Pro zařazení debaty do širšího kontextu využíváme čtyř skupin sekundárních zdrojů.

První se týkají současného francouzského systému terciálního školství a výzkumu. Jde o oficiální stránky státních hodnotících institucí AERES (*Agence d'évaluation de la recherche et de l'enseignement supérieur*) ANR (*Agence nationale de la recherche*), CNU (*Conseil national des universités*), na kterých lze nalézt informace objasňující některé argumenty aktérů debaty. Z oficiálních stránek protestních akademických organizací jako *Sauvons la recherche*, *Sauvons l'université* nebo *l'Université en lutte* jsme využili detailního popisu protestů z první poloviny roku 2009. Několik článků z *Le Monde* se pod souhrnným názvem *Quels sont les points du litige ?* zabývalo příčinami konfliktů akademiků s vládou. Novinář Philippe Jacqué v témže deníku informoval o vládních reakcích na doporučení ekonoma Philippa Aghiona ohledně organizace univerzitního systému. Tyto zprávy pomáhají lépe pochopit pozice a názory aktérů debaty, protože nezaujatě analyzují dobové dění. Dvě delší publikace z období krátce před schválením LRU přinášejí detailní rozbor francouzského terciálního školství. První z nich je odborná zpráva o stavu

francouzského systému terciálního školství, kterou vypracoval se svým týmem odborníků na toto téma Robert Chabbal pro vládní účely. Druhou je sborník textů *Université : la grande illusion*, ve kterém akademici, kteří se následně zapojili do zkoumané debaty (Olivier Beaud, Pierre Jourde, Antoine Compagnon a další), kriticky analyzují stav francouzských univerzit. Článek firemního manažera Bertranda Collomba přináší poznatky o specifikách *grandes-écoles* a polemizuje s tvrzeními některých univerzitních pedagogů, kteří je odsuzovali pro jejich elitářství a zanedbávání výzkumu. Konečně politolog Dominique Reynié zprostředkoval názory studentů a širší veřejnosti na univerzitní protesty z prvního semestru roku 2007.

Druhou skupinu tvoří stati, které se zabývají historií francouzského univerzitního systému. Z rozsáhlé publikace editované Jacquesem Vergerem využíváme především poslední kapitoly o vývoji univerzit po druhé světové válce. Jeho demografické údaje jsou velmi cenné. Obdobnou, ale stručnější knihu vydal v roce 1991 historik Jacques Minot. Intelektuál Jean-Claude Cassanova ve své eseji, publikované na jaře 2007 v *Commentaire*, ukazuje na komparativní analýze univerzitní historie Německa, Spojených států a Francie, že systémy s autonomními univerzitami jsou příznivější pro rozvoj vědění.

Třetí skupinu tvoří publikace o současném terciálním školství a výzkumu. Inaugurační projev prezidentky Harvardské univerzity Drew Gilpin Faustové stručně charakterizuje roli univerzit v dnešní společnosti a zasluhuje si naši pozornost především proto, že se s ním ztotožnili někteří francouzští akademici. Využíváme také v českém prostředí velmi populární knihu Konrad Paula Liessemanna *Teorie nevzdělanosti*. Rakouský profesor filozofie v ní působivě odsuzuje současné reformy univerzitních systémů. Podle toho, na kolik se jeho kritiky shodují s argumenty francouzských akademiků, můžeme soudit, do jaké míry je francouzská situace podobná té v ostatních státech. Mezinárodní kontext do debaty vnáší také sborník *Konsolidace vládnutí a podnikání v České Republice a v Evropské Unii. Univerzity a vzdělání*. Pedagogové Institutu mezinárodních studií FSV a sociolog Pavel Kuchař v něm představují univerzitní systémy několika evropských států a USA na počátku let 2000. Komparativní práce Pavla Kuchaře a úvodní slovo profesora historie Jiřího Peška, se vztahují k celé zkoumané oblasti. Osvětlují míru jedinečnosti současných francouzských polemik. Krátký přehled Zdeňky Všelichové o francouzském systému terciálního školství pro nás velký přínos nemá. Pojednává pouze o struktuře pomaturitního francouzského školství. Tu od roku 2002 významně pozměnilo zapojení Francie do

Boloňského procesu a další reformy, kterými se zabýváme v této práci. Komparaci univerzitních systémů se také věnuje socioložka Christine Musselinová ve své knize *Le marché des universitaires. France Allemagne, Etats-Unis*. Čerpáme z ní informace o stavu francouzského systému před reformami.

Poslední skupinu tvoří publikace o obecnějších společenských, ekonomických nebo filozofických tématech. Sociolog Arnošt Veselý rozebírá různé koncepty společnosti vědění, kterými francouzská vláda a někteří komentátoři zdůvodňovali zavádění reforem. Ekonom Philippe Aghion v roce 2004 vydal studii, která dokazuje, že úroveň vzdělávacího systému určitého státu je přímo úměrná jeho hospodářskému růstu. Politoložka Nathalie Hainichová rozebírá různé teorie elit. Na základě té „monistické“ Marcel Gauchet analyzuje francouzské terciální školství. Socioložka Maya Beauvalletová rozebírá typy hodnocení, jejichž cílem je zvýšit výkonnost zaměstnanců. Věnuje se i způsobu hodnocení na akademické půdě, tedy jednomu z hlavních polemik zkoumané debaty. Filosof Břetislav Fajkus ve své učebnici *Filosofie a metodologie vědy* objasňuje koncepty, o kterých se jen povrchně zmiňují aktéři polemiky o hodnocení vědy. Dvojice Ekonomů André Zylberberg a Pierre Cahuc v článku ve 128. čísle *Commentaire* shrnují svoji teorii o způsobu reforem Nicolase Sarkozyho. Jejich teorie odpovídá názorům některých aktérů debaty. Ekonomové Yann Algan a Pierre Cahuc představují koncept „společnosti nedůvěry.“ Na základě mezinárodních a historických srovnání ukazují, že „nedůvěra“ ve francouzské poválečné společnosti je vyjimečně silná. Autoři rozebírají její dalekosáhlé důsledky. Tyto obecné charakteristiky do značné míry vystihují dění na univerzitách. Diskuzi o teorii „společnosti nedůvěry“ zprostředkovávají ve své obsáhlé publikaci o současných ekonomických otázkách Francie uznávaní profesori ekonomie Daniel Cohen a Philippe Askenazy.

Cíl, metodologie a struktura práce

Cílem naší práce je zprostředkovat českému čtenáři debatu o reformách francouzských univerzit, to znamená vystihnout jádro polemiky u nejvíce diskutovaných témat. Pokusíme se najít a zdůraznit aspekty, které prostupují více tématy a které, aniž by byly zjevné a explicitně komentátory pojmenované, způsobují vysokou rozdílnost názorů na reformu.

Hlavní témata debaty budeme zkoumat formou přehledové stati s prvky kvalitativní analýzy debaty.⁷ Postupujeme od jednotlivých akademiků (příčiny jejich protestů a jejich hodnocení) přes organizaci univerzitní samosprávy k ideální roli univerzit ve společnosti a k reálnému vztahu mezi univerzitami a státem.

Nejprve však v první kapitole seznámíme čtenáře s francouzským univerzitním systémem a jeho vývojem. Vysvětlíme, jaké reformy vláda zavedla a co jimi sledovala. Popíšeme protesty proti reformám a jejich důsledky: úpravu reforem a rozpoutání debaty, kterou zkoumáme.

Polemika o podstatě protestů zabírala ve zkoumané debatě velký prostor. Do jaké míry odpůrci reforem – tedy protestující – sledovali své (osobní nebo kolektivní) zájmy a do jaké míry bojovali za obecné principy a zájmy „celé společnosti“?

Ve třetí kapitole se dostaneme do samého jádra debaty. Jakými způsoby by měla být věda hodnocena? Proč francouzští akademici protestovali proti kvantitativnímu i kvalitativnímu hodnocení? Není veškeré hodnocení vědy v rozporu s jejím nezávislým (a tedy podle většiny akademiků jediným správným) rozvojem?

Odpůrci intenzivnějšího hodnocení se nechtěli stát závislými na vedení jednotlivých univerzit. Otázce, z čeho může plynout nedůvěra v reformovanou univerzitní samosprávu, se budeme věnovat ve čtvrté kapitole.

Odlišná hodnocení reformy jsou způsobena rozdílným nahlížením na předreformní stav univerzit a na ideální stav, do kterého by měly reformy univerzity posunout. Je oprávněné reformovat univerzity s cílem zlepšit jejich umístění v Šanghajském žebříčku? Je žebříček vhodným ukazatelem univerzitní kvality? Klíčová otázka páté kapitoly však spočívá v polemice o tom, zda univerzita, která se za posledních padesát let počtem studentů osminásobně zvětšila, by měla stále sledovat rozvoj a šíření nezávislého vědění nebo by se měla přizpůsobit studentům a pracovnímu trhu.

Vláda se rozhodla vyřešit toto dilema rozvrstvením univerzit. Některé se zaměří na profesionalizaci a integraci do regionu. Jiné mají sledovat „osvícenecký“ univerzitní ideál rozvoje „čisté“ vědy a být součástí světové univerzitní konkurence. Vládní opatření (především předání autonomie a podpora excelence) vedoucí k této diverzifikaci znovu narazila na odpor akademiků, jejichž názory se zabýváme v poslední šesté kapitole. Její první část věnujeme konfrontacím kvalitativního

---

⁷ Klasická analýza diskursu založená na kvantitativním zhodnocení textů byla nad rámec naší práce, proto debatu analyzujeme kvalitativně.

Debata okolo reforem francouzských univerzit (2007-2010)

rozvrstvení univerzit s tradičním francouzským republikánským ideálem rovnosti. Následně rozebíráme názory na realizovatelnost autonomie v „institucionálním univerzitním systému“, kterým Francie podle všech komentátorů je (a musí zůstat) na rozdíl například od Spojených států s „konkurenčním univerzitním systémem.“ Proč odpůrci reforem nedůvěřují schopnostem státních institucí efektivně dohlížet na kvalitu autonomních univerzit?

1. Francouzský univerzitní systém a pokusy o jeho reformování v druhé polovině let 2000

1.1 Charakteristika francouzského systému terciálního školství a výzkumu

Na rozdíl od amerických, anglických nebo německých univerzit, nejsou ty francouzské výlučnými institucemi rozvíjejícími výzkum i terciální školství. Francouzský systém vysokého školství a výzkumu je totiž charakteristický svojí dvojitou dualitou. První dualita se týká bakalářského, magisterského a doktorského vzdělání, které poskytují univerzity a tak zvané *grandes écoles*; druhá vědeckého výzkumu, jenž je rozvíjen jednak na univerzitách, jednak ve státních výzkumných institutech, z nichž největší a nejznámější je CNRS (*Centre National de la Recherche Scientifique*, svoji rolí srovnatelné s českou Akademií věd). Přestože se rozdíly mezi třemi typy institucí od devadesátých let 20. století smazávají, jejich existence stále určuje povahu francouzského univerzitního systému, a proto hraje základní roli při snahách o jeho reformování.⁸

Protože po druhé světové válce francouzská vláda nevěřila ve schopnost univerzit zhodnotit významné prostředky, které do výzkumu investovala, začala zakládat výzkumné instituty.⁹ V nich se výzkum rozvíjel na úkor univerzit až do devadesátých let 20. století, kdy francouzská vláda začala podporovat projekty, na kterých instituty spolupracují s univerzitami.¹⁰ Podíl výzkumných týmů se členy jak ze CNRS tak z univerzit vzrostl ze 7% v roce 1992 na 87% v roce 2002.¹¹ Jedním z cílů nedávných vládních reform je podnítit oba druhy institucí k dalšímu přibližování.

Vraťme se k dualitě týkající se terciálního školství. Ze 2,2 milionů studentů terciálního školství, jsou 1,2 miliony (54%) zapsány na univerzitách oproti 150 tisícům na *grandes écoles* nebo na *classes préparatoires pour les grandes écoles* (CPGE). CPGE nabízejí náročné dvouleté pomaturitní studium připravující ke vstupu na *grandes*

---

⁸ Gauchet Marcel, „Vers une société de l'ignorance?“, *Le Débat* 156 (září-říjen 2009), 147. Chabbal Robert et al., eds., *L'Enseignement Supérieur en France : Etat des lieux et propositions*, (červen 2007), <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr> (staženo 22.12. 2007), 14-18.

⁹ Verger Jacques ed., *Histoire des universités en France*, (Toulouse : Editions Privat, 1986), 365-367.

¹⁰ Příčinou bylo především zvýšení počtu akademiků v době kdy počet zaměstnanců výzkumných institutů stagnoval – v devadesátých letech byl jejich růst v poměru 10 : 1. (Paradeise Catherine, Lichtenberger Yves, „Universités: réapprendre la responsabilité collégiale“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009), 231.).

¹¹ *Ibid.*, 231.

écoles. Zbytek, přibližně 850 tisíc studentů navštěvuje krátké (většinou dvouleté) profesionálně zaměřené obory jako *Brevet de technicien supérieur* (BTS) nebo *Institut universitaire technologique* (IUT), obdobu českých vyšších odborných škol. Pro vstup na *grandes écoles*, CPGE, IUT a BTS (tedy instituce, které navštěvuje 46% studentů terciálního školství) je nutné uspět v přijímacím řízení.

Univerzitní vzdělání je tradičně akademicky zaměřené. Jeho studenti byli ještě před přílivem mas do terciálního školství připravováni k vědecké nebo pedagogické kariéře. Pozůstatkem tohoto zaměření je struktura univerzit dle vědních disciplín (biologie, fyzika, historie a další).¹² Univerzitní vzdělání je přístupné všem úspěšným maturantům (65% populačního ročníku)¹³ bez přijímacího řízení a takřka zadarmo.¹⁴

Prestižnější *grandes écoles* jsou profesně orientované. I přesto, že je absolvovala většina politických, technických i vědeckých elit Francie,¹⁵ tradičně na nich byl opomíjen vědecký výzkum. Jejich doktorské studium a výzkumná oddělení se rozvíjejí až v posledních letech.¹⁶

1.2 Co přimělo vládu k plánu reformy univerzitního systému?

Původ duality v terciálním školství spadá do 18. století, kdy monarchie potřebovala kvalifikované ale prakticky zaměřené, technické a vojenské odborníky. Protože se nedostalo královské důvěry příliš scholastickým a na státu nezávislým univerzitám, byly zakládány první *grandes écoles*.¹⁷ Za francouzské revoluce stát univerzity ze stejných důvodů zcela zrušil a obnovil až po více než sto letech, v roce 1896.¹⁸ Mezitím se však *grandes écoles* významně etablovaly, staly se výlučnou

---

¹² Tato situace se však postupně mění, univerzity čím dále častěji nabízejí profesionálně zaměřené obory. Tento vývoj způsobuje polemiku o roli univerzit, které se věnujeme v 5. kapitole.

¹³ Chabbal et al., eds., „L'Enseignement Supérieur en France“, 16-17.

¹⁴ 171 euro stojí zápis do bakalářského studia, 231 do magisterského a 350 do doktorského.

¹⁵ Mnoho univerzitních pedagogů a vědců absolvovalo první a druhý cyklus na *grandes écoles*. Až na doktorské studium přešli na univerzitu (Collomb Bertrand, „Les grandes écoles et la science“, *Commentaire* 126 (léto 2009), 455.).

¹⁶ Otázka školného na *grandes écoles* se nedá zobecnit. Na některých (především obchodně zaměřených *écoles de commerce* a inženýrských školách *écoles d'ingénieurs*) je nutné platit školné (i když sociálně nevýhodnější mohou obdržet stipendia, které školné i náklady na studium pokryjí), na dvou nejprestižnějších (*Ecole Polytechnique* nebo *Ecole Normale Supérieure*) jsou naopak placení studenti.

¹⁷ *École des ingénieurs-constructeurs des vaisseaux royaux* v 1741, *École royale des ponts et chaussées* v 1747, *École des mines de Paris* v 1783 (Collomb, „Les grandes écoles et la science“, 452.).

¹⁸ Napoleon sice v roce 1806 založil Univerzitu, tato instituce (v jednotném čísle a s velkým U) však zahrnovala celé státní školství (Casanova Jean-Claude, „L'Université française du XIXe au XXe siècle : Sept thèses pour expliquer son histoire“, *Commentaire* 117 (jaro 2007), 197.).

institucí formující státní elity.¹⁹ Jejich prestiž ve srovnání s univerzitami ještě vzrostla ve druhé polovině dvacátého století, kdy univerzity poskytly vysokoškolské vzdělání širokým masám (215 tisíc univerzitních studentů v roce 1960 oproti 1,266 milionům v roce 2008),²⁰ zatímco *grandes écoles* „střežily“ kvalitu svých studentů přijímacími zkouškami. I když byly od druhé světové války vytvářeny nové *grandes écoles*, počet jejich studentů dosahuje jen 5,5% těch univerzitních.²¹ Masivní růst počtu studentů univerzitního prvního cyklu zhoršil jeho kvalitu. Musel však být doprovázen i významným růstem počtu univerzitních pedagogů.²² Díky tomu začaly univerzity více spolupracovat s veřejnými výzkumnými instituty. Zvýšily tak svůj vliv nejen ve výzkumu, ale i v celé společnosti, což bylo základní podmínkou k tomu, aby se o ně politické elity začaly významněji zajímat.

Rozhodující zlom však přišel na počátku nového tisíciletí, kdy začali francouzští političtí představitelé častěji poukazovat na nutnost reformy univerzitního systému. Jejich zvýšený zájem o dlouho opomíjené univerzity²³ měl tři příčiny.

První bylo přesvědčení o klíčové roli terciálního vzdělání a výzkumu pro hospodářství státu ve spojení se špatným umístěním francouzských univerzit a *grandes écoles* v mezinárodních žebříčcích. Podle mnohých socio-ekonomických teorií je dnešní ekonomika rozvinutých států postavena na „vědění“.²⁴ Zjednodušeně řečeno je výkonnost hospodářství určována kapacitou firem stále inovovat své produkty a pracovní postupy. Proto musí ve společnosti existovat jednak velké množství vědců objevujících nové vědění, jednak dostatečně vzdělaná „běžná“ pracovní síla schopná rychle se přizpůsobit změnám své profesní náplně. Skupiny vědců a „běžné“ pracovní

---

¹⁹ Nejvíce bylo inženýrských škol, ale nejlepších kvalit dosahovaly i v netechnických oborech. *Ecole normale supérieure* vzdělávající tradičně středoškolské profesory, byla založena v roce 1794.

²⁰ Brisset, „La ‚guerre de l’intelligence‘ m’a tué“, 16.

²¹ *Ibid.*, 15.

²² Do 80. let rostl dokonce rychleji než počty studentů (Verger ed., „Histoire des universités en France“, 401.). Univerzity tak na počátku 90. let zaměstnávaly takové množství vědecky kvalifikovaných pracovníků, že je již výzkumné instituty nemohly ignorovat (Paradeise, Lichtenberger, „Universités: réapprendre la responsabilité collégiale“, 231.).

²³ Významnější univerzitní reformy vláda provedla v roce 1968 (*la loi Faure*) a 1984 (*la loi Savary*). V roce 2007 se všichni autoři příspěvků do sborníku o stavu francouzských univerzit shodují na tom, že politické elity univerzity dlouhodobě ignorovaly a jejich závažné problémy neřešily (Beaud Olivier, Jourde Pierre. „Avant propos“ in *Université : la grande illusion*, ed. Jourde Pierre et al. (Paris : l'Esprit des péninsules, 2007), 15-17.).

²⁴ Pojem společnost vědění politické elity hojně používají od uveřejnění Lisabonské strategie 2000. Odborně toto téma v českém prostředí shrnul Arnošt Veselý (Veselý Arnošt, „Společnost vědění jako teoretický koncept“, *Sociologický časopis* 40, č.4 (2004): 433–446.). Názory zpochybňující tyto teorie představíme v následujících kapitolách. V českém prostředí je nejznámější kniha rakouského profesora Konrada Liessemanna (Liessemann Konrad Paul, *Teorie nevzdělanosti : Omyly společnosti vědění*, (Praha: Academia, 2009, původně v němčině 2006)).

síly se prolínají, protože nové teoretické vědění musí být postupně přenášeno do praxe. Univerzita se v této společnosti stává klíčovou institucí, která vědění produkuje i rozšiřuje.²⁵ Protože většina vlád rozvinutých států v tyto principy věří,²⁶ je odhodlána zvýšit investice do univerzity. Zároveň se, z obav o nedostatečnou návratnost vynaložených prostředků, více zajímá o jejich kvalitu.²⁷

Ve Francii k rozpoutání tohoto procesu výrazně přispěla zpráva, ve které uznávání ekonomové v čele s Philippem Aghionem dokazují, že míra hospodářského růstu přímo závisí na úrovni terciálního vzdělání a výzkumu.²⁸ Ve stejné době publikovala Šanghajská univerzita první vydání světového žebříčku univerzit. V první stovce se umístila jediná francouzská univerzita (65., na exaktní vědy zaměřená *Paris-VI*). Nejuznávanější *grandes écoles*, *Ecole normale supérieure* a *Ecole polytechnique*, se zařadily až na 102. respektive 251. příčku.²⁹ Francouzské veřejné mínění bylo otřeseno zprávou, že *grandes écoles*, zdroje národní hrdosti, nedosahují kvality nejlepších světových univerzit, a politická elita se jala plánovat reformy.³⁰

K tomuto náhlému šoku se přidalo zjištění, že nejlepší studenti se systematicky vyhýbají bakalářskému studiu na univerzitách (s výjimkou medicíny a práv).³¹ Počet univerzitních studentů vzrůstal od padesátých až do poloviny devadesátých let, což vytvářelo iluzi, že univerzitám se daří dobře. Příčinou růstu však byl zvyšující se počet absolventů středoškolského vzdělání, kteří mohli na univerzity vstoupit, jakmile složili maturitní zkoušku, *baccalauréat*. Vládní představitelé tento trend podporovali ve snaze poskytnout delší vzdělání širokým vrstvám. V roce 1985 vyhlásil ministr školství Jean-Pierre Chevenement cíl 80% úspěšnosti kandidátů u maturity. Prostředek se však

---

²⁵ Veltz Pierre, „L'université au cœur de l'économie de la connaissance“, *Esprit* 340 (prosinec 2007), 146-149.

²⁶ Musselin Christine, „Les réformes des universités en Europe“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009), 71-73.

²⁷ I když se tento vývoj týká posledních deseti až dvaceti let, hodnocení efektivity univerzitních systémů se rozvinulo ve Spojených státech již v šedesátých letech 20. století, kdy prudce vzrůstal počet vysokoškolských studentů, cena vysokoškolského systému a zájem veřejných činitelů o nalezení nejvýhodnějšího univerzitního modelu (Merle Pierre, „L'efficacité de l'enseignement“, *Revue française de sociologie* 39, č.3 (1998): 565-589.).

²⁸ Aghion Philippe et al., eds., *Education et croissance*. (Paris : La Documentation française, 2004).

²⁹ Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 147.

³⁰ Ibid., 147. Descombes Vincent, „L'identité collective d'un corps enseignant“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009), 266. Polemice o tom, zda Šanghajský žebříček zohledňuje kvalitu institucí terciálního vzdělání, se věnujeme v 5. kapitole.

³¹ Každý lékař a právník musí studovat univerzitu jakožto jedinou instituci, která může udělovat diplomy z těchto disciplín. Odliv studentů se tedy těchto dvou oborů netýká. Od roku 2004 mohou právnické diplomy udělovat i *Instituts d'études politiques* (instituce se statutem mezi univerzitou a *grande école*). Výše popsanou situaci to ale nemění (Vatin François, „La crise de l'Université française: une perspective historique et socio-démographique“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009), 47-69.).

zaměnil s cílem. Namísto zlepšení znalostí většího množství studentů se snížila obtížnost maturity, což vyvolalo druhou masivní vlnu nárůstu počtu univerzitních studentů (o 60% mezi 1980 a 2000).³² Zatímco *grandes écoles* i dvouleté profesně zaměřené pomaturitní obory (IUT a BTS) korigovaly příliv studentů přijímacím řízením, univerzity musely akceptovat každého. Nízká motivace studentů³³ a zvýšení finančních prostředků neodpovídající růstu jejich počtu vedly ke zhoršení kvality vzdělání. To začalo odrazovat lepší studenty.³⁴ Od poloviny devadesátých let, kdy se zastavil nárůst počtu maturantů, mírně klesá počet univerzitních studentů. Úbytek se výrazně zrychlil od akademického roku 2003-2004 (od roku 2005 do roku 2008 se zapsalo do prvního ročníku univerzity o 10% méně studentů; za poslední rok počet zapsaných klesl o „pouhé“ 0,5%, což paní ministryně kvitovala jako zvrácení nepříznivého trendu).³⁵ Průzkum uveřejněný v *Le Monde* v lednu 2009 ukazuje, že většina studentů navštěvuje první univerzitní cyklus, protože nebyla přijata nikam jinam.³⁶ Úbytek absolventů prvního cyklu (od roku 2004) zjednodušil přijímací řízení na magisterské studium, čímž se snižuje úroveň magisterského cyklu.³⁷ Odliv nejlepších studentů z bakalářského studia tedy postupně poškozují celé univerzitní vzdělání.

Třetím důvodem k reformování univerzit byla obtížnost, s jakou jejich absolventi hledali zaměstnání odpovídající dosaženému vzdělání.³⁸ To je u většiny univerzitních oborů stále akademicky zaměřené, strukturované dle vědních a ne profesních disciplin. Pokud však bakalář (čím dál častěji i magistr) oboru typu teoretické biologie nebo komparativní literatury nepokračuje dále ve studiích, jeho kvalifikace neodpovídá potřebám pracovního trhu. Otázce, jak by se univerzita měla vypořádat s profesionalizací svého vzdělání, se budeme věnovat v 5. kapitole.

---

³²Brisset, „La ‚guerre de l’intelligence‘ m’a tué“, 16.

³³Velká část z nich opouští studium bez diplomu nebo „bloudí“ mezi disciplínami. Narůstá také počet „neviditelných“ studentů zapisujících se na univerzitu pouze pro studentské výhody jako slevy na dani (Vatin, „La crise de l’Université française...“, 62.).

³⁴Brisset, „La ‚guerre de l’intelligence‘ m’a tué“, 16-17.

³⁵„Rentrée universitaire 2009/2010“, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr>, (staženo 29.01. 2010), 4. Vatin, „La crise de l’Université française...“, 58-59.

³⁶27% studentů posledního ročníku gymnázia chtělo začít v akademickém roce 2009 studovat na univerzitě, v říjnu 2009 je na nich však zapsaných 70% maturantů („Quels sont les points du litige ?“, *Le Monde*, 22. dubna 2009 (staženo 28.4.2009).).

³⁷Vatin, „La crise de l’Université française...“, 65-66.

³⁸Nicolas Sarkozy ve svém volebním programu dokazoval nutnost univerzitní reformy právě tímto problémem (Sarkozy Nicolas, *Mon projet : ensemble tout devient possible*, www.sarkozy.fr, (staženo 1.5.2007), 13.).

Především z těchto důvodů sdílelo široké politické spektrum v roce 2007 názor, že reforma univerzit je nutná. Shoda panovala i v jejich základních rysech. Expertní zprávy³⁹ a mezinárodní srovnání⁴⁰ doporučovaly vytvořit multidisciplinární, autonomní univerzity, rozvíjející vztahy s okolní společností (aplikovaný výzkum, profesionální uplatnění absolventů, zprostředkování vědy širší veřejnosti).

1.3 Vládní reformy a reakce akademiků

1.3.1 Reformy univerzitního systému od roku 2006

V následujících odstavcích nejprve vyložíme, jak se vláda pokoušela vytvořit takovéto univerzity – jádra společnosti vědění. Navážeme popisem protestů, které tyto vládní reformy vyvolaly v roce 2007.

Za nejsnazší prostředek ke zviditelnění francouzských univerzit a *grandes écoles* na mezinárodní úrovni vláda považovala jejich spojování. Vyšší koncentrace výzkumných a vzdělávacích institucí nemá přinést pouze mechanický vzestup v Šanghajském žebříčku (mechanický, protože způsobený pouhým „papírovým“ sečtením kvalit dvou nebo více do té doby rozdělených univerzit), ale i nárůst jejich efektivity díky navázání bližších vztahů s okolní společností.

Poprvé francouzská vláda pobídla ke spojování univerzit a výzkumných institutů v takzvané póly výzkumu a terciálního školství (*pôles de recherche et d'enseignement supérieur*, dále PRES) zákonem z 18.4. 2006.⁴¹ Do září 2009 vzniklo již 15 pólů zahrnujících 59 univerzit, 39 *grandes écoles* a 5 výzkumných institutů. Míra koordinace jednotlivých složek se liší pól od pólu. Vždy však vystupují pod jednotným názvem.⁴²

V listopadu 2007 Nicolas Sarkozy představil plán *Campus* na vybudování deseti „univerzitních pólů excelence mezinárodní úrovně.“ 46 univerzit podalo v průběhu roku 2008 Ministerstvu vysokého školství a výzkumu projekty propojování s dalšími institucemi a aktéry soukromého sektoru. V roce 2009 Ministerstvo vybralo deset

---

³⁹ Chabbal et al., eds., „L'Enseignement Supérieur en France“.

⁴⁰ Musselin Christine, *Le marché des universitaires. France Allemagne, Etats-Unis*. (Paris: Les Presses de Sciences Po, 2005).

⁴¹ *La Loi de programme pour la recherche*.

⁴² Jejich vědecké publikace jsou připisovány danému pólu (Collomb, „Les grandes écoles et la science“, 458-462.).

mezinárodně nejatraktivnějších, kterým rozdělí 5 miliard euro. Dodatečné dva projekty obdrží 178 milionů eur a dalších devět „slibných a inovačních“ projektů si rozdělí 250 milionů.⁴³ I další mimořádné vládní investice do terciálního školství směřují přednostně těmto vědeckým centřům.⁴⁴

Ty by měly vznikát okolo univerzit.⁴⁵ Proto na jaře 2007 jmenoval čerstvě zvolený prezident Nicolas Sarkozy ministryní terciálního školství a výzkumu Valérie Pécresseová,⁴⁶ která již v květnu 2007 představila první návrh nového „Zákona o svobodě a zodpovědnosti univerzit“, LRU. Ten byl 10.8.2007 schválen Národním shromážděním.

Jeho cílem je předat univerzitám některé pravomoci a odpovědnosti, které plnil stát. Aby je však univerzity unesly, bylo nutné posílit jejich řídicí schopnosti.⁴⁷ Proto LRU obsahuje dvě logické části: samospráva (*gouvernance*) a autonomie (*autonomie*).

Reforma samosprávy spočívá v posílení univerzitní výkonné moci představované dvojicí prezident – administrativní rada. Celou 4. kapitolu věnujeme polemice, které tato centralizace univerzitní samosprávy vyvolala.

Prezidentem a administrativní radou efektivně řízené univerzity mají dle vládních plánů od Ministerstva terciálního školství a výzkumu a od jednotlivých UFR (*Unité de formation et de recherche*), obdob českých fakult a kateder, převzít kompletní správu svých rozpočtů. Mají samy přijímat a do určité míry i odměňovat vyučující, vědce, administrativní a pomocný personál. Ministerstvo je však i nadále hlavním zdrojem jejich finančních prostředků. Dodatečně kontroluje, především za pomoci hodnotících agentur AERES a ANR, zda univerzita plní svůj čtyřletý plán rozvoje.⁴⁸

Před tím, než Ministerstvo předá univerzitám větší míru „autonomie“, jeho orgán IGAENR (*Inspection générale de l'administration de l'éducation nationale et de la recherche*) ověří, zda ji univerzita může skutečně sama „unést“. K 1.1.2010 fungovalo dle nových pravidel již 53 univerzit. Zbývajících 30 má na změnu ještě necelé dva roky, do 1.1. 2012.

---

⁴³ „Rentrée universitaire 2009/2010“, 15.

⁴⁴ „11 milliards d'euros pour l'enseignement supérieur et la formation professionnelle“, <http://www.gouvernement.fr> (staženo 3.3. 2010).

⁴⁵ Fortier Charles, „La réforme de l'Université à l'épreuve de la non-réforme“, *AJDA - L'Actualité Juridique Droit Administratif*, č. 6 (22 únor 2010), 299.

⁴⁶ Do roku 2007 vysoké školství i výzkum spadaly do kompetencí jednoho Ministerstva školství. Sarkozy usoudil, že díky jeho rozdělení vláda snadněji prosadí plánované reformy gymnázií i univerzit.

⁴⁷ Sarkozy Nicolas, *La lettre de mission adressée à Valérie Pécresse*, 10.5. 2007, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr> (staženo 23.12. 2007).

⁴⁸ „Les clés de la réforme des universités“, <http://www.nouvelleuniversite.gouv.fr>, (staženo 22.12.2007), 7. Podrobněji se o AERES a ANR zmíníme na závěr 6. kapitoly.

Vládní záměr, aby se autonomní univerzity propojily s okolní společností, způsobil polemiku, které se věnujeme v 5. kapitole práce.

1.3.2 Protesty proti LRU

Důležitým podnětem k rozpoutání debaty o univerzitních reformách byly protesty studentů a akademiků. Jsou jim věnovány následující odstavce. První návrh zákona, který od roku 2006 umožnil vytváření PRES, vyvolal v roce 2003 odpor podstatné části francouzských vědců obávajících se přílišné závislosti výzkumu na jeho ekonomické výnosnosti. Zrodila se společnost vědců Zachraňme výzkum (*Sauvons la recherche*)⁴⁹, která hrála důležitou roli při koordinaci odporu proti dalším vládním reformám, nejprve LRU.

Tento zákon byl schválen v době letních prázdnin. Především proto byl v prvních měsících klidně přijat. Až po zahájení akademického roku 2007-2008 levicové studentské odbory (*La Fédération syndicale étudiante*, *SUD étudiant* a *Le Mouvement Jeunes communistes de France*) spolu s největším odborem vysokoškolských vyučujících *Snesup* žádaly zrušení zákona. Největší studentský odbor *UNEF* vyžadoval záruky, že stát nebude do univerzit investovat méně, pokud je přestane přímo řídit. V listopadu a prosinci 2007 bylo blokováno několik univerzit. Nejdelší přerušení výuky dosahovala dvou měsíců.⁵⁰ Některá hnutí vědců a vyučujících jako *Sauvons la recherche* zákon kritizovala, jejich členové však nestávkovali.⁵¹

V reakci na tento odpor ohlásila Valérie Pécresseová 50% zvýšení ministerských financí pro univerzity (z 10 na 15 miliard euro za 5 let). Ujistila studentské odbory, že stát univerzitám nepovolí zavést přijímací zkoušky a že diplomy budou nadále akreditovány na státní úrovni. Tyto garance vedly ještě v prosinci 2007 k ukončení blokády. Podle některých komentátorů však reformu zbavily hloubky a soudržnosti.⁵²

---

⁴⁹ Oficiální stránka: <http://www.sauvonslarecherche.fr>.

⁵⁰ Přesné počty blokování univerzit jsme nenalezli. Ze studie rozebírající názory studentů na univerzitní protesty, vyplývá, že jejich většina stávky nepodporovala. Čím déle trvalo blokování univerzit, tím méně je podporovali (Ryinié Dominique, „Une crise n'a pas eu lieu: l'échec de l'opposition à la loi sur l'autonomie des universités“, in *L'Etat de l'opinion*, ed. Duhammel Olivier et al. (Paris : Seuil, 2008), 100.).

⁵¹ Russier Jean-Paul, „Les mobilisations universitaires contre la réforme“, *Revue du MAUSS numérique* 33 (první semestr 2009), 123-124.

⁵² Compagnon Antoine, „Examen de rattrapage“, *Le Débat* 156 (září-říjen 2009), 169. Compagnon Antoine, „Leçons américaines“, *Le Débat* 156 (září-říjen 2009), 104.

1.3.3 Reforma statutu akademiků

Největší vlna stávek zasáhla francouzské univerzity o dva roky později, na jaře 2009. Následující řádky stručně představí její původ. V hlavní části práce poté osvětlíme, jak rozdílně ji chápali jednotliví aktéři a komentátoři reformy.

LRU předává autonomním univerzitám řízení „lidských zdrojů“.⁵³ Tímto termínem vláda označuje nejenom administrativní a pomocný personál, ale i samotné akademiky. Jejich největší část, *enseignant-chercheurs* (doslovně přeloženo „vyučující-vědci“), však mají pracovat na základě statutu, který podepsali se státem. Ve francouzském právu existuje mnoho skupin státních zaměstnanců se zvláštním statutem. Stát v nich určité profesionální skupině (například policistům, strojířům, pracovníkům v energetice) zaručuje výjimečná práva za odvádění výjimečných služeb.⁵⁴ Speciální statut pracovníků terciálního školství, kteří svoje aktivity dělí mezi výuku a výzkum, *enseignant-chercheurs*, existuje od roku 1984.⁵⁵ Představují 65% vyučujících ve vysokém školství.⁵⁶ Dělí se na kategorii A, profesory, (*professeurs des universités*, 15 226 v akademickém roce 2007-2008) a B odborné asistenty (*maîtres de conférence*, 37 316). Dle statutu z roku 1984, byli *enseignant-chercheurs* v přímém vztahu s centrální správou. Stálým platem a pracovním umístěním jim stát zaručoval akademickou nezávislost.

Aby zaručila návaznost na LRU, ministryně Valérie Pécresseová představila 30.10. 2008 dekret s návrhem nové verze statutu. Vztah *enseignant-chercheur* – stát měl být značně oslaben a částečně nahrazen vztahem *enseignant-chercheur* – univerzita. Stát měl zůstat garantem vědecké a pedagogické nezávislosti. Měl nadále určovat, kolik nových odborných asistentů a profesorů může být jmenováno do určité disciplíny a univerzity, a jaký by měl být minimální plat *enseignant-chercheurs* a doktorandů. Vedení univerzity, které byl *enseignant-chercheur* členem, mělo nově rozhodovat o navázání a prodloužení pracovních smluv, o kariérních postupech, o odměnách, o výzkumných stážích nebo o rozdělení pracovní doby mezi výuku a výzkum.

---

⁵³ Beaud Olivier, „Pourquoi il faut refuser l'actuelle réforme du statut des universitaires“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009), 96.

⁵⁴ Gary-Bobo Robert, Trannoy Alain, „Professeur d'université, profession libérale d'Etat: II. Pour une réforme du statut“, *Commentaire* 128 (zima 2009-2010), 984.

⁵⁵ Statut existoval pod jiným názvem již od roku 1968.

⁵⁶ Někteří vyučující se nevěnují výzkumu a někteří vědci nevyučují pravidelně. Proto jen 65% akademiků má statut *enseignant-chercheurs*.

1.3.4 Protesty enseignant-chercheurs proti novému statutu

Toto uspořádání ale stávkující *enseignant-chercheurs* odmítali. Nechtěli být řízení vedením, ve kterém o většině záležitostí rozhoduje univerzitní prezident, podle jejich názoru spíše manažer než akademik.⁵⁷ Sladili svůj odpor a 22.1. 2009 jejich *ad hoc* organizace Národní koordinace univerzit (*Coordination nationale des universités*) odhlasovala stávku od začátku února, pokud projekt dekretu nebude stažen nebo přepracován.⁵⁸ To se nestalo a v průběhu prvních dvou únorových týdnů se ke stávce *enseignant-chercheurs* postupně připojili i studenti. Mnoho univerzit bylo blokováných, v některých se nevyučovalo až do druhé poloviny května 2009.

V průběhu ledna a února umocnil protestní odhodlání *enseignant-chercheurs* široce rozšířený odpor vůči vládní politice.⁵⁹ 29.1. 2009 tak rozhořčení vyústilo ve všeobecnou stávku a demonstraci, které se zúčastnilo nejvíce Francouzů od roku 1995. Jak ukazuje následující karikatura, veřejnost mimo jiné pobuřovalo, že vláda omezuje v době hospodářské krize výdaje pro všechny sektory až na bankovníctví, které v očích většiny společnosti neslo za rozpoutání krize vinu.⁶⁰

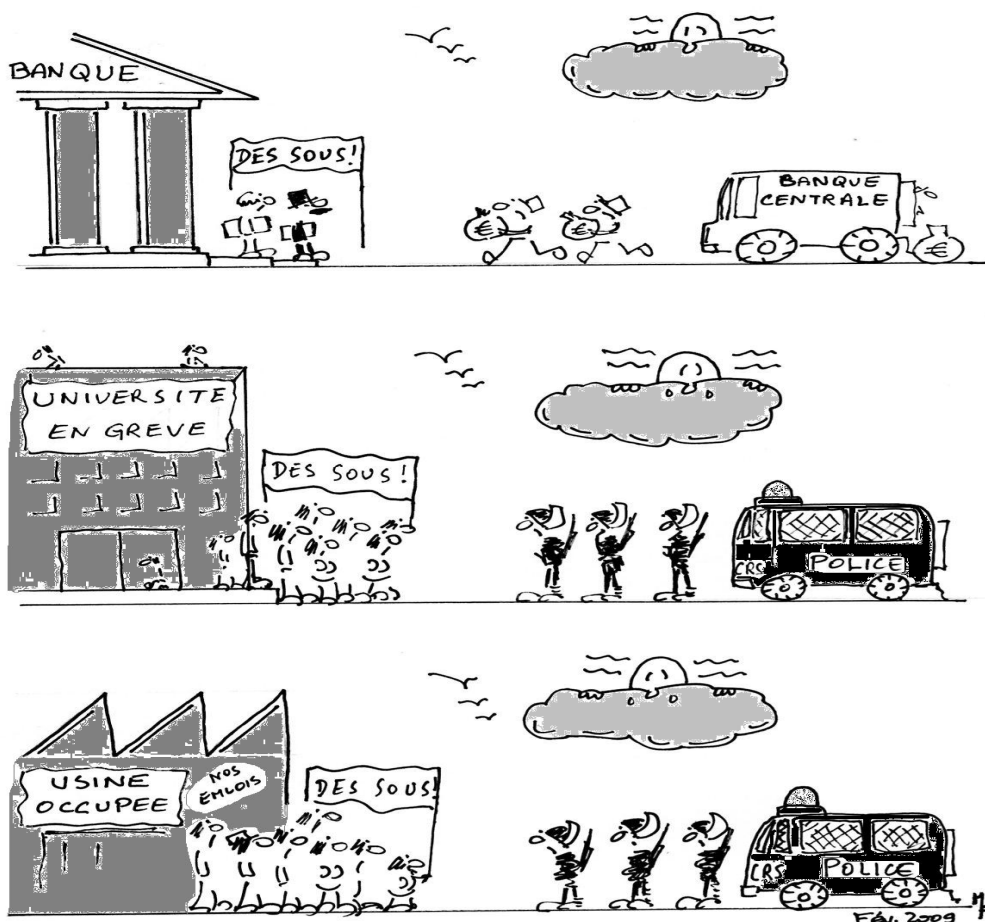
---

⁵⁷ Tímto aspektem protestů se zabýváme ve 4. kapitole.

⁵⁸ Ertzscheid Olivier, „Modulation de service: un décret au service d’une décrépidité annoncée“, in *L’université et la recherche en colère, un mouvement social inédit*, ed. Brisset Claire-Akiko et al. (Paris: Croquant, 2009), 182.

⁵⁹ V době prohlubující se krize a rychle rostoucí nezaměstnanosti vláda nadále trvala na nepopulárních reformách (převod státního podniku – pošty na akciovou společnost, reforma pedagogických vysokých škol (*maîtrisation des IUFM*)) a potvrdila omezování nákladů ve veřejném sektoru (nahrazování pouze jednoho ze dvou státních zaměstnanců, kteří odejdou do důchodu). Protestující *enseignant-chercheurs* stávku zahájili také 29.1. a pokračovali v ní několik týdnů a měsíců (Russier, „Les mobilisations universitaires contre la réforme“, 125-127.).

⁶⁰ V listopadu 2008 vláda bankám půjčila 231 miliard euro. Veřejné mínění nebralo v úvahu, že stát miliardy pouze půjčuje a dostane je zpátky i s úroky. Vznikl dojem, že peníze, které neobdrží státní zaměstnanci, získávají bohatí bankéři (Ibid., 127.).

Stávkující akademici i dělníci žádají peníze. Ty jsou předány bankéřům.

Staženo 15.2.2010 z: <http://universitesenlutte.wordpress.com/tracts-documents/>

Vláda v některých bodech ustoupila.⁶¹ Statut byl dvakrát přepsán, a v dubnu 2009 vydán s platností od září 2009. Centrální úroveň, jmenovitě Národní univerzitní rada CNU⁶² se vyslovuje o polovině profesních postupů,⁶³ může *enseignant-chercheurs* uvolnit pro výzkumný pobyt nebo schválit změnu tématického zaměření jejich výzkumu bez ohledu na názor univerzity. *Enseignant-chercheur* se může odvolat k hodnocení CNU v případě, že není spokojen s odměnami nebo pracovním postupem, které mu nabízí vedení univerzity.⁶⁴

Spolu s dekretem o statutu vydala ministryně také dekret o podobě reformované CNU. Z poměrně volného seskupení akademiků se stává permanentně fungující

⁶¹ Odsunula reformu IUFM a zavrhlá rušení pracovních míst ve vysokém školství v roce 2010-2011.

⁶² Centrální instituce složená z univerzitních profesorů, odborných asistentů a prezidentů univerzit.

⁶³ Stát určuje kolik bude v daném roce nových odborných asistentů a profesorů, jednak na úrovni disciplíny, jednak univerzity. Zatímco podle podzimního statutu mělo tento limit naplnit vedení každé univerzity pouze po konzultaci s CNU, podle dubnové definitivní verze rozhodne o 50% povýšení univerzita a o 50% CNU.

organizace s vlastním sekretariátem a profesionálními členy. Je organizována do sekcí podle 77 oficiálních univerzitních disciplín. Dvě třetiny členů každé sekce jsou voleny *enseignant-chercheurs* odpovídající disciplíny, třetina je jmenována ministrem zodpovědným za terciální školství. Jejich posláním je alespoň jednou za 4 roky hodnotit výzkumné aktivity každého *enseignant-chercheurs*.⁶⁵ Nový dekret by měl CNU posunout k větší transparentnosti, když ji pověřuje pravidelným zveřejňováním aktivit svých jednotlivých sekcí, včetně kritérií a způsobů hodnocení.⁶⁶ Ve 3. kapitole se zabýváme otázkou, na kolik je konzistentní posilovat národní univerzitní správy, je-li hlavním záměrem reforem předat univerzitám autonomii, a rozebíráme polemiku o schopnostech CNU objektivně hodnotit všechny *enseignant-chercheurs*. Následující odstavce se však ještě věnují protestům, které vládu k přehodnocení role CNU přiměly.

---

⁶⁴ Dord Olivier, „Réforme du statut des enseignants-chercheurs : universités vs. universitaires ?“, *AJDA - L'Actualité Juridique Droit Administratif*, č. 6 (22 únor 2010), 325.

⁶⁵ *Conseil national des universités* (oficiální stránka organizace) <http://www.cpcnu.fr> (staženo 3.5.2010).

⁶⁶ Dord, „Réforme du statut...“, 325.

2 Podstata a příčiny protestů v roce 2009

Podstata protestů z jara 2009 byla v akademické debatě o reformách univerzit hojně rozebíraným tématem. Militantní menšina překřičela zbytek *enseignant-chercheurs*, nebo jejich většina skutečně dekret odmítala? Bojovali proti nespravedlivému zhoršení svých podmínek nebo za zastaralé „korporátní“ uspořádání? Bránili vědu nezávislou na ekonomických a politických výkyvech, nebo se bouřili proti oprávněné snaze okolní společnosti sledovat vývoj odvětví, do kterého investuje stále více zdrojů?

Ještě v průběhu letního semestru vládní představitelé stávky a protesty banalizovali. Valérie Pécresseová obvinila skupinky krajní levice z blokování univerzit navzdory vůli většiny studentů a pedagogů. Je pravda, že všeobecných shromážděních (*assemblés générales*) univerzitní komunity, kde se pravidelně hlasovalo o prodlužování blokad, se účastnili především militantní studenti a že veřejná volba (sečtení zvednutých paží) favorizovala blokadám nakloněné názory. Postupem času protestující ztráceli popularitu, zejména po vládních ústupcích, po publikování upravené verze dekretu na počátku dubna a s blížícím se termínem letních zkoušek. Poslední univerzity znovu zahájily výuku v druhé polovině května. Míru nesouhlasu ale nevyššíme. Nepodařilo se nám zjistit ani důvěryhodný počet protestů více či méně zasažených univerzit.⁶⁷ Premiér François Fillon jich uvedl 22.4. 2009 dvacet až dvacet pět, ministryně Valérie Pécresseová o několik dní dříve pouhých dvanáct. Podle Claire-Akkiko Brissetové, odborné asistentky, která se protestů zúčastnila, jich bylo kolem šedesáti. Protože je ve Francii 83 univerzit, odhady se pohybují od 15% po 70%.⁶⁸

Přestože nevíme, zda byl odpor výjimečný svým kvantitativním rozsahem, můžeme s jistotou říci, že překročil tradiční štěpení univerzitní komunity na stávkující levicové studenty a asistenty společenských věd a pasivní, vládním reformám spíše nakloněné pravcové profesory exaktních věd, práva a ekonomie. Novou verzi statutu totiž neodmítali jen levicové odborové organizace (*Snesup*, *Unef*), ale i uznávaní profesori přírodních věd, kteří podporovali LRU a PRES nebo Rada prezidentů univerzit (*Conseil des présidents des universités*, dále CPU), se kterou Ministerstvo

---

⁶⁷ Můžeme doufat, že vyjde podobný sociologický rozbor protestů jako *La crise n'a pas eu lieu*, který představil Dominique Reynié po stávkách a manifestacích reagujících na LRU v letním semestru 2007-2008.

⁶⁸ Brisset, „La ‚guerre de l'intelligence‘ m'a tué“, 6-7.

LRU připravilo.⁶⁹ Když ministryně Valérie Pécresseová za původce stávek označila tradičního „výtržníka“ - extrémní levici, Pierre Jourde ji obvinil ze snahy o politizaci a banalizování širokého hnutí odporu.⁷⁰

Výjimečný byl také počátek protestů. Vůbec poprvé v historii nevezšly stávky od studentů, nýbrž od *enseignant-chercheurs* disciplín jako právo nebo matematika (nejradikálnějšími odpůrci vládní politiky jsou tradičně sociologové). Podle protestům nakloněných komentátorům to dokládá, že plánované reformy by skutečně zhoršily pozici *enseignant-chercheurs* a poškodily by francouzské univerzity. Uznávaný profesor ústavního práva Olivier Beaud jako první již v listopadu 2008 detailně a kriticky rozebral právní žargon dekretu a zformoval názor většiny později stávkujících *enseignant-chercheurs*.⁷¹ Yves Lichtenberger je k protestům kritičtější. Podle něj se hnutí zrodilo v prostředí takových disciplín, které až do reforem působily nezávisle na pracovním trhu (což údajně není případ ekonomů ani sociologů) i na studentech. Právníci nebo matematici měli vlastní silné nezávislé univerzity nebo UFR, na nichž si vědu hodnotili do značné míry mezi sebou. Nemuseli svoji činnost přizpůsobovat ani studentům ani širší veřejnosti. Proto je děsila představa, že by měli podléhat novému vedení multi-disciplinární univerzity, složenému nejenom z představitelů jiných oborů, ale i ze zástupců samosprávných orgánů a soukromých firem regionu.⁷²

Jaké jsou ale konkrétnější příčiny protestů *enseignant-chercheurs*? Většina z nich plyne z rozdílného pohledu vlády na závažné otázky týkající se vědy a univerzit. Těm se věnujeme v dalších kapitolách. Následující odstavce přiblíží ostatní, spíše povrchnější příčiny protestů.

---

⁶⁹ Ertzsheid, „Modulation de service:...“, 182-184.

⁷⁰ Jourde, „Les fénéants et les mauvais chercheurs, au travail!“, 170.

⁷¹ Ertzsheid, „Modulation de service:...“, 181.

⁷² Neznamená to, že Lichtenberger neuznává nezávislost vědy. Rozlišuje však mezi přínosnou nezávislostí na státu a výkyvech trhu a neužitečnou nezávislostí na širší vzdělané veřejnosti. Jejím projevem je nesrozumitelný žargon a přílišná specializace „postížených“ disciplín.

2.1 Vládní „komunikace“

Všichni komentátoři⁷³ považují za hlavní katalyzátor univerzitních stávek nezvládnutou vládní „komunikaci“. Ministryně sice představila novou verzi statutu současně s plánem Kariéry (*Plan Carrières*), který sliboval významné zrychlení kariérních postupů a zvýšení platů *enseignant-chercheurs* i doktorandů,⁷⁴ přesto nevyvrátila přesvědčení některých akademiků, že se vláda prostřednictvím nového statutu snaží především najít a „napravit“ *enseignant-chercheurs* šidící svoji práci. Tyto domněnky podpořil již zmíněný projev Nicolase Sarkozyho z 22.1. 2009. Prezident Republiky při představování nové národní strategie výzkumu a inovací uvedl, že francouzští vědci publikují při stejných finančních podmínkách výrazně méně než jejich zahraniční kolegové, že stojí za celkově špatnou situací francouzských univerzit a že kvalitní francouzští vědci jsou jen ojedinělými stromy, které zakrývají celý les.⁷⁵ Nejtvrďší věty projevu se rychle roznesly v médiích a pobouřily celou společenskou kategorii vědců. Mnoho komentátorů následně dokázalo, že se prezident ve svých radikálních kritikách mýlil.⁷⁶ Podle protireformních autorů⁷⁷ Sarkozyho přehmaty přispěly k odhalení „nekalých“ vládních úmyslů. Podle těch proreformních⁷⁸ výrazně zkomplikovaly zavedení neideální, ale potřebné reformy.

2.2 „Administrativní práce“ jako nové poslání *enseignant-chercheurs*

Podle většiny *enseignant-chercheurs* byly vládní urážky a reforma statutu jen poslední kapkou do dlouhá léta kypřící nespokojenosti. Olivier Beaud a Pierre Jourde se

---

⁷³ Protireformní Claire-Akiko Brissetová: Brisset, „La ‚guerre de l’intelligence‘ m’a tué“, 7-8. Neutrální Antoine Compagnon: Compagnon, „Examen de rattrapage“, 169. I proreformní Yves Lichtenberger: Lichtenberger, „Perspectives et blocages de l’Université“, 13.

⁷⁴ „Plan carrières dans l’enseignement supérieur et la recherche“, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/pid21838/plan-carrieres-enseignement-superieur-recherche.html> (staženo 9.5. 2010).

⁷⁵ „Discours à l’occasion du lancement de la réflexion pour une stratégie nationale de recherche et d’innovation“, <http://www.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2009/discours-a-l-occasion-du-lancement-de-la-reflexion.6868.html> (staženo 3.3. 2010). Destemberg, „Un commentaire de texte...“, 125-131.

⁷⁶ Ertzscheid, „Modulation de service:...“182. Jak odhalilo porovnání projevu s jeho původně připravenou psanou formou, většina kritik byla výsledkem prezidentovy improvizace (Destemberg, „Un commentaire de texte...“,127.).

⁷⁷ Milesi Christophe, „Réforme du statut des enseignant-chercheurs: une période de glaciation intellectuelle commence“ in *L’université et la recherche en colère, un mouvement social inédit*, ed. Brisset Claire-Akiko et al. (Paris: Croquant, 2009), 191. Ertzscheid, „Modulation de service:...“, 181.

dva roky před protesty podivovali, proč se *enseignant-chercheurs* za 50 let, kdy se trvale zhoršovaly jejich podmínky, ani jednou nevzbouřili. Od druhé světové války výrazně poklesla jejich relativní společenská prestiž, protože univerzity přestaly být elitářskou institucí (počet univerzitních pedagogů se zvýšil více než desetkrát).⁷⁹ K tomu vláda za posledních dvacet let permanentně zvyšovala objem administrativní práce *enseignant-chercheurs*. Ti na příklad organizovali přechod z trimestrů na semestry nebo zaváděli boloňský proces. Zvýšení platů však nárůst pracovní zátěže nedoprovázelo. A především je tyto administrativní činnosti okrádají o čas pro jejich hlavní poslání – výuku a výzkum.⁸⁰

Nový statut toto poslání *enseignant-chercheurs* rozšiřuje o tak zvané „kolektivní odpovědnosti“ (*responsabilités collectives*: orientace studentů k úspěšné profesionální integraci, prohlubování spolupráce se státními nebo soukromými firmami, účast ve zkušebních komisích a dalších kolektivních orgánech univerzity). Olivier Beaud a Pierre Jourde to chápou jako oficiální rezignaci státu na zaměstnávání pomocných administrativních sil a pokus přenést tyto přídatné aktivity oficiálně a definitivně na akademiky.⁸¹ Vláda opáčila, že pouze vyjmenovala aktivity, kterým se *enseignant-chercheurs* již věnují a za které by měli být také odměňováni.⁸² Výše odměn však závisí na hodnocení, což *enseignant-chercheurs* také odmítali. Této polemice se věnujeme až v závěru 3. kapitoly.

2.3 „Modulace“ pracovní náplně enseignant-chercheurs

Vedle nového poslání a systému hodnocení byla sporným aspektem statutu takzvaná „modulace,“ tedy možnost rozdělení pracovní náplně *enseignant-chercheurs* na výuku a výzkum v jiném poměru než jedna ku jedné. Oficiálním cílem tohoto opatření bylo předat *enseignant-chercheurs* více svobody v organizaci práce.⁸³

---

⁷⁸ Lichtenberger, „Perspectives et blocages de l'Université“, 13.

⁷⁹ Verger ed., „Histoire des universités en France“, 399.

⁸⁰ Beaud, Jourde, „Avant propos“, 23-25.

⁸¹ Jourde, „Les fénéants et les mauvais chercheurs, au travail!“, 170-171. Beaud, „Pourquoi il faut refuser...“, 96. Gary-Bobo, Trannoy, „Professeur d'université...“, 992.

⁸² „Le nouveau statut en question“, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr>, (staženo 29.01. 2010).

⁸³ Z tohoto důvodu také Organizace pro kvalitu francouzské vědy (*l'Organisation pour la qualité de la science française*), jejímiž členy jsou přední francouzští profesori, toto opatření vyžadovala od osmdesátých let. S potřebou modulace tedy ještě před reformou souhlasila většina *enseignant-chercheurs* (Compagnon, „Examen de rattrapage“, 170.).

Současně však vláda nepřímou obvinila část z nich, že v polovině pracovní náplně nebadá, jak nařizuje statut, nýbrž v takto ušetřeném čase učí a přitom čerpá odměny za přesčasové hodiny.⁸⁴ *Enseignant-chercheurs* byli pobouřeni a měli pocit, že hlavním záměrem „modulace“ je umožnit prezidentům univerzit efektivněji „řídít lidské zdroje“ a přimět *enseignant-chercheurs* k odvádění více práce za stejné peníze.⁸⁵ Vláda ustoupila a v přepracovaném dekretu zaručuje, že prezidenti nemohou vyžadovat více výuky bez započítávání přesčasových hodin a že s modulací musí každý *enseignant-chercheur* písemně souhlasit. Přesto někteří z nich těmto zárukám nadále nedůvěřují.⁸⁶

Nezdařená vládní prezentace reforem, především pak nového statutu, je jedinou příčinou protestů, na které se shodnou všichni komentátoři. Boj za přesčasové hodiny může být chápán jako obrana nespravedlivých „korporatistických“ výhod.⁸⁷ Nemůžeme však říct, pro jakou část stávkujících akademiků byly rozhodujícím podnětem k protestům. Podle Antoina Compagnona existovaly mnohem závažnější důvody k odporu,⁸⁸ mimo jiné reformované způsoby hodnocení.

---

⁸⁴ Samotní *enseignant-chercheurs* přiznali, že 10% z nich takto postupuje, odmítli však, aby proto vláda zhoršila pravidla pro všechny. Navíc byli pobouřeni neoficiální informací, podle které měla vláda podezírat 40% z nich (Compagnon, „Examen de rattrapage“, 171.). Aby francouzští akademici vyvrátili tato podezření, velké množství jejich článků popisuje tvrdou práci průměrného *enseignant-chercheur* (Jourde, „Les fénéants et les mauvais chercheurs, au travail!“, 170-171. Ertzscheid, „Modulation de service:...“ 176-179.).

⁸⁵ Jourde, „Les fénéants et les mauvais chercheurs, au travail!“, 170-171. Gary-Bobo, Trannoy, „Professeur d’université,...“, 982.

⁸⁶ Dord, „Réforme du statut des enseignants-chercheurs...“, 328-329.

⁸⁷ Lichtenberger, „Perspectives et blocages de l’Université“, 7-8.

⁸⁸ Podle Compagnona je škoda, že se média zaměřila právě na tento „malicherný“ spor. Mohl vzniknout dojem, že hlavním cílem protestujících akademiků je chránit se před prací (Compagnon, „Examen de rattrapage“, 170.).

3 Hodnocení vědy a výzkumu

Nová verze statutu *enseignant-chercheurs* a dekret o CNU zavádějí pravidelné a systematické hodnocení všech profesionálních činností *enseignant-chercheurs* – výzkumu, výuky i „kolektivních odpovědností“. Podle vlády mělo toto opatření přispět ke spravedlivějšímu rozdělování odměn a motivovat vědce a pedagogy k lepší práci. *Enseignant-chercheurs* ho však odmítali. V průběhu protestů často kritizovali tak zvané kvantitativní hodnocení. Měli ale důvod obávat se, že bude ve Francii uplatňováno? Ze strany centrální CNU možná ano. Pokud by však sami neodmítli původní vládní opatření zavádějící hodnocení výhradně ze strany univerzit, aplikování kvalitativních kritérií by bylo výrazně ulehčeno.

Kvalitativní hodnocení totiž vyžaduje, aby evaluátoři důkladně znali práci hodnoceného vědce. Ukážeme níže, že tuto podmínku by mohly snadněji splnit jednotlivé univerzity než malý centrální orgán, kterým je CNU. Kvalitativní kritéria spočívají v posudku vědcovy práce skupinou odborníků, také vědců nebo akademiků (klasickým příkladem jsou obhajoby všech akademických prací – od bakalářských po habilitační). Ti zohledňují přínos hodnocené práce pro rozvoj vědy na základě subjektivního názoru, který může dát více prostoru klientelismu než objektivní kvantitativní kritéria.⁸⁹

Světově nejrozšířenějšími kvantitativními kritérii je kombinace počtu publikací v odborných časopisech a počtu citací těchto publikací jinými autory, jejichž práce jsou vydány ve stejných odborných časopisech.⁹⁰ Výhodou (jak ukážeme níže možná zdánlivou) těchto kritérií je průhlednost a možnost na jejich základě vědce snadno srovnávat a řadit do žebříčků.

---

⁸⁹ Rozlišení mezi kvantitativními a kvalitativními kritérii používala většina autorů v debatě o hodnocení *enseignant-chercheurs*. Proto ho přejímáme. Jsme si vědomi možných konceptuálních nepřesností (v rámci kvalitativního hodnocení mohou být používána kvantitativní kritéria, atd.). Pro účely naší práce je však toto rozlišení dostačující.

⁹⁰ Počet citací má zohledňovat kvalitu publikace (Beauvallet Maya, *Les stratégies absurdes : Comment faire pire en croyant faire mieux*, (Paris: Seuil, 2009), 63.). Aktéři debaty přesto toto kritérium chápali jako kvantitativní – závislé na množství citací.

3.1 Kvantitativní hodnocení výzkumu

Použití žebříčků dostupných na internetu se výrazně rozšiřuje od počátku let 2000.⁹¹ Na základě dvou základních kritérií – počet publikací a citací – řadí vědce od „nejlepších po nejhorší“. Odlišnými způsoby sčítání údajů se zde nebudeme podrobněji zabývat.⁹² Podle Grégoira Chamayoua vliv žebříčků roste především v Číně a Severní Americe, kde je někteří vědci přikládají ke svým životopisům (alespoň pokud figuruji na předních místech).⁹³ Ve většině států nejsou kritéria hodnocení výzkumu jasně určena. Státní i univerzitní evaluační instituce (například rady akademiků) však budou podle mnohých komentátorů k používání žebříčků stále více tíhnout. Jsou totiž objektivní (evaluátoři nemohou být obviněni ze zaujatosti) a jejich aplikace je nenáročná (evaluátoři nemusí práce určitého vědce ani číst, stačí ověřit jeho citační a publikační index). Tento trend se podněcuje tím, že mají evaluátoři hodnotit, pod tlakem politických představitelů a vedení univerzit, stále častěji, což zvyšuje objem jejich práce.⁹⁴

3.1.1 Protesty proti kvantitativnímu hodnocení výzkumu ve Francii

Většina článků francouzských akademiků o hodnocení vědy se zaměřuje na „žebříčkovou“ evaluaci.⁹⁵ A to i přesto, že nové legislativní texty neurčily, zda kritéria mají být kvalitativní nebo kvantitativní, pouze zavedly pravidelné a častější hodnocení. Pouze někteří komentátoři naznačují, že budou kvantitativní kritéria používána proto, že ve stejné době, co na mezinárodní úrovni rychle roste vliv žebříčků, se francouzská vláda pokouší systematicky hodnotit vědce.⁹⁶ Jediný článek, který jasně spojoval

---

⁹¹ Pro přístup na některé z nich se musí zaregistrovat vysokoškolská nebo výzkumná instituce (Berry Michel, „Les mirages de la bibliométrie“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009), 167.).

⁹² Váha publikace či citace se může lišit podle prestiže periodika, ve kterém je publikována. Prestiž periodik je hodnocena v každém žebříčku jinak. Citační ohlas publikací jednoho vědce může být počítán také více způsoby (například Hirschův index). Třemi nejrozšířenějšími žebříčky jsou *Thompson ISI Web of Knowledge*, *Scopus* a *Google scholar*.

⁹³ Chamayou Grégoire, „Petits conseils aux enseignants-chercheurs qui goudronny réussissent leur évaluation“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009), 148.

⁹⁴ Compagnon, „Examen de rattrapage“, 172-173. Berry, „Les mirages de la bibliométrie“, 166. Segalat Laurent, „Science et finance: mêmes symptômes, mêmes dangers“, *Le Débat* 156 (září-říjen 2009), 186.

⁹⁵ V souboru textů o univerzitní krizi (z průběhu protestů v dubnu 2009) se hodnocení týkají čtyři články; všechny rozvíjejí kritiku kvantitativního hodnocení (*Revue du MAUSS* N°33). Ve 156. čísle *Le Débat* zasvěceném univerzitní krizi se výlučně hodnocení věnují dva články. Opět kriticky hodnotí kvantitativní kritéria.

⁹⁶ Garcia Sandrine, „Réformes de Bologne et économisation de l'enseignement supérieur“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009), 123. Chamayou, „Petits conseils aux enseignants-chercheurs...“, 146.

hrozbu kvantitativního hodnocení s francouzským prostředím, napsal Antoine Compagnon.

Dle nového statutu hodnotí *enseignant-chercheurs* z části vedení univerzity, z části Národní univerzitní rada (CNU). Compagnon poznamenává, že CNU má hodnotit příliš mnoho *enseignant-chercheurs* na to, aby jejich práce posoudila detailně a s ohledem na jejich kvalitu, originalitu a důkladnost. Bude se muset řídit pouze několika, především kvantitativními ukazateli, například žebříčky.⁹⁷ Z tohoto důvodu problematickým bodům „žebříčkové“ evaluace věnujeme následující odstavce i přesto, že se netýkají pouze francouzského prostředí

3.1.2 Diskuze o funkci žebříčků

Základní funkcí žebříčků je pomáhat „zákazníkům“ (univerzitám, státům, firmám) v orientaci ve světovém trhu vědců.⁹⁸ Podle Roberta Gary-Boba a Alaina Trannoja je však tento trh velmi omezený. Mobilita vědců a vysokoškolských pedagogů na evropské a světové úrovni je totiž nízká a může se dále rozvíjet jen pomalu a s obtížemi. Jako hlavní příčinu uvádějí jazykové bariéry, které se pro rozšíření angličtiny jako akademického jazyka netýkají ani tak vědců a pedagogů samotných, jako jejich rodin. Protože jsou rodinní příslušníci (ve většině případů) ochotni používat kromě svého jazyka ještě angličtinu, mohou se světového trhu vědců účastnit anglofonní země a velká města, kde existuje dostatečně široké anglofonní zázemí (především anglické školy a školky). Menší univerzitní města neanglofonních států zahraniční vědce a pedagogy přilákají jen těžko.⁹⁹ Otázku, proč by světový trh vědců nemohl existovat jen ve velkých městech, kde se nachází většina významných univerzit, autoři nerozebírají.

Podle vyhraněně protireformních autorů využívají vlády žebříčky k politickým zásahům do vědy a výzkumu. S jejich pomocí vytvářejí iluzi, že vyhodnocují výkonnost vědců a vědeckých týmů a na základě těchto výsledků pak přesouvají zdroje a

---

⁹⁷Compagnon, „Examen de rattrapage“, 173.

⁹⁸ Podle teorií o globální společnosti vědění bylo impulsem pro rozvoj kvantitativního hodnocení výzkumu zvyšování světové konkurence ve vědě. S rostoucí globalizací mohly univerzity snadněji přilákat nejlepší vědce z celého světa. Potřebovaly však vědět, jací to jsou. Na základě univerzitní poptávky po tomto druhu informací vznikly vědecké žebříčky (Veltz, „L'université au cœur de l'économie de la connaissance“, 151-153.).

⁹⁹ Gary-Bobo, Trannoy, „Professeur d'université...“, 982-983.

reorganizují vědecké systémy. Základní vadou této politiky je nepřesnost, s jakou žebříčky hodnotí.¹⁰⁰

3.1.3 (Ne)přesnost „žebříčkového“ hodnocení

Ve své knize zkoumající nezdařená evaluační kritéria Maya Beauvalletová zprostředkovává výzkumy Národního institutu pro výzkum informačních a automatických technologií (INRIA, *Institut national de recherche en informatique et automatique*). Podle výsledků výzkumu žebříčky nejsou nástrojem objektivního hodnocení vědeckého bádání. Předně vůbec nezohledňují 90% světově produkované vědy. Přitom lze obtížně argumentovat, že se zaobírají pouze publikacemi z nejprestižnějších světových časopisů, protože pouhých 40% periodik je shodných ve třech nejrozšířenějších internetových žebříčcích. Nejen z toho plyne, že jednotlivé žebříčky hodnotí stejné vědce diametrálně rozdílně. Maya Beauvalletová se opírá o další tvrdou kritiku žebříčků ze strany Mezinárodního matematického svazu (*International Mathematical Union*) a usuzuje, že taková evaluace je zcela nespolehlivá a nepoužitelná.¹⁰¹

3.1.4 „Žebříčkové“ hodnocení a dlouhodobý přínos vědcovy práce

Většina komentátorů se zaměřila právě na míru nepřesnosti žebříčků, tedy na odchylku mezi přínosem vědce pro rozvoj vědy a jeho umístěním v žebříčku. Dle jejich názoru může mít dalekosáhlé následky. Hodnocení má na vědu totiž tak velký vliv, že jeho nepřesnosti mohou zpomalit nebo zastavit vědecký pokrok.

O čem vypovídá a k čemu tedy vědce podněcuje hodnocení založené na počtu publikací a citací? Především o jeho schopnosti hodně publikovat a zaujmout kolegy. Tomu odpovídá fakt, že za několik posledních let, co se užití žebříčků rozvinulo, výrazně vzrostl počet publikovaných článků. Podle Laurent Segalat tato proliferace vědu ohrožuje. Vytváří se spletité množství nedůvěryhodných vědeckých prací. Pro „hon za publikacemi“ autoři odbývají nebo dokonce „přizpůsobují“ výzkum svým

---

¹⁰⁰ Brisset, „La ‚guerre de l’intelligence‘ m’a tué“, 32-34. Montlibert Christian de, „Oui chef, bien chef“ in *L’université et la recherche en colère, un mouvement social inédit*, ed. Brisset Claire-Akiko et al. (Paris: Croquant, 2009), 64-65.

¹⁰¹ Beauvallet, „Les stratégies absurdes...“, 65. Vyjádření IMU je pod názvem „Citation statistics“ dostupné na <http://www.mathunion.org>.

hypotézám. Více než ke kvalitnímu a poctivému bádání tak „žebříčkové“ hodnocení podněcuje k vědeckým podvodům.¹⁰²

O kvalitu publikací by přitom mělo dbát druhé kritérium hodnocení – počet citací. Nekvalitní práce by měly být brzy zapomenuty a jejich autoři by tak z publikování velkého množství banálních nebo pomýlených prací neměli dlouho těžit. Historie vědy však ukazuje, že největší objevy nevzbudí v době uveřejnění velký ohlas (tedy mnoho citací). Nové teorie jsou podmíněny novým pohledem na věc, novým způsobem myšlení. To jsou změny, na které většina odborníků reaguje pomalu a s obtížemi.¹⁰³ Významný filozof vědy T.S. Kuhn zaznamenal, že vědci mají přirozenou tendenci setrvat v zavedeném paradigmatu na úkor originality. Toto nepřínosné bádání nazval „normální vědou“.¹⁰⁴ Podle Michela Berry ji kvantitativní hodnocení ještě povzbuzuje a vytváří tak „hypernormální vědu“.¹⁰⁵

Grégoire Chamayou kritizuje dvě základní kvantitativní kritéria formou karikatury, která ukazuje, jak mohou vědci zlepšit své hodnocení, aniž by přispěli k rozvoji vědy. Několik rad pro snadný úspěch na žebříčku: *Nevyčerpejte svůj publikační potenciál jednou publikací! Svoji hlavní myšlenku upřesňujte postupně v krátkých člancích. Nevěnujte se výzkumu, který zdržuje od publikování. Vycházejte z již napsaných prací vašich kolegů (ti ocení vaše citace). Zaměřte se na témata, kterými se zabývá dostatek vědců. Oni vás ocitují. Může se jednat o kolegy z univerzity či výzkumného institutu nebo o širokou vědeckou komunitu, kterou zaujme váš lehce bulvárně psaný článek. Může obsahovat drobné chyby. Může být kontroverzní, ale jen v rámci široce sdílené teorie, aby vaše kolegy neodradil přílišným novátorstvím nebo náročností a tedy nutností dlouho o něm přemýšlet. Mějte na paměti, že vaši kolegové musí také publikovat.*¹⁰⁶

Karikatura naznačuje, že dalším problematickým prvkem žebříčků je rozdíl mezi vědními disciplínami. Vědec v „módních“ oborech, v současnosti například mikrobiolog, nasbírá snadněji více citací než teoretický matematik.¹⁰⁷ Má

¹⁰² Segalat, „Science et finance...“, 182-183.

¹⁰³ Longo Giuseppe, „La bibliométrie et les gardiens de l'orthodoxie“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009), 141-142. Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 154. Liessemann, „Theorie nevzdělanosti...“, 67-68. Joliot, „L'évaluation ou la découverte“, 181.

¹⁰⁴ Fajkus Břetislav, *Filosofie a metodologie vědy*, (Praha: Academia, 2005), 120-123.

¹⁰⁵ Berry, „Les mirages de la bibliométrie“, 166-172.

¹⁰⁶ Vlastní parafráze z Chamayou, který hojně čerpá z <http://www.academicproductivity.com>.

¹⁰⁷ O upřednostňování módních oborů (Chamayou, „Petits conseils aux enseignants-chercheurs...“, 153-154.).

smysl sestavovat pouze žebříčky vědců z jednoho oboru, což tuto formu hodnocení ještě všeobecně nediskvalifikuje.

3.1.5 „Žebříčkové“ hodnocení a společenské vědy

Marcel Gauchet však tvrdí, že kritéria žebříčků jsou zcela v rozporu s rozvojem společenských věd. Podle Gaucheta je posláním společenských věd osvěta širší veřejnosti nejen odborníků. Do žebříčků jsou však počítány pouze články vycházející v odborných časopisech. O publikaci každého příspěvku rozhoduje redakční rada složená ze specialistů určitého vědního oboru. Ti mají sklon schvalovat i velmi úzce zaměřené práce, čímž se podněcuje všeobecná tendence akademiků unikat konkurenci užší vědní specializací. Krátké detailní články psané odborným jazykem tak vytlačují komplexní publikace, především knihy, které na rozdíl od detailních útržkovitých prací mohou oslovit i „širší kultivovanou veřejnost“, a proto mají být skutečným cílem společenských věd.¹⁰⁸ Evaluace žebříčků tak představuje pro společenské vědy vážné nebezpečí. Tento problém se netýká exaktních věd, kde obtížně proniknutelná forma krátkých článků neodradí inženýry snažící se aplikovat nové vědecké poznatky.¹⁰⁹

3.1.6 „Žebříčkové“ hodnocení a angličtina

Marcel Gauchet upozorňuje také na další problematický aspekt žebříčků, kterým je preference anglicky psané vědy. Protože v žebříčcích je 99% časopisů anglických,¹¹⁰ každý vědec, který chce proniknout na nejvyšší místa, musí publikovat v anglickém jazyce. Nerovnost mezi anglofonními a ostatními vědci je prvním napadnutelným důsledkem. Týká se především vědců společenských oborů, kde je pestrost jazyka důležitější než v exaktních vědách. Mnoho vědců sice anglicky publikuje, jejich angličtina je však velmi jednoduchá a neumělá. To vede ke snižování úrovně jazyka ve vědě jako celku.¹¹¹

---

¹⁰⁸ Bezceňnost knih v žebříčcích popisuje také Ahmet Insel (Insel Ahmet, „Publish or Perish! La soumission formelle de la connaissance au capital“ *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009), 113-115.).

¹⁰⁹ Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 159-16. Podle Konrada Liessemanna jazyk neovlivňuje jen formu, ale i obsah vědy. Paradigmata pocházející z anglofonního světa se prosazují snadněji. A to ne pouze pro jejich případnost, ale pro nadvládu angličtiny.

¹¹⁰ Beauvallet, „Les stratégies absurdes...“, 64.

¹¹¹ Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 161-162.

3.2 Kvalitativní hodnocení

Ze všech těchto kritik vyplývá, že *enseignant-chercheurs* odmítají kvantitativní hodnocení. Většina z nich podporuje kvalitativní evaluaci. Podle Giuseppe Longa tak má každý vědec představit výsledky své profesionální činnosti před odbornou komisí, která po podrobné diskuzi posoudí jejich pertinenci a jedinečnost.¹¹² Antoine Compagnon vysvětlil, že CNU na takový druh evaluace nemá kapacitu. Co však univerzitní složka hodnocení *enseignant-chercheurs*? Vedení univerzit může spíše než CNU hodnotit „své“ *enseignant-chercheurs* kvalitativně. Akademici však v toto univerzitnímu vedení neměli dostatečnou důvěru, a tak odmítali i druhý typ hodnocení.

3.2.1 Protesty proti lokálnímu hodnocení výzkumu

Podle návrhu statutu z podzimu 2008 (který po protestech nevstoupil v platnost) mělo *enseignant-chercheurs* hodnotit vedení univerzit po pouhé konzultaci CNU. Výsledek hodnocení měl ovlivňovat výši odměn, rozdělení pracovní doby mezi výuku a výzkum či možnost účasti na výzkumných konferencích nebo delších pobytech.

Tento návrh vzbudil mnohem větší odpor než později hodnocení CNU. *Enseignant-chercheurs* kritizovali příliš lokální ukotvení takového hodnocení. Protože nové autonomní univerzity naváží více vztahů s okolní společností, stanou se jí ovlivnitelnější. Soukromé nebo státní firmy budou po vedení univerzit vyžadovat, aby výzkum, na kterém s univerzitou spolupracují, brzy vrátil investované zdroje. Prezidenti univerzity tak budou mít tendenci oceňovat aplikovaný výzkum, jehož rentabilita je krátkodobě vyšší, na úkor teoretického výzkumu.¹¹³

Přesvědčení protestujících *enseignant-chercheurs*, že místní prezidenti ztratí ideál „čisté“ vědy spíše než centrální správa, pravděpodobně pramení také z tradičního francouzského odporu k organizacím oslabujícím přímý vztah občan – stát.¹¹⁴

---

¹¹² Longo, „La bibliométrie et les gardiens“, 144. Profesionálními činnostmi *enseignant-chercheurs* jsou vedle výzkumu, také výuka a plnění „kolektivních odpovědností.“ Obě představíme na závěr této kapitoly.

¹¹³ Padis Marc-Olivier, Lichtenberger Yves, Marcon Emmanuel, „Introduction. La réhabilitation inattendue de l'université au sein de l'enseignement supérieur“, *Esprit* 340 (prosinec 2007), 16. „Pétition : Appel pour une autre réforme du service public d'enseignement supérieur et de recherche“, <http://www.sauvonslarecherche.fr> (staženo 3.4. 2010).

¹¹⁴ Marcel Gauchet to přisuzuje historickému vytváření dnes dominantní francouzské republikánské filozofie. Jejimi hlavními hybateli byl francouzský lid ve spojení s centrální vládou, proti feudálům,

Yves Lichtenberger je k odporu *enseignant-chercheurs* vůči lokálnímu hodnocení kritičtější. Údajně ho nezapříčinila obava ze závislosti univerzit na místních zájmech, nýbrž strach z přesnějšiho a důkladnějšiho hodnocení práce *enseignant-chercheurs*. Hodnocení ze strany blízkých univerzit by se vyhýbali obtížněji než ze strany vzdáleného Ministerstva nebo jiného centrálního orgánu.¹¹⁵

Vláda přesto v tomto bodě protestujícím ustoupila a větší část zodpovědnosti za hodnocení vědců přenesla v dubnovém statutu na CNU. Většina protestujících to uvítala. Například Olivier Dord, jehož názory nejsou všeobecně nakloněny vládě, CNU spíše chválí. Především kvituje, že je skutečnou, i když bohužel jedinou, evaluační protiváhou univerzitních prezidentů. Její členové jsou výhradně akademici z jedné ze 77 disciplín. Její hodnocení má probíhat dle transparentních kritérií zveřejněných na internetu.¹¹⁶ Prozatím (3.4. 2010) jsou však dostupné jen obecné informace, ne způsob hodnocení.

Robert Gary-Bobo a Alain Trannoy analyzují rozporné představy *enseignant-chercheurs* o ideálním typu evaluace. Většina z nich preferuje kvalitativní hodnocení před kvantitativním. Zároveň však odmítá předat právo evaluace jednotlivým univerzitám, které kvalitativní kritéria na rozdíl od centrální CNU mohou aplikovat. Tento začarovaný kruh plyne ze dvou protichůdných představ o optimálním hodnocení. Za první by mělo být kvalitativní, důkladné, „lidské“. Za druhé transparentní a objektivní. Z prvního ideálu však plyne, že musí být závislé na názoru evaluátora, který je ze své podstaty subjektivní. Jeho nestrannost může být snadno zpochybněna. Transparentnost jeho rozhodnutí nikdy nemůže převýšit transparentnost kvantitativních kritérií. Ovšem bez subjektivního názoru není „lidského“ hodnocení. Podle autorů proto každé kvalitativní hodnocení vyžaduje důvěru hodnocených v evaluátory. Ta však v současném francouzském univerzitním prostředí chybí, a proto intenzifikace kvalitativního hodnocení není realizovatelná.¹¹⁷

---

aristokratům. Proto dnes ve Francii „lokální zdroj politické moci nahání hrůzu“ a vyvolává protesty. „*L'arbitraire local est la phobie politique française par excellence.*“ (Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 142.).

¹¹⁵ Lichtenberger, „Perspectives et blocages de l'Université“, 10.

¹¹⁶ Dord, „Réforme du statut des enseignants-chercheurs...“, 326.

¹¹⁷ Gary-Bobo, Trannoy, „Professeur d'université...“, 986-988.

3.2.2 Protesty proti častějšímu hodnocení výzkumu

Protestující *enseignant-chercheurs* tedy *de facto* odmítli kvalitativní i kvantitativní kritéria hodnocení výzkumu. Jak mohli zároveň všichni přijmout, že nějaké hodnocení musí existovat? Konrad Liessemann přisuzuje tuto „smířlivost“ normativnímu jazyku „expertů“ na vědu a výzkum. Proti jejich snaze o „hodnocení kvality“ se akademici mohou jen těžko ohradit. Nebo by snad věda měla být téměř jedinou oblastí lidské činnosti, která unikne intenzifikaci evaluace a tedy úsilí o zvýšení efektivity?¹¹⁸ Podle Pierra Joliot a Giuseppe Longa ano, protože každé (i kvalitativní) hodnocení výzkumu je „slepé k novému,“ tedy k tomu nejcennějšímu, co vědecký výzkum může přinést. Nejlepší vědecké práce přinášejí zcela nové poznatky, které mohou být přiměřeně ohodnoceny jen s použitím nových hodnotících kritérií.¹¹⁹ Ty však současní evaluátoři ještě nemohou znát. Oba autoři tak v podstatě vyjadřuje názor, že čím méně se výzkum hodnotí, tím lépe. Proto francouzští *enseignant-chercheurs* kritizovali především intenzifikaci evaluace.

Podle nového statutu mají být hodnoceni nejen v případech, kdy sami žádají o kariérní postup, ale také pravidelně každé čtyři roky. Vláda toto opatření zdůvodnila snahou spravedlivěji ocenit dobré a pilné vědce. Z některých vyjádření¹²⁰ však akademici usoudili, že vláda usiluje především o zefektivnění jejich práce. Obzvláště těch *enseignant-chercheurs*, kteří za celý svůj život nebyli hodnoceni, přestali bádát a jejich výuka byla započítávána do přesčasových hodin (již jsme uvedli, že podle akademiků vláda odhadovala, že takto postupuje 40% *enseignant-chercheurs*).

Podle protestujících však původní hodnocení, které doprovázelo žádost o pracovní postup, bylo zcela dostačující. Nejdříve *enseignant-chercheurs* ve svých článkách ukazovali, že již před novým statutem byli hodnoceni dostatečně.¹²¹ Až poté, pouze někteří z nich, rozvinuli argument, že častější systematická evaluace vědu poškodí. Občasné, nepravidelné hodnocení totiž nechávalo volný čas vědci, který chtěl v nějakém období v klidu nezávisle bádát a věnovat se „čisté“ vědě. Permanentní

---

¹¹⁸ Liessemann, „Teorie nevzdělanosti...“, 60-62.

¹¹⁹ Joliot, „L'évaluation ou la découverte“, 181. Longo, „La bibliométrie et les gardiens“, 141.

¹²⁰ Například v Sarkozyho projevu z 22.1. („Discours à l'occasion...“).

¹²¹ Mnoho článků uvádí příklady „těžkého“ života francouzského *enseignant-chercheur*. Vyplňování formulářů o výzkumu jim prý zabíralo více času než výzkum samotný. Takovými argumenty vyvraceli nařčení z vyhýbání se hodnocení (Milesi, „Réforme du statut...“, 191-192. Jourde, „Les fénéants et les mauvais chercheurs, au travail!“, 169-171. Ertzsheid, „Modulation de service:...“, 176-178.).

evaluace takového *enseignant-chercheur* vyhodnotí negativně. Následně ho vedení univerzity přinutí více učit a na nezávislý výzkum mu nezbude čas.¹²²

Podle některých *enseignant-chercheurs* hrozí, že častější evaluace ve spojení s tlakem na aplikovaný výzkum omezí jejich vědeckou svobodu.¹²³ Nejpoutavěji tuto myšlenku rozvinul v *Le Monde* Philippe d'Iribarne.¹²⁴ Situaci *enseignant-chercheurs* připodobňuje bajce o psu a vlku. Tak jako vlk odmítá žít ve větším pohodlí, pokud by měl přijít o svoji svobodu, Iribarne jako zástupce *enseignant-chercheurs* zavrhuje vládní sliby zvyšování zdrojů pro výzkum, pokud by omezily akademické svobody. Častější hodnocení podle něj povede ke kvantitativním kritériím, místní pak k podlézavosti prezidentům univerzit. Oba typy evaluace nepříznivě ovlivňují originální, nezávislý základní výzkum.

Na ztrátu svobody a narůstající závislost výzkumu na externím financování upozorňuje i následující karikatura „Výzkum zítra.“

Francouzská pobídka „*Cherche, cherche!*“ znamená zároveň „hledej, hledej!“ a „bádej, bádej!“. Pán s doutníkem, zřejmě finančník z oopodál stojící burzy, si na obojku vede vědce.¹²⁵ Staženo 15.2.2010 z: <http://universitesenlutte.wordpress.com/tracts-documents/>

¹²² Milesi, „Réforme du statut...“, 192-193. Berry, „Les mirages de la bibliométrie“, 169-172.

¹²³ Beaud, „Pourquoi il faut refuser...“, 98-99. V novém čísle *Commentaires* (Printemps 2010) vydal Olivier Beaud první část článku, jehož hlavním tématem je omezení vědeckých svobod.

¹²⁴ Iribarne Philippe d', „Le loup et le chien“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 224-228.

¹²⁵ Organizace *Université en lutte* karikaturu zveřejnila na svých internetových stránkách v únoru 2009 v době počátku protestů *enseignant-chercheurs*.

3.3 Hodnocení výuky

Tradiční funkcí akademiků není jen hledání nového vědění ale i jeho předávání. Kromě bádání také vyučují. Podle Konrada Liessemanna již není tlak na hodnocení výuky v západní Evropě tak silný jako v 80. a 90. letech, kdy byli „studenti-klienti“ nově považováni za hlavní aktéry „trhu s terciárním vzděláním“. ¹²⁶ Hodnocení výuky žáky bylo ve Francii povinně zavedeno zákonem o vzdělání z roku 1984 (*la Loi Savary*). Nebylo však systematicky používáno. Nový zákon LRU ho opět vyžaduje. Autonomní univerzity, které dostávají dotace v závislosti na počtu svých studentů, by mohly mít větší zájem na jeho reálném aplikování. Přesto toto téma, na rozdíl od hodnocení nově zavedených „kolektivních odpovědností“, nevyvolalo významnou debatu.

3.4 Hodnocení „kolektivních odpovědností“

Již jsme uvedli v předchozí kapitole, že LRU ukládá *enseignant-chercheurs* zodpovědnost za rozvoj vztahů s profesionálním prostředím a nový statut zavádí hodnocení *enseignant-chercheurs* (vedle výzkumu a výuky) i za „kolektivní odpovědnosti“ (*responsabilités collectives*). ¹²⁷ Ty zahrnují podporu studentů ve směřování k profesionálnímu uplatnění (to znamená rady studentům se studiem, prohlubování kontaktů mezi zaměstnavateli a studenty formou stáží, přednášek, diskuzí nebo exkurzí), účast v expertních komisích nebo volených univerzitních orgánech, vedení doktorandů a účast na dalších projektech univerzity. ¹²⁸

Vláda uvádí, že rozšířila hodnocení na všechny aktivity *enseignant-chercheurs*, aby nebyl znevýhodněn nikdo, kdo vykonává pro univerzitu užitečnou práci. Je prý

---

¹²⁶ Liessemann, „Teorie nevzdělanosti...“, 65-66.

¹²⁷ Nejméně jednou za čtyři roky sestaví každý *enseignant-chercheur* zprávu shrnující jeho činnost v těchto třech druzích aktivit. Zprávu vyhodnotí nejprve administrativní rada univerzity, poté ji prezident předá CNU, která ji také zhodnotí a předá k závěrečnému posouzení vedení univerzity. Prezident s administrativní radou rozhodnou o odměnách nebo profesním postupu dotyčného *enseignant-chercheur*.

¹²⁸ Dord, „Réforme du statut des enseignants-chercheurs...“, 326.

mnoho *enseignant-chercheurs*, kteří nebadají, zato se pečlivě věnují výuce a „kolektivním odpovědnostem.“ I za ty by měli být oceněni.¹²⁹

Podle Oliviera Beuda toto odůvodnění pouze zastírá vládní snahy zefektivnit a tedy zlevnit chod univerzit. Výzkum a výuka jsou v jeho pojetí nadřazené „kolektivním odpovědnostem.“ Posláním akademiků je hledání a předávání znalostí. V tom jsou nejlepší a pro ostatní činnosti by vláda měla najmout pomocnou sílu.¹³⁰

Ta odpovídá, že je rozdělení pracovních činností v kompetenci každé nově autonomní univerzity.¹³¹ Olivier Beaud však vedení univerzit nedůvěřuje.¹³² Podobně jako *enseignant-chercheurs*, protestující proti místní evaluaci, napadá reformovanou univerzitní samosprávu.

---

¹²⁹ „Le nouveau statut en question“, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr>, (staženo 29.01. 2010).

¹³⁰ Beaud, „Pourquoi il faut refuser...“, 96.

¹³¹ „Le nouveau statut...“.

¹³² Beaud, „Pourquoi il faut refuser...“, 100.

4 Univerzitní samospráva

Jedním z předních důvodů nedůvěry v univerzitní prostředí, je nová forma jejich samosprávy. Francouzská vláda dala velmi úzkému vedení autonomních univerzit – prezidentům a administrativní radě (*conseil d'administration*, CA) – pravomoci, které jsou na nejlepších univerzitách rozděleny mezi několik různých orgánů. Jednak mezi centrální univerzitu, a její nižší úrovně, fakulty a katedry (ve Francii UFR), jednak mezi „administrativní-řídicí“ a „akademické“ orgány.¹³³ Většina komentátorů se obává, že toto (ne)rozdělení moci vystaví v nebezpečí akademické svobody a omezí demokratické fungování univerzit. Vláda odpovídá, že si každá univerzita může již sama zvolit takovou vnitřní organizaci, která jí bude nejlépe vyhovovat.

4.1 Diskuze o centralizaci univerzitní samosprávy

Vláda posílila centrální univerzitní úroveň proto, aby univerzity zvládly převzít autonomii. Soudila, že předreformní univerzity trpěly nedostatečnou koordinací, když se jejich součásti – UFR – chovaly příliš nezávisle.¹³⁴ Přitom vláda byla přesvědčena, že velké a silné univerzity by byly bez přímé správy státu životaschopnější a pro mezinárodní konkurenci vhodnější než malé instituce. Ve snaze vytvořit je předala centrální řídicí dvojici prezident a administrativní rada pravomoci jednotlivých UFR.¹³⁵

Prezidenti tak nově vypracovávají a dohlížejí na aplikování čtyřletého strategického plánu univerzity. Starají se o vztahy univerzity s investory – státem, samosprávnými orgány a firmami či soukromými donátory. Zároveň mají velký vliv i na interní fungování univerzity. Mohou zamítnout veškeré přijímání nových vyučujících

---

¹³³ Tuto klasifikaci používá ve své Zprávě o univerzitní excelenci Philippe Aghion (Aghion Philippe et al., eds, *L'excellence universitaire : leçons des expériences internationales Rapport d'étape de la mission Aghion à Mme Valérie Pécresse Ministre de l'enseignement supérieur et de recherche*, (leden 2010), <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr> (staženo 20.02.2010).).

¹³⁴ Francouzské univerzity od svého obnovení v roce 1896 neseskupovaly přírodní, exaktní a humanitní vědy, nýbrž byly rozdrobené na úseky, které by ve zbytku světa byly chápány jako velké fakulty.¹³⁴ Vedení těchto univerzit v čele s prezidentem nemělo velkou prestiž a často ho zastiňovali ředitelé ještě menších univerzitních součástí, jednotlivých UFR. Nízká vnitřní soudržnost univerzit přispívala k uzavření jednotlivých vědních oborů vlivům jiných disciplín a k izolování celé univerzity od okolní společnosti. Řízení takového systému navíc nebylo efektivní. Ministerstvo spravovalo příliš velký a ředitelé UFR příliš malý úsek na to, aby definovali a úspěšně aplikovali jeho dlouhodobější a sourodý rozvoj (Chabbal et al., eds., „L'Enseignement Supérieur en France“, 56. Lichtenberger, „Perspectives et blocages de l'Université“, 7.).

¹³⁵ „Les clés de la réforme des universités“, 2-3.

a vědců. Rozdělují odměny. Jsou voleny interními členy¹³⁶ 20-30 členné administrativní rady na 4 roky, maximálně na dvě období. Oni sami administrativní radě předsedají a jmenují její externí členy.¹³⁷ Vláda chtěla usnadnit rozhodovací proces tím, že prezident a administrativní rada si budou velmi blízcí. Rada proto není protiváhou prezidentovy moci. Kritici takového systému poukazují na to, že protiváha v podstatě neexistuje.¹³⁸

Protireformně zaměření komentátoři vládu obvinili, že předala tak významné pravomoci právě prezidentům univerzit proto, že ti jsou z univerzitního prostředí nejbližší ministerským zájmům.¹³⁹ Rada prezidentů univerzit (CPU) totiž byla jednou z mála akademických organizací, na jejíž názory Ministerstvo dbalo při přípravách reforem.¹⁴⁰ Někteří protestující vládě vytýkali také to, že se pro reformu univerzit inspirovala řízením ziskových organizací. Prezidenti proto získali takovou moc, jakou obvykle mají manažeři ve firmách.¹⁴¹

Do této polemiky zasahuje i Antoine Compagnon. Poukazuje na to, že si vláda vzala příklad z dnes již zastaralé hierarchické organizace firem. Ty v současnosti nejúspěšnější, jako Google nebo Microsoft, nejsou poháněny „chronometrem“ nejvyššího manažera, ale spoluprací poměrně malých a decentralizovaných autonomních týmů.

Odbornice na komparaci univerzitních systémů, Christine Musselinová, se připojuje k tomuto názoru. Ukazuje, že na světově nejuznávanějších univerzitách, které se francouzští reformátoři snaží napodobit, autonomie vychází právě z jejich nižších součástí. Prezident univerzity se obvykle stará „jen“ o dlouhodobou strategii univerzity a externí vztahy. Dle francouzského zákona má však kromě těchto činností zasahovat i do téměř každodenního chodu univerzity. Podle Musselinové tím utrpí jak každodenní chod, tak dlouhodobá strategie.

Základní vládní protiargument na všechny kritiky týkající se centralizace řízení je, že vedení univerzit může předat podle potřeby větší či menší část pravomocí na nižší

---

¹³⁶ Interních členů je 62-76%.

¹³⁷ „Les clés de la réforme des universités“, 3.

¹³⁸ Compagnon, „Leçons américaines“, 109-110. Brisset, „La ‚guerre de l’intelligence‘ m’a tué“, 11. Montlibert, „Oui chef, bien chef“, 65-67. Jourde, „Les fénéants et les mauvais chercheurs, au travail!“, 171. Descombes, „L’identité collective d’un corps enseignant“, 268. Podle Christiny Musselinové je propojení prezidenta a rady velmi silné. Paradoxně však může vést k opačnému záměru, než jaký vláda sledovala. Může se totiž stát, že bude rada vůči prezidentovi v opozici, čímž by se pravděpodobně zcela zablokovaly univerzitní rozhodovací mechanismy (Musselin, „Les réformes des universités en Europe“, 83-84.).

¹³⁹ Montlibert, „Oui chef, bien chef“, 66-69. Ertzsheid, „Modulation de service:...“, 183.

¹⁴⁰ Compagnon, „Examen de rattrapage“, 168-169.

¹⁴¹ Gauchet, „Vers une société de l’ignorance?“, 151-152.

úroveň. Univerzity jsou totiž autonomní a budou se organizovat tak, jak to pro ně bude nejméně efektivnější.¹⁴² Musselinová ani Compagnon s tím nesouhlasí. Podle nich je přirozenou tendencí každé instituce podržet si co největší pravomoci. Proto prezidenti nepřistoupí k decentralizaci univerzitní samosprávy.

4.2 Diskuze o (ne)zastoupení akademiků ve vedení univerzit

Vedle centralizace samosprávy je příčinou obav z přílišné moci prezidenta a administrativní rady kumulování pravomocí, které jsou vesměs rozdělené mezi „administrativně-řídící“ a „akademické“ orgány. Jak ve své *Zprávě o univerzitní excelenci* ukazuje Philippe Aghion, na centrální samosprávné úrovni nejlepších světových univerzit (podle Šanghajského žebříčku) se obvykle vyvažují tyto dva typy institucí. „Administrativně-řídící“ – většinou poměrně malý zastupitelský orgán a jeho předseda nebo mimo radu stojící „ředitel“ (v USA *Board of Trustees* a *President*, v Německu) – se starají především o financování univerzity a její vnější vztahy. Jejich legitimita vychází spíše z externího prostředí, protože na externích aktérech (ať už jimi jsou stát nebo právnické či fyzické osoby) závisí univerzitní zdroje. Na druhé straně „akademické“ orgány – obvykle širší zastupitelský orgán a „rektor“ (v USA *Academic Senate* a *Chancellor*) – zodpovídají za organizaci studia a personální politiku. Jejich legitimita vychází z vnitřního univerzitního prostředí – od vědců, pedagogů a studentů.¹⁴³

Francouzští reformátoři spojili oba typy pravomocí v jeden pár institucí, prezidenta a administrativní radu. Před reformami do rozhodovacího procesu zasahovaly ještě vědecká rada a rada studií a univerzitního života, v podstatě tedy zástupci akademického prostředí. Hledání konsenzu bylo však velmi složité a zdouhavé, podle vlády bránilo efektivnímu řízení. Proto jsou tyto dvě rady administrativní radou a prezidentem pouze konzultovány. I samotná administrativní rada by měla snadněji dospívat ke shodě. Počet jejích členů klesl z 30 až 60 na 20 až 30. Její složení závisí z větší míry na vůli univerzity. Část externích členů – zástupci samosprávných orgánů a soukromého sektoru – vzrostl z 20-30% na 24-38%, stejně tak

---

¹⁴² Jacqué Philippe, „Des pistes pour renforcer la competitivité des universités françaises“, *Le Monde*, 28. ledna 2010, <http://www.lemonde.fr> (staženo 3.2. 2010)..

¹⁴³ Aghion Philippe et al., eds, „L'excellence universitaire...“, 27-34.

jako část pedagogů. Podíl zástupců studentů a nevyučujícího personálu univerzit klesl ze 30-40% na 17-35%.¹⁴⁴ Administrativní rada se tím jasně přiblížila „řídícím-administrativním“ orgánům zahraničních univerzit. Francouzská vláda ovšem nezavedla druhou větev institucí, zodpovědných za akademické záležitosti.

Antoine Compagnon ukazuje na konkrétních příkladech z amerických univerzit, jak je toto rozdělení rolí důležité. Akademické instituce chrání akademickou tradici nezávislého rozvoje vědy před případně krátkozrakými zásahy prezidenta, jehož hlavním zájmem je finanční zdraví univerzity. Má tedy přirozenou tendenci posuzovat kvalitu univerzitního vzdělání a výzkumu podle jeho rentability a zanedbávat akademické svobody pedagogů a vědců. O ně mají dbát akademické zastupitelské instituce. Velká část nedůvěry v reformované univerzitní prostředí je způsobena právě touto obavou ze ztráty akademických svobod.¹⁴⁵ Proto Philippe Aghion doporučuje vládě, aby zavedla dodatečnou akademickou institucionální větev. Ministryně Valérie Pécresseová návrh odmítla, protože nechce zasahovat do práva každé autonomní univerzity vytvořit si vlastní formu samosprávy.¹⁴⁶

Vládu v tomto bodě podporuje Yves Lichtenberger. Podle něj nemohou prezidenti ohrozit akademické svobody, protože ty jsou zanesené přímo ve statutu *enseignant-chercheurs*. V něm má každý vysokoškolský pedagog státem zaručené právo na svobodu výuky a každý vědec na svobodu bádání.¹⁴⁷ Jak jsme se ovšem již zmínili v kapitole o hodnocení *enseignant-chercheurs*, vedení univerzit může významně ovlivnit výzkumné nebo pedagogické projekty v rámci přidělování zdrojů. Vědec tak může mít právo bádání, nemusí však mít za co.¹⁴⁸

4.3 Diskuze o (ne)demokratických principech samosprávy

Yves Lichtenberger a Catherine Paradeisová se dále zastávají „posílených“ prezidentů. Podle nich jsou obavy z jejich přílišných pravomocí zbytečné, neboť stejně nemohou prosadit nic, s čím nesouhlasí většina univerzitních aktérů. Francouzské

---

¹⁴⁴ „Les clés de la réforme des universités“, 4-5.

¹⁴⁵ Beaud, „Pourquoi il faut refuser...“, 98-102. Ertzscheid, „Modulation de service:...“ 181.

¹⁴⁶ Jacqué, „Des pistes...“.

¹⁴⁷ Lichtenberger, „Perspectives et blocages de l'Université“, 14.

¹⁴⁸ Beaud : Beaud, „Pourquoi il faut refuser...“, 100.

extrémně vznětlivé univerzitní prostředí je dostatečnou zárukou kolektivního rozhodování.¹⁴⁹

Antoine Compagnon s tímto argumentem nesouhlasí. Pro francouzskou společnost jsou typické protesty proti již schváleným reformám. Je to problematické především proto, že vynucené přepracování zbavuje reformy původní koherence. Tento osud postihl univerzitní reformu, podobné je to však často i se změnami na jednotlivých univerzitách. Příčinou je podle Compagnona nedostatečná konzultace projektu připravované reformy.¹⁵⁰ Demokratická institucionální pravidla by proto měla podněcovat k tvůrčímu dialogu. Díky němu je možné dojít ke shodě o podobě změny, která by pak mohla být v poklidu aplikována. Podle Compagnona jde současná reforma univerzitního řízení přesně opačným směrem. Demokratické fungování univerzit je ještě omezováno. Prezident může oficiálně schválit téměř cokoliv sám nebo s podporou úzké administrativní rady. Protože dialog je pracný a zdlouhavý, bude se mu vyhýbat, čím více to právní rámec umožní. Compagnonem popsany „francouzský postup“ schvalování změn tak bude na úrovni univerzit ještě častější. Schválená reforma vyvolá protesty, teprve poté diskuzi a z ní případně plynoucí novou (a nekonzistentní) verzi reformy.¹⁵¹

Kritiku poklesu demokracie v řízení univerzit rozvíjí i Claire-Akiko Brissetová. Podle ní vychází legitimita všech univerzitních řídicích orgánů z demokratické volby. Současná reforma ji však omezuje hned u několika institucí. Kromě toho, že akademický zastupitelský orgán v podstatě neexistuje, čím dál více výborů a rad je jmenováno, a ne voleno (CNU,¹⁵² AERES a ANR, *comités des scientifiques*, externí členové administrativní rady).¹⁵³

Lichtenberger namítá, že se jedná pouze o zcela legitimní nepřímou demokracii, protože „jmenují“ buďto volení členové administrativní rady nebo členové vlády.¹⁵⁴

Přesto většina komentátorů úbytek demokratického fungování kritizovala. Mimo jiné i ve způsobu přijímání pedagogů a vědců. Toto téma zabíralo v diskuzi o reformě významné místo, my ho představíme jen stručně.

---

¹⁴⁹ Paradeise, Lichtenberger, „Universités: réapprendre la responsabilité collégiale“, 240-241.

¹⁵⁰ Compagnon, „Examen de rattrapage“, 168-169. Podobný názor zastávají ekonomové Pierre Cahuc a André Zylberberg ve své tezi o nevydařených reformách Nicolase Sarkozyho (*Les réformes ratées de Nicolas Sarkozy*. Cahuc Pierre, Zylberberg André, „Réussir des réformes en France“, *Commentaire* 128 (zima 2009-2010): 955-964.).

¹⁵¹ Compagnon, „Examen de rattrapage“, 168-169.

¹⁵² Její členové jsou z 1/3 jmenování ministrem.

¹⁵³ Brisset, „La ‚guerre de l’intelligence‘ m’a tué“, 36.

¹⁵⁴ Lichtenberger, „Perspectives et blocages de l’Université“, 14-15.

Před reformou zajišťovaly přijímání nových *enseignant-chercheurs* orgány každé univerzity – *comissions des spécialistes*, komise specialistů. *Enseignant-chercheurs* dané disciplíny volili jejich členy ze svého středu. Jejich úkolem bylo jednou za rok přijímat nové akademiky. Všichni komentátoři se shodují, že tento systém upřednostňoval „známé“ nebo „místní“ před kvalitními akademiky a uzavíral vědu do přílišné disciplinární specializace.¹⁵⁵

Reforma zavedla nové *comité des scientifiques*, výbory vědců, jejichž členové jsou jmenováni (a ne voleni) prezidentem a administrativní radou univerzity. Prezident má právo veta na všechna přijímání, která výbor doporučí.¹⁵⁶ Podle kritiků tak přehnaná práva prezidentů přímo zasahují do akademické autonomie. Zatímco před reformou byli upřednostňováni „kamarádi“ z oboru, dnes to budou, podle Oliviera Ertzsheida, „kamarádi“ univerzitního prezidenta.

Lichtenberger s touto kritikou nesouhlasí. Na oprávněnost přijímání dohlíží stále v poslední fázi Ministerstvo. Hlavním pozitivem nových výborů však je, že jsou celouniverzitní (a ne disciplinární) a polovina jejich členů nesmí pocházet z dané univerzity. Díky tomu se omezí „hyperspecializace“ a klientelismus.¹⁵⁷

Jak jsme viděli, Yves Lichtenberger a Catherine Paradisová, jako téměř jediní komentátoři, nekritizovali formu univerzitní samosprávy. Neříkali, že se jedná o ideální systém, je však podle nich „lepší“ než ten před-reformní. Stejný názor vyslovil v krátkém článku v *Le Monde* i uznávaný profesor sociologie Bruno Latour.¹⁵⁸ Tím se dostáváme k další kapitole o hodnocení stavu univerzit před reformou a o roli, kterou by měly ve společnosti zastávat po reformě.

---

¹⁵⁵ Ertzsheid, „Modulation de service...“, 187. Paradeise, Lichtenberger, „Universités: réapprendre la responsabilité collégiale“, 229. Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 147.

¹⁵⁶ „Comités de sélection...“, 4-9.

¹⁵⁷ Lichtenberger, „Perspectives et blocages de l'Université“, 15-16.

¹⁵⁸ Latour Bruno, „Universitaires, encore un effort pour être autonomes“, 218-220.

5 Diagnostika stavu univerzit a jejich role ve společnosti¹⁵⁹

Ve zkoumané debatě představovala diagnostika kvality univerzit výchozí bod většiny odborných textů. Příznivci, střízliví kritici i odpůrci reform rozvíjeli své názory na reformu na základě analýzy stavu francouzských univerzit. Všechny názorové skupiny komentátorů se shodly na tom, že pod-financování a klientelismus (rozhodujícím kritériem pro přijetí a kariérní postup daného *enseignant-chercheur* není jeho kvalita, ale jeho známosti) jsou základními problémy francouzských univerzit.¹⁶⁰ Vláda s tím souhlasila, ale jako hlavní cíl reform představila postup univerzit v Šanghajském žebříčku a vyšší a lepší uplatnění absolventů.¹⁶¹ Odpůrci reform neuznali žebříček jako indikátor kvality univerzit (první část této kapitoly) a vládní snahu přiblížit univerzitní vzdělání potřebám pracovního trhu odmítli z důvodů jiné představy o roli univerzity v dnešní společnosti (druhá část).¹⁶²

5.1 Sporná diagnostika Šanghajským žebříčkem a uplatněním absolventů

Srovnávání univerzit na světové úrovni se rozvinulo ve stejné době a z podobných příčin jako srovnávání vědců. Zvýšená internacionální mobilita studentů zvýšila poptávku po porovnání kvality univerzit z celého světa, to znamená po univerzitních žebříčkách. Nejrozšířenější a nejvlivnější z nich sestavuje od roku 2003 Šanghajská univerzita.¹⁶³ Poprvé ho vypracovala pro čínské interní potřeby, aby vláda lépe vyhodnotila, na jaké zahraniční univerzity má vysílat své studenty.

---

¹⁵⁹ Diagnostika stavu univerzit je závislá na představě o jejich roli ve společnosti. Proto tyto dva na první pohled odlišné body spojujeme do jedné kapitoly.

¹⁶⁰ Lichtenberger, „Perspectives et blocages de l'Université“, 13-15. Paradeise, Lichtenberger, „Universités: réapprendre la responsabilité collégiale“, 228-229. Compagnon, „Examen de rattrapage“, 173. Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 158-159. Brisset, „La ‚guerre de l'intelligence‘ m'a tué“, 12-16.

¹⁶¹ „Les clés de la réforme des universités“, 3-4.

¹⁶² Destemberg, „Un commentaire de texte...“, 157-158, Brisset, „La ‚guerre de l'intelligence‘ m'a tué“, 34-36. Beaud, „Pourquoi il faut refuser...“, 98-101.

¹⁶³ Šanghajský žebříček je dostupný na <http://www.ed.sjtu.edu.cn>. Výsledky z dalších žebříčků včetně jejich metodologií jsou představené na internetové stránce <http://www.universityrankings.ch>.

5.1.1 Význam Šanghajského žebříčku v Evropě

Šanghajský žebříček přejala francouzská vláda jako klíčový ukazatel kvality svých univerzit, aniž by zkoumala jeho kritéria hodnocení.¹⁶⁴ Žebříček totiž doplnil populární teorii globální společnosti vědění. Ta je poháněna soutěží mezi státy a soukromými firmami o znalosti, tedy o nejkompentnější a nejkvalifikovanější jedince (*brain drain a brain gain*). Studenti jsou nejmobilnějšími z nich, a tak se je každý stát snaží přilákat (a hlavně „neztratit“).¹⁶⁵ Podle tohoto názoru se nejlepší studenti rozhodují, jakou ze světových univerzit budou navštěvovat, právě v závislosti na jejím umístění v Šanghajském žebříčku. Otázka, zda kritéria žebříčku zohledňují skutečnou kvalitu univerzit, tak pro vládu zůstává druhořadá. Jejím primárním zájmem je „získat mozky.“¹⁶⁶

Komentátoři naklonění reformě přijali tento postoj a ve svých člancích odůvodňovali vládní reformní snahy špatným umístěním francouzských univerzit v Šanghajském žebříčku. Přestože uznali nedokonalost kritérií, hlouběji se jimi nezabývali, protože je stejně Francie nemůže ovlivnit. Aby uspěla ve světové konkurenci, musí se jim přizpůsobit.¹⁶⁷

Antoine Destemberg tento argument odmítá. Světová mobilita studentů podle něj nepředstavuje tak významný jev, aby se mu univerzity musely významněji přizpůsobovat. Destemberg v podstatě tvrdí, že světový univerzitní trh neexistuje.¹⁶⁸ Kdyby existoval, studenti by nepotřebovali žebříčky, aby zjistili, jaká univerzita jim nejvíce vyhovuje. Destemberg tento názor dokládá tím, že ve Spojených státech a Kanadě, tedy v zemích, kde univerzitní trh je do značné míry skutečně řízen konkurencí, je Šanghajský žebříček v podstatě ignorován.¹⁶⁹ Než se budeme zabývat debatou o reformách, které vláda zavedla pro lepší umístění v Šanghajském žebříčku, stručně zhodnotíme pertinenci šanghajských kritérií.

---

¹⁶⁴ Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 147. Descombes, „L'identité collective d'un corps enseignant“, 265-168.

¹⁶⁵ Veltz, „L'université au cœur de l'économie de la connaissance“, 151-154.

¹⁶⁶ Destemberg, „Un commentaire de texte...“, 122-123.

¹⁶⁷ Padis, Lichtenberger, Marcon, „Introduction...“, 10. Mistral, „Pour une vraie réforme de l'université“, 131-132. Gouadain, „Le présent d'une illusion...“, 124.

¹⁶⁸ Destemberg, „Un commentaire de texte...“, 122-123.

¹⁶⁹ Destemberg, „Un commentaire de texte...“, 123.

5.1.2 Kritéria Šanghajskeho žebříčku a francouzské univerzity

Body, na jejichž základě se univerzity umisťují v Šanghajskeho žebříčku, určuje z 10% počet bývalých studentů – držitelů Nobelových cen a Fieldsových medailí (nejprestižnějších matematických ocenění), z 20% počet vědců pracujících na univerzitě – držitelů Nobelových cen a Fieldsových medailí, z 20% počet článků publikovaných v *Nature* a *Science*, z 20% počet nejcitovanějších vědců v rámci jejich oboru, z 20% počet článků zahrnutých v internetovém žebříčku *ISI Web of Knowledge (Science citation index a Arts & Humanities Citation Index)* a z 10% velikost univerzity (součet pěti výše uvedených kritérií je vydělen počtem vědců dané univerzity).¹⁷⁰

Tato kritéria jsou sporná především proto, že ignorují většinu výsledků světového bádání. Jedna třetina hodnocení – Nobelovy ceny a Fieldsovy medaile – nezahrnuje společenské (až na ekonomii) ani právní vědy. V *Nature* a *Science* nebo na *Web of Knowledge* se objeví také jen nepatrná část světově publikované vědy.

Francouzští *enseignant-chercheurs* kritizovali kritéria žebříčku a systém sčítání bodů především proto, že mimoděk znevýhodňuje francouzský univerzitní systém. Upřednostňuje anglicky psanou vědu. *Science* a *Nature* jsou americké časopisy, články na *Web of Knowledge* jsou z 99% anglické.¹⁷¹ Závažnějším problémem je, že každý bod, který vědec francouzské univerzity obdrží, má oproti většině jeho zahraničních kolegů poloviční hodnotu. Způsobuje to dvojí afilace většiny francouzských vědeckých týmů. Zastřešuje je jednak univerzita (nebo *grande école*) jednak vědecký institut jako CNRS. Body, které vědec obdrží, se rozdělí rovným dílem mezi univerzitu a vědecký institut. A protože vědecké instituty nejsou do žebříčku započítávány, polovina bodů se jednoduše ztrácí.¹⁷² Dále francouzské univerzity a *grandes-écoles* znevýhodňuje jejich roztržitost na jednotlivé obory.¹⁷³

5.1.3 Problematické využití Šanghajskeho žebříčku

Není překvapivé, že hodnocení žebříčku je sporné a nepřesné. Srovnává univerzity zcela rozdílných národních systémů a je sestaven na základě jednoduchého

---

¹⁷⁰ Ibid., 122. Rozdílné žebříčky univerzit, včetně jejich kritérií jsou dostupné na stránce organizace. *The ranking forum of swiss universities*: <http://www.universityrankings.ch>.

¹⁷¹ Ibid., 122.

¹⁷² Fert Albert, „Comment le classement de Shanghai désavantage nos universités“, *Le Monde*, 26. srpna 2008, <http://www.lemonde.fr> (staženo 3.9. 2009).

¹⁷³ Destemberg, „Un commentaire de texte...“, 123.

sběru informací (pouze dvoučlenný tým je všechny shromáždil z internetu).¹⁷⁴ Ve francouzské debatě se kritika vztahovala především k jeho využití. Protestující *enseignant-chercheurs* odsuzovali francouzskou vládu, která jím dokazovala potřebu reformy francouzských univerzit. Většina z nich zpochybnila kritéria žebříčku (viz výše), která neposuzují skutečnou kvalitu univerzit.¹⁷⁵

Destemberg v kritice vlády postoupil ještě o kus dále. Prozkoumal výsledky francouzských univerzit v žebříčku a dospěl k závěru, že vzhledem k jejich znevýhodnění (především oddělené výzkumné instituty) a nízkým prostředkům na jednoho studenta¹⁷⁶ se umísťují velmi dobře. V porovnání zemí je Francie v žebříčku na šestém místě s 21 univerzitami (z 83) v nejlepších 500 světových. V porovnání mezinárodní atraktivity systémů terciálního školství, kvůli které má být žebříček (alespoň podle francouzské vlády) důležitý, se Francie objevuje dokonce na 4. místě, za Spojenými státy a Velkou Británií (zvýhodněných angličtinou) a Německem. Podle Destemberga tedy vláda cíleně zveličovala špatné umístění francouzských univerzit, aby prosadila reformu založenou na „neoliberální ideologii“ nového veřejného řízení (*New Public Management*).¹⁷⁷

5.1.4 (Ne)uplatnění absolventů univerzit

V předpojatě protireformních textech se objevuje názor, že vláda stejně přeháněla problémy absolventů univerzit nalézt zaměstnání odpovídající úrovni jejich diplomů. Tento argument, stejně jako v případě špatného umístění v Šanghajském žebříčku, nerozvíjela jen vláda, ale i další vládním reformám spíše naklonění komentátoři.¹⁷⁸ Na druhé straně Claire-Akiko Brissetová předkládá statistiky publikované Ministerstvem terciálního školství a výzkumu jako důkaz toho, že univerzitní vzdělání je pro hledání práce výraznou výhodou.¹⁷⁹ Není překvapivé, že univerzitní absolventi jsou méně nezaměstnaní než lidé bez diplomu z terciálního

---

¹⁷⁴ Ibid., 123.

¹⁷⁵ Brisset, „La ‚guerre de l’intelligence‘ m’a tué“, 32-34.

¹⁷⁶ Ibid., 15-16.

¹⁷⁷ Destemberg, „Un commentaire de texte...“, 124-125. Tento názor je pochopitelně spekulativní. Zda vláda žebříčku skutečně věří nebo jím pouze ospravedlňuje „neo-liberální ideologické reformy“, nelze ověřit. Více autorů se domnívá, že francouzské reformy prosazují „neo-liberální“ podobu společnosti. Většinou za to však nevinní vládu, ale chápou to jako světový trend (Marcel Gauchet, Ahmet Insel, Sandrine Garciová).

¹⁷⁸ Mistral, „Pour une vraie réforme de l’université“, 133-134. Veltz, „L’université au cœur de l’économie de la connaissance“, 151. Lichtenberger Yves, „L’enseignement supérieur à la recherche d’un modèle universitaire. Leçons de Paris-Est“, *Esprit* 340 (prosinec 2007), 51.

školství. Jacques Mistral ale poukazuje na příliš velký počet studentů, kteří získají magisterský diplom (především z teoretických a humanitních předmětů) a nenajdou jiné zaměstnání, než jaké by mohli vykonávat s maturitou případně s krátkým pomaturitním vzděláním.¹⁸⁰ Znehodnocené diplomy pak frustrují jejich držitele. Tento názor prezentovala i vláda.¹⁸¹ Následné reformy měly situaci v tomto bodě zlepšit tím, že podnítl univerzity k přizpůsobení diplomů potřebám pracovního trhu. Někteří komentátoři vystoupili proti reformám právě z tohoto důvodu. Tvrdili, že hlavní funkcí univerzity je rozvoj a předávání nezávislého vědění. Rozpor v otázce, jakou roli by univerzita v dnešní společnosti měla zastávat, determinoval vztah aktérů k reformě.

5.2 Role univerzity

5.2.1 Profesionalizace

Hlavní legislativní reformní opatření, zákon LRU, připisuje univerzitám nová poslání. Pověřuje je kromě výzkumu a výuky i profesionální orientací a integrací studentů. Konkrétně mají univerzity vytvořit speciální oddělení pomáhající studentům ve výběru oborů a předmětů v závislosti na následném uplatnění. Mají také publikovat statistiky o integraci absolventů v profesním životě. *Enseignant-chercheurs* jsou nově hodnoceni i za aktivity směřující k plnění těchto cílů (v rámci „kolektivních odpovědností“), jsou podněcováni především k prohlubování vztahů se zaměstnavateli. Mohou s nimi spolupracovat při vytváření oborů či předmětů nebo na rozvoji profesních stáží.¹⁸²

Podle vlády musejí univerzity v dnešní společnosti zastávat takovouto novou roli kvůli zesminásobení počtu svých studentů od roku 1956.¹⁸³ V roce 1950 univerzity navštěvovalo 5% mladých mezi 20-23 lety, v roce 1975 to bylo 11%¹⁸⁴ a v roce 2006

---

¹⁷⁹ Brisset, „La ‚guerre de l’intelligence‘ m’a tué“, 18.

¹⁸⁰ Mistral, „Pour une vraie réforme de l’université“, 133-134.

¹⁸¹ Sarkozy, „Mon projet...“, 15.

¹⁸² „Rapport du comité de suivi...“, 5.

¹⁸³ V roce 1956 bylo univerzitních studentů 150 tisíc (Paradeise, Lichtenberger, „Universités: réapprendre la responsabilité collégiale“, 230.). Od roku 2005 jejich počet kolísá mezi 1,2-1,3 milionu (Chabbal et al., eds., „L’Enseignement Supérieur en France“, 45. „Rentrée universitaire 2009/2010“, 2.).

¹⁸⁴ Verger Jacques ed., „Histoire des universités en France“, (Toulouse : Editions Privat, 1986), 396.

získalo diplom z terciálního školství 41% věkové vrstvy,¹⁸⁵ přičemž cílem Valérie Pécessové je dovést 50% ročníku k bakalářskému diplomu do roku 2012.¹⁸⁶ Dříve jejich vzdělání mohlo být výhradně akademické, to znamená připravující k pedagogickým nebo vědeckým kariérám. Dnes již podle Yvesa Lichtenbergera a Pierra Veltze musí ústít v širší možnosti uplatnění. Stejný názor vyslovil ještě před schválením LRU Robert Chabbal, autor vládní zprávy o stavu terciálního školství, který nazývá univerzitní vzdělání polo-profesionálním. Univerzity se totiž „profesionalizují“ čím dál tím více. Velmi rychle rozvíjejí nové obory završené takzvanými „profesionálními“ diplomy (*licence professionnelle* a *master professionnel*). Ty jsou určovány aktuálními společenskými problémy a potřebami společnosti (extrémním příkladem je diplom „ředitel prodejny“ poskytovaný univerzitou *Paris I Pantheon-Sorbonne* ve spolupráci s obchodním řetězcem *Conforama*)¹⁸⁷ a ne tradičními vědními disciplínami (matematika, historie, ekonomie,...).

Přestože se tyto obory popularizují (jsou jedinými typy univerzitních studií, na které se hlásí stále více studentů),¹⁸⁸ podle mnohých autorů by se neměly stát hlavním druhem univerzitního vzdělání.¹⁸⁹ Univerzity by měly šířit obecné, ne profesionálně zaměřené vědění. V současnosti se totiž potřeby pracovního trhu, stejně tak jako pracovní náplň jedinců, mění tak rychle (v důsledku rychlého rozvoje informačních technologií a inovací v organizaci práce), že nemá smysl studenty učit ovládat konkrétní povolání. Takové vzdělání příliš rychle zastará. Univerzita má studentům předat schopnost zpracovat a kriticky zhodnotit větší množství informací, a tak přispět k formování „skutečně“ svobodných občanů.¹⁹⁰

---

¹⁸⁵ Chabbal et al., eds., „L'Enseignement Supérieur en France“, 17. Nemáme přesný údaj o části ročníku studující na univerzitách. Podle našich výpočtů založených na údajích z výše uvedených zdrojů získá diplom z univerzit 19% ročníku navštěvuje je však větší část ročníku – vzhledem k 50% zredukování počtu univerzitních studentů v prvních dvou letech, je tento rozdíl podstatný.

¹⁸⁶ „Plan pour la réussite en licence: 730 millions d'euros d'ici 2012“, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/> (staženo 3.4. 2010).

¹⁸⁷ Brisset, „La ‚guerre de l'intelligence‘ m'a tué“, 19.

¹⁸⁸ Počet studentů *Bac professionnelle* se mezi lety 2003 a 2007 takřka ztrojnásobil. Počet studentů *Master professionnel* se zvýšil o 40%. (Vatin, „La crise de l'Université française...“, 64-65.).

¹⁸⁹ Brisset, „La ‚guerre de l'intelligence‘ m'a tué“, 17-19. Montlibert Christian de, „Oui chef, bien chef“ in *L'université et la recherche en colère, un mouvement social inédit*, ed. Brisset Claire-Akiko et al. (Paris: Croquant, 2009), 82-83.

¹⁹⁰ Podle Marcela Gaucheta je takové vzdělání nutné pro fungování demokracie (Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 163-166.). Vývoj role univerzit v Evropě a USA shrnuje Jiří Pešek (Pešek Jiří, „University v současné Evropě a v USA“, in *Konsolidace vládnutí a podnikání v České Republice a v Evropské Unii. Univerzity a vzdělání*, et. Pešek Jiří et al. (Praha : Matfyzpress, 2002), 8.)

Podle Marcela Gaucheta může tuto roli nejlépe plnit klasická „osvícenecká“ univerzita, kde je výuka vedena výzkumem. Zasloučení do rozvoje tradiční vědní disciplíny studentům nejlépe ukáže jak kriticky, originálně i „inovativně“ přemýšlet.

5.2.2 „Teritoriálně integrovaná“ nebo „nezávislá“ univerzita

Opačný názor zastávají Catherine Paradeisová a Yves Lichtenberger. Podle nich jsou problémy současného světa interdisciplinární. Na univerzitách strukturovaných dle klasických vědních oborů se s nimi studenti neseznámí. Ani pro rozvoj vědeckého výzkumu takováto organizace není optimální. Sice se hrstka francouzských vědců může řadit mezi nejlepší světové badatele, jimi rozvíjený základní výzkum je však příliš vzdálen od potřeb současného hospodářství poháněného inovacemi, tedy aplikovaným výzkumem. Univerzita by se podle C. Paradeisové a Y. Lichtenbergera měla stát hlavním aktérem znalostní společnosti tím, že se s ní plně propojí. Bude spolupracovat se soukromými a státními firmami, státní správou, samosprávou nebo nevládními organizacemi na aplikovaném výzkumu a na formování studentů s odborností, kterou pracovní trh ocení. Díky tomu, že se bude zabývat problémy ostatních aktérů regionu, snadněji přiláká jiné investory než stát.¹⁹¹

Přestože tento model teritoriálně integrované univerzity byl vládou přijat jako cíl reformy,¹⁹² protestující *enseignant-chercheurs* ho odmítli. Již výše jsme zmínili, že podle nich má univerzita zasvětit studenty do vědní disciplíny a rozvíjet základní výzkum. Její výjimečná role se tím však nevyčerpává. Editoři 33. čísla *revue MAUSS*¹⁹³ se ztotožňují s pojetím „nezávislé“ univerzity, které přednesla prezidentka Harvardské univerzity, Drew Gilpin Faustová při své inauguraci 12.10. 2007: „Univerzita musí nést zodpovědnost za minulost i budoucnost takovým způsobem, který může (musí) být v rozporu s momentálními požadavky společnosti. Její poslání jsou nadčasová. Rozvíjí je pouze ‚pro jejich rozvoj,‘ a proto je jen nerada ospravedlňuje jinými účely.“¹⁹⁴ Univerzitní vědění má tedy vystupovat proti zavedeným trendům, stereotypům a způsobům myšlení. Pokud se univerzita propojí s okolní společností, ztratí odstup od jejích krátkodobých potřeb a schopnost kriticky hodnotit současnou situaci. Bude řešit

---

¹⁹¹ Paradeise, Lichtenberger, „Universités: réapprendre la responsabilité collégiale“, 236-240.

¹⁹² „Les clés de la réforme des universités“, 2-3.

¹⁹³ Caillé, Chaniel, „Présentation“, 11.

¹⁹⁴ Faust Drew Gilpin, „Le discours de Harvard“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009), 34.

detailní parciální problémy, aniž by se zamyslela nad jejich celkovým, dlouhodobým významem.

Podle kritiků reforem je ukázkovým příkladem negativního vlivu společenských „trendů“ na univerzitu snižování úrovně její výuky.¹⁹⁵ Po druhé světové válce byl takovým „trendem“ ideál demokratizace. Francouzské politické elity k němu přispívaly vzdělanostní politikou, jejímž cílem byl vstup co největší části populace do terciálního školství. Již v první kapitole jsme popsali, že v důsledku toho poklesla úroveň prvního univerzitního cyklu. Postupně se tradiční univerzitní vzdělání doprovázené výzkumem odsunulo až do doktorského studia.¹⁹⁶ Tento vývoj zasáhl univerzity v celé Evropě,¹⁹⁷ má ovšem nejtvrďší následky pro ty francouzské. Ty jsou totiž jedinými institucemi terciálního školství, které nemohou přijímacími zkouškami vybírat své studenty. Když se v důsledku přílivu „lidových mas“ snížila kvalita univerzitní výuky v bakalářském cyklu, nejlepší studenti začali o to více navštěvovat CPGE, *grandes-écoles*, IUT nebo BTS, tedy instituce, které mohou kvalitu své výuky „chránit“ přijímacími zkouškami.

Podle mnohých autorů¹⁹⁸ právě tato nerovnováha (mezi „startovními“ pozicemi univerzit a ostatních institucí terciálního školství) znemožňuje současné vládní reformní snahy o zavedení univerzit do centra vědy, výzkumu i celého hospodářství. Marcel Gauchet říká, že by přijímací zkoušky na univerzitu měly existovat mimo jiné proto, že se na ní již vědění nemá přizpůsobovat studentům, ale studenti vědění.¹⁹⁹

Většina protireformně zaměřených *enseignant-chercheurs* stejně jako studentské odbory však přijímací zkoušky odmítají. Podle Claire-Akiko Brissetové totiž neexistuje přímá úměrnost mezi obtížností (v případě univerzit pouhou existencí) přijímacích zkoušek a kvalitou výuky. Rozhodující jsou finanční prostředky na studenta. Proto lze volný přístup na univerzity, tedy základní princip francouzského školství, skloubit s výkonností univerzitního vzdělání. „Pouze“ by do univerzit stát musel investoval

---

¹⁹⁵ Vatin, „La crise de l'Université française...“, 67-68. Jourde, „Les fénéants et les mauvais chercheurs, au travail!“, 171. Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 145-146.

Většina odpůrců současných reforem měla při kritice vlivu okolní společnosti na univerzitu na mysli soukromý sektor. Když však komentátoři analyzují historii univerzit, kritizují především negativní vliv politických představitelů státu.

¹⁹⁶ Stále rostoucí podíl populace s diplomem z terciálního školství není pouze důsledkem vládní politiky, nýbrž především antropologického a ekonomického tlaku déle se studiem připravovat na aktivní profesionální život. Je přirozené, že prodloužení délky života odsouvá vstup do zaměstnání. Podle Marcela Gaucheta ale politici měli dbát na to, aby tento „přiliv mas“ nezhoršil kvalitu vzdělání (Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 145-146. Chabbal et al., eds., „L'Enseignement Supérieur en France“, 15.).

¹⁹⁷ Liessemann, „Teorie nevzdělanosti...“, 74.

¹⁹⁸ Vatin, „La crise de l'Université française...“, 67-68. Jourde, „Les fénéants et les mauvais chercheurs, au travail!“, 171. Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 146.

stejně jako do výběrových institucí. Na jednoho univerzitního studenta však v roce 2007 vynaložil 7 500 eur oproti 20 000 eur na studenta přípravných škol na *grandes-écoles* (CPGE).²⁰⁰ Z finančních nedostatků, a ne z přijímání „nemotivovaných“ studentů, podle mnohých (spíše levicových) *enseignant-chercheurs* plyne relativně nízká kvalita univerzitní výuky.

Odpor části akademické obce schopné zahájit protesty, které mohou na několik měsíců zablokovat univerzity, je zřejmým důvodem pro nezařazení přijímacích zkoušek do současných vládních reforem.²⁰¹ Originální názor, proč je vláda nezavedla, představuje Marcel Gauchet. Podle něj jsou přijímací zkoušky na univerzity v rozporu se zájmy současných francouzských elit.²⁰² Ty jsou vzdělávány z generace na generaci ve vysoce selektivních *grandes-écoles*. Nižší sociální vrstvy vstupují na univerzity, jejichž vzdělání je (také) z důvodů absence přijímacích zkoušek velmi nízké úrovně. Jejich absolventi proto v profesionálním životě nedokáží konkurovat absolventům *grandes-écoles*. Elitám takový stav vyhovuje, protože jejich zájmem je „rodová“ reprodukce a zúžení elitářského kruhu na aktéry uvažující podobným způsobem. Podle Gaucheta však výzkumné univerzitní vzdělání vede ke kritickému myšlení, což není případ profesně zaměřených *grandes-écoles*. Rozvoj výzkumných univerzit formujících nejlepší talenty bez ohledu na jejich sociální původ je tedy v rozporu se zájmy francouzských elit. Proto jsou, podle Gaucheta, univerzity nedostatečně financovány a neexistují na nich přijímací zkoušky.²⁰³

Vláda se nerovnováze mezi univerzitami a ostatními vzdělávacími institucemi terciálního školství přímo nevěnuje. Pravděpodobně se stejně jako Jacques Mistral²⁰⁴ domnívá, že koncentrací všech institucí terciálního školství a výzkumu do velkých pólů se tento problém postupně utlumí.²⁰⁵ Jak jsme uvedli výše, tyto póly se mají „teritoriálně integrovat“, zapojit do života okolní společnosti. Protestující akademici to odmítli jako rezignování na „osvíceneckou“, „nezávislou“ univerzitu.

---

¹⁹⁹ Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 146.

²⁰⁰ Brisset, „La ‚guerre de l'intelligence‘ m'a tué“, 15.

²⁰¹ Mistral, „Pour une vraie réforme de l'université“, 132.

²⁰² Celá teorie vychází z předpokladu, že existuje stejnorodá elita (podobně jako v teorii Konrada Liessemanna). O pluralistických a monistických teoriích elit: Hainich Nathalie, „Retour sur la notion d'élite“, *Cahiers internationaux de sociologie* 117 (2004)

²⁰³ Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 147-148. Bertrand Collomb ve svém článku analyzuje rozvoj vědeckého výzkumu a sociální diverzifikaci studentů *grandes-écoles*. Ukazuje, že nejsou tak elitářské a tak odstřížené od vědeckého výzkumu, jak tvrdí Marcel Gauchet (Collomb Bertrand, „Les grandes écoles et la science“, *Commentaire* 126 (léto 2009), 462-463.).

²⁰⁴ Mistral, „Pour une vraie réforme de l'université“, 132-134.

5.2.3 Diverzifikace jako možné řešení

Může však výzkumem vedená a na okolní společnosti nezávislá univerzita existovat v době, kdy terciální školství navštěvuje 50% populačního ročníku?²⁰⁶

Pierre Veltz, Philippe Aghion a Antoine Compagnon tvrdí, že je to možné, pokud se oficiálně uzná, že všech 83 francouzských univerzit nemůže ve společnosti zastávat stejnou roli. Podle Antoina Compagnona by si v tomto bodě mohla Francie vzít příklad z amerického systému terciálního školství. Ten je jasně rozdělen na dvouleté „community college“, na instituce poskytující jen čtyřleté studium (obdobu evropského bakaláře) a na výzkumné univerzity tradiční pro Evropany.²⁰⁷ Těch je jen 5% a navštěvuje je 10% studentů terciálního školství. Ve Francii by také mohly vzniknout teritoriálně integrované univerzity rozvíjející spolupráci ve vzdělávání nebo v aplikovaném výzkumu s okolními firmami. Jejich zřízení by nevylučovalo existenci „tradičních osvícenských“ univerzit, jejichž referenčním bodem by nebyl region, ale světový pokrok vědy a konkurence mezi světovými univerzitami.²⁰⁸ Výhodou takového systému by byla také koncentrace zdrojů na finančně náročný základní výzkum do pouhých několika univerzit.²⁰⁹

Vláda se implicitně přiklonila k tomuto řešení, když zavedla reformy podporující kvalitativní rozvrstvení univerzit. V následující kapitole ukážeme, jaká konkrétní opatření k němu přispívají a jak se střetávají s francouzským ideálem rovnosti.

---

²⁰⁵ Philip Christian, *Quels nouveaux partenariats construire entre les Universités et les Grandes Écoles ?* (srpen 2009), <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr> (staženo 20.02.2010).

²⁰⁶ Cílem Valérie Pécresseové je, aby 50% ročníku dosáhlo v roce 2012 bakalářského titulu („Plan pour la réussite en licence:...“).

²⁰⁷ Compagnon Antoine, „Leçons américaines“, *Le Débat* 156 (září-říjen 2009), 100.

²⁰⁸ Veltz, „L'université au cœur de l'économie de la connaissance“, 148. Aghion et al., eds, „L'excellence universitaire“, 44.

²⁰⁹ Pro Antoina Compagnona není spojení výzkumu a výuky podmínkou dobrého vzdělání (Compagnon, „Examen de rattrapage“, 171.).

6 Autonomie

6.1 Vládní podněty ke kvalitativnímu rozvrstvení univerzit vs. ideál rovnosti (égalité)

Primární vládní opatření, které směřuje ke kvalitativnímu rozvrstvení univerzit, je LRU, často přezdíváný „zákon o autonomii univerzit.“ Stát jeho prostřednictvím svěřuje univerzitám správu celých jejich rozpočtů, „řízení“ personálu, usnadňuje navazování vztahů s okolní společností a především jim předává zodpovědnost za vlastní rozvoj. Zatímco před LRU stát určoval relativně detailní pravidla fungování, které univerzity musely dodržovat, dnes pouze jednou za čtyři roky schvaluje jejich strategický plán a dodatečně vyhodnocuje jeho plnění.²¹⁰

I přesto, že vláda oficiálně zůstává garantem hodnoty všech univerzitních diplomů, v důsledku této autonomie se budou univerzity od sebe čím dál více odlišovat.²¹¹ Tuto tendenci podněcují dvě významné vládní investice. První je plán *Campus*, v jehož rámci vláda rozdělí 5 miliard eur na rekonstrukci nebo výstavbu budov deseti univerzitních pólů, nejslibnějších z pohledu šancí na úspěch v mezinárodní konkurenci.²¹² Druhou jsou investice z tak zvané velké státní půjčky (*grand emprunt national*). Jejich největší část, 11 miliard eur putuje do terciálního školství. 10 miliard z nich připadne právě deseti „excelentním pólům“ jako kapitál, z kterého by měly dlouhodobě profitovat. 500 milionů eur má posílit profesionalizace oborů terciálního školství.²¹³ Vládní záměr, aby se některé univerzity orientovaly na rozvoj regionu a některé na světovou konkurenci, je tedy zřejmý.

Christine Musselinová ukazuje, že podpora „excellence“ namísto rovnosti je společným bodem reforem terciálního školství ve většině evropských zemí. Ve Francii však tato strategie naráží na speciální kontext, kterým je obzvláště uznávaný ideál rovnosti (*égalité*) všech občanů před státem.²¹⁴

---

²¹⁰ Paradesse, Lichtenberger, „Universités: réapprendre la responsabilité collégiale“, 236. „Les clés de la réforme des universités“, 4.

²¹¹ Fortier, „La réforme de l'Université...“, 300.

²¹² „Rentrée universitaire 2009/2010“, 15-18.

²¹³ Přestože investice mají dlouhodobý účel, je 10 miliard velmi významných – roční rozpočet Ministerstva terciálního vzdělání má v roce 2010 dosáhnout 29 miliard euro. „11 milliards d'euros pour l'enseignement supérieur et la formation professionnelle“, <http://www.gouvernement.fr> (staženo 3.3. 2010). „Budget 2010 le budget des engagements tenus“, <http://www.aeres-evaluation.fr> (staženo 4.5. 2010).

²¹⁴ Podle Marcela Gaucheta tento ideál vyplývá z historického boje státu a „běžného lidu“ za filozofii „republiky“ proti privilegovaným lokálním „pánům“. Výsledkem je fobie z každého místního zdroje

Poslední velký program směřující k rovnosti univerzit francouzská vláda zahájila v osmdesátých letech. Dodatečnou státní podporu dostávaly „venkovské“ univerzity s nedostatkem kvalitních vyučujících i studentů. Cílem vlády tak bylo, aby všech 83 univerzit dosahovalo stejné kvality. Od počátku let 2000 tento ideál opouští. Především ve snaze uspět v mezinárodní konkurenci se vláda snaží koncentrovat zdroje do několika pólů. Jen spojené kapacity nejvýkonnějších francouzských univerzit, škol a výzkumných institucí, se mohou srovnávat s nejlepšími světovými univerzitami.²¹⁵

Lpění části populace na ideálu rovnosti však bylo jedním z důvodů rozsáhlých protestů proti univerzitním reformám.²¹⁶ LRU a plán *Campus* narušují rovnost univerzitních studentů, protože všichni neobdrží diplom stejné hodnoty (přestože mají oficiálně stejnou hodnotu, diplom z jednoho z pólů „excellence“ bude cennější než diplom z regionální univerzity). Reforma statutu *enseignant-chercheurs* zase působí proti rovnosti pedagogů a vědců, protože ti na lepších univerzitách budou lépe ohodnoceni, stejně tak jako ti, kterých si univerzita bude více cenit. Alain Caillé a Philippe Chaniel vyjadřují názor většiny *enseignant-chercheurs* bránících ideál rovnosti. Vyčítají státu, že na rovnost rezignoval, aby ušetřil.²¹⁷ Proto se vzdává finančně náročné správy všech univerzit a významněji podporuje jen nejlepší z nich. Tím se možná zlepší postavení několika univerzit v Šanghajském žebříčku, celkové univerzitní vzdělání Francie se tím však zhorší.²¹⁸

Zavedení autonomie vyvolalo kromě polemiky o excelenci nebo rovnosti další spory. Nejdůležitější byla otázka její realizovatelnosti. Nejprve však představíme její výhody zdůrazňované především proreformní komentátory.

6.2 Přínosy autonomie

Yves Lichtenberger, Catherine Paradaisová a Pierre Veltz zavedenou autonomii vítají. Podle nich nenarušuje rovnost, pouze uznává již dávno existující nerovnosti a přestává proti nim uměle a neefektivně bojovat. Již před reformami měly pařížské

---

moci narušujícího jedině přijatelné uspořádání, ve kterém si jsou všichni občané rovni před centrálním francouzským státem. Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 152.

²¹⁵ Musselin, „Les réformes des universités en Europe“, 76-79.

²¹⁶ Lichtenberger, „Perspectives et blocages de l'Université“, 8. Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 152-153.

²¹⁷ „Ertzsheid, „Modulation de service:...“, 178-181.

²¹⁸ Caillé, Chaniel, „Présentation“, 23.

univerzity vyšší kvalitu než ty „venkovské“. Velcí profesori pejorativně přezdívaní „mandaríni“ měli mnohem větší moc než ti nově jmenovaní. Jejich vyšší postavení se jen projevovalo pokoutně, ne transparentním, vyšším finančním ohodnocením.²¹⁹

Autonomie také utlumí „hyperspecializaci“ a s ní spojený klientelismus francouzských univerzit. Díky tomu, že zdroje bude rozdělovat vedení multidisciplinárních univerzit propojených s okolní společností (ať už společností regionu nebo nejlepších světových vědců a univerzit), jednotliví „mandaríni“ již nebudou ve svých „slonovinových věžích“ vytvářet příliš detailní a pro zbytek společnosti nepochopitelné a nepřínosné teorie.²²⁰

Z mezinárodních srovnání navíc vyplývá, že nejlepší univerzity jsou ty s rozvinutou autonomií. Ve francouzském prostředí v tom vládu naposledy podpořila první verze Zprávy o univerzitní excelenci Philippa Aghiona.²²¹

6.3 Názory, podle kterých univerzitní autonomie není v souladu s francouzským institucionálním univerzitním systémem

Většina autorů se nestaví explicitně proti myšlence autonomie, nesouhlasí pouze s její francouzskou podobou. Je to příklad již zmíněného Alaina Caillého a Philippa Chaniale, kteří by s autonomií souhlasili, pokud by stát dal univerzitám prostředky k jejímu uplatňování. Stejně názory rozvíjí i Claire-Akiko Brissetová nebo ekonom Thomas Piketty. Aby univerzity byly autonomní, musejí disponovat vlastními zdroji. Těch však francouzská vláda univerzitám neposkytla „dostatečné“ množství. Výrazné zvýšení investic státu do univerzit za poslední tři roky pouze kompenzuje finančně náročnou správu, kterou stát univerzitám postupně předává.²²² Prostředky od soukromých firem nebo z darů absolventů nedosáhnou ve francouzském prostředí většího významu²²³ a stát tedy zůstane prakticky jediným donátorem. Otázkou zůstává,

---

²¹⁹ Paradeise, Lichtenberger, „Universités: réapprendre la responsabilité collégiale“, 234. Padis, Lichtenberger, Marcon, „Introduction“, 14.

²²⁰ Paradeise, Lichtenberger, „Universités: réapprendre la responsabilité collégiale“, 235-237, Veltz, „L'université au cœur de l'économie de la connaissance“, 149-151.

²²¹ Jedním ze tří bodů, které přinášejí univerzitám excelenci je právě autonomie (Aghion et al., eds, „L'excellence universitaire“, 4).

²²² Brisset, „La ‚guerre de l'intelligence‘ m'a tuer“, 13-14. Caillé, Chaniel, „Présentation“, 14. Piketty Thomas, „Autonomie des universités : l'imposture“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009), 222.

²²³ Gary-bobo, Trannoy, „Professeur d'université, ...“, 982-983. Piketty „Autonomie des universités : ...“, 221. Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 152.

jak „dostatečné“ zdroje musí stát univerzitám předat, aby tito komentátoři autonomii přijali. Implicitně z článků vyplývá, že „dostatečné“ by byly jen *stejně* prostředky pro všechny instituce terciálního školství. Marcel Gauchet z toho usuzuje, že ideál rovnosti diskredituje princip autonomie.²²⁴

I když vládou zaváděnou autonomii také kritizuje, zastává názor, že rozvoj vědění je poháněn soutěživostí mezi vědci a univerzitami a rovnost by mu spíše škodila. Současnou autonomii odmítá proto, že „žádnou autonomií není.“²²⁵ Problém spočívá ve formě, kterou vláda univerzitám prostředky rozděluje. Abychom ji vysvětlili, tak jako Marcel Gauchet nebo Robert Gary-bobo a Alain Trannoy, vyjdeme z rozlišení univerzitních systémů na konkurenční a institucionální.

Konkurenční systém existuje například ve Spojených státech. Univerzitní kvalitu v něm „kontroluje“ volná soutěž, neviditelná ruka trhu. Pokud jedna univerzita zvolí špatnou strategii, začnou se jí vyhýbat investoři, dobří studenti, pedagogové a vědci. Přitom tím celkový rozvoj a předávání vědění ve Spojených státech nebude nikterak poškozen, protože ostatní univerzity převezmou (trvale nebo dočasně) tuto neobsazenou část univerzitního trhu. Francouzský univerzitní systém je však příliš malý na to, aby zde volná soutěž udržovala univerzitní kvalitu. Pokud by významná francouzská univerzita přestala správně fungovat, jiné univerzity by nedokázaly převzít uvolněnou část trhu a celkový rozvoj vědy by tak byl ve Francii poškozen. Pokud například na ekonomii specializovaná *Université de Dauphine* ztratí svoji dosavadní úroveň, uvolněný prostor ve formování ekonomických odborníků a v rozvoji ekonomické vědy nebude mít kdo zaplnit. Proto na kvalitu francouzských univerzit dohlíží stát. Francie je a musí být institucionálním univerzitním systémem.²²⁶

Zhoršení kvality francouzských univerzit nezpůsobil nevyhovující institucionální systém, ale selhání státu. Ten přestal po univerzitách vyžadovat, aby plnily pravidla garantující jejich kvalitu. Nejzávažnějším opominutím bylo postupné opuštění povinnosti univerzit přijímat část *enseignant-chercheurs* externě, což přispělo k současnému problému místního klientelismu. Místo aby stát pravidla oživil, zákonem LRU je ještě uvolnil. Protože ale nemůže být státní dohled na kvalitu nahrazen volným trhem, Ministerstvo nadále schvaluje univerzitní plány rozvoje a dodatečně kontroluje jejich plnění. Přesná a průhledná pravidla byla tudíž nahrazena dohodou mezi státními

---

²²⁴ Gauchet, „Vers une société de l'ignorance?“, 152.

²²⁵ Ibid., 152.

„kontrolními“ úředníky a univerzitou. Podle Gaucheta tak vzroste státní byrokracie a zvýší se prostor pro korupci.²²⁷

Ke stejnému závěru dochází Vincent Descombes. Stát podle jeho názoru zavedl pouze jednostranný konkurenční systém. V USA soutěží univerzity o zdroje, ale zároveň firmy (tedy investoři) soutěží mezi sebou o navázání spolupráce s nejlepšími univerzitami. Ve Francii však univerzity soutěží o přízeň státu. Pokud tento nestanoví jasná pravidla rozdělování prostředků (na což rezignuje schválením zákona LRU), otevírá dveře podlézání, korupci a klientelismu.²²⁸

6.4 Názory, podle kterých univerzitní autonomie je v souladu s francouzským institucionálním univerzitním systémem

Yves Lichtenberger a Charles Fortier nepřímě odpovídají na tuto kritiku. Podle nich vláda na kontrolu kvality univerzit nerezignuje.²²⁹ Pouze předává univerzitním aktérům svobodnou volbu cesty, jak dojít k cílům, které si sami závazně stanoví. Ministerstvo tyto cíle schvaluje, když podepisuje čtyřletý strategický plán univerzity. A státní instituce, především hodnotící AERES a ANR dohlíží na jeho aplikování. Tito komentátoři, na rozdíl od Marcela Gaucheta a Vincenta Descombesa, věří, že AERES a ANR hodnotí pečlivě a transparentně. A to i přesto, že se neřídí uniformními kritérii, protože hodnotí v závislosti na rozdílných strategiích a cílech každé univerzity. Kromě vyhodnocování takzvaných „autoevaluačních“ zpráv vysílá AERES do univerzit komise, které 9 měsíců pozorují jejich chod. Výsledkem má být podrobná zpráva hodnotící jejich fungování a doporučující, na základě srovnání s jinými univerzitami, možná zlepšení.²³⁰ Tímto sporem se dostáváme opět k otázce „důvěry.“

---

²²⁶ Gary-bobo, Trannoy, „Professeur d’université,...“, 982-983. Gauchet, „Vers une société de l’ignorance?“, 153-154.

²²⁷ Gauchet, 156-157.

²²⁸ Descombes, „L’identité collective d’un corps enseignant“, 269.

²²⁹ Paradeise, Lichtenberger, „Universités: réapprendre la responsabilité collégiale“, 235-236. Fortier, „La réforme de l’Université à l’épreuve de la non-réforme“, 300-301.

²³⁰ „Contexte, objectifs et méthodes“, oficiální stránka AERES, <http://www.aeres-evaluation.fr> (staženo 4.5. 2010).

6.5 Hypotetická příčina rozporu: „nedůvěra“

Již ve 3. kapitole jsme ukázali, že nedostatek důvěry ve vedení univerzit znemožňoval kvalitativní hodnocení založené na volnějších kritériích a subjektivním názoru evaluátorů. Protestující *enseignant-chercheurs* toto vedení odmítali jako příliš centralizované, nedemokratické a „manažerské“. AERES ani ANR ale z tohoto důvodu kritizovány nejsou.²³¹ Na svých internetových stránkách zveřejňují detailní zprávy o hodnocení a většina univerzit považovala audity AERES za přínosné.²³² Nabízí se tedy porovnat negativní postoj některých komentátorů k novému systému vztahů mezi univerzitou a státem s konceptem „společnosti nedůvěry,“ který představili uznávaní ekonomové Yann Algan a Pierre Cahuc ve své knize *La Société de défiance*.²³³ Na základě mnoha mezinárodních srovnání ukazují, že Francouzi jsou méně „důvěřiví“ a „ochotní pomoci“ než jiné národy OECD. Tato nedůvěra se vztahuje ke státu, institucím, tržním aktérům i kolegům či sousedům. Francii postihuje od počátku padesátých let 20. století. Autoři vyslovují hypotézu, že ji vyvolal francouzský sociální systém a že tedy není trvalým znakem francouzské společnosti. Její důsledky jsou však vážné.²³⁴ Pro naši práci je nejdůležitějším z nich nutnost nahrazovat důvěru detailními pravidly a pevnými rámci, které možná zmenšují prostor korupci a klientelismu, ale zato omezují svobodný, originální rozvoj. Tato obecná charakteristika na první pohled vystihuje protesty proti reformě univerzit – akademici nevěřili, že by se univerzity mohly kvalitně rozvíjet, pokud stát přestane vyžadovat, aby fungovaly dle předem definovaných, uniformních a detailních pravidel.

Teorie „společnosti nedůvěry“ (přestože je napadána)²³⁵ může pomoci vysvětlit, proč se francouzská reforma setkala s jednoznačným odporem velké části akademiků, a tak rozpoutala živou debatu.

---

²³¹ Marcel Gauchet a Vincent Descombes nekritizují přímo AERES, pouze nevěří ve schopnost státu hodnotit „správně“ dle volných pravidel. Jen Pierre Jourde kritizuje přímo AERES – v jedné větě označuje její audity za neúčinné a nekompetentní (Jourde, „Les fénéants et les mauvais chercheurs, au travail!“, 171.).

²³² „Rapport du comité de suivi...“, 24-25.

²³³ Algan Yann, Cahuc Pierre, *La Société de défiance. Comment le modèle social français s'autodétruit*, (Paris : Editions rue d'Ulm, 2007).

²³⁴ Vysoké ekonomické náklady, menší „pocit štěstí“.

²³⁵ Ve druhé kapitole knihy o šestnácti aktuálních ekonomických otázkách současné Francie je zprostředkována debata mezi autory „společnosti nedůvěry“ a jejich odpůrci (Askenazy Philippe, Cohen Daniel et al., eds., *16 nouvelles questions d'économie contemporaine. Economiques 2*, (Paris : Albin Michel, 2010).).

Závěr

V této práci jsme zkoumali debatu o francouzských reformách univerzitního systému mezi srpnem 2007 a únorem 2010. Zákon o svobodách a zodpovědnostech univerzit LRU, schválený v srpnu 2007, určil hlavní rámec vládní politiky, který následující vládní nařízení upřesňovala. LRU předal univerzitám větší míru autonomie a reformoval univerzitní samosprávu. Měl přispět k vytvoření velkých, multi-disciplinárních a autonomních univerzit či univerzitních pólů (také díky zákonu o PRES, který usnadnil propojování univerzit a ostatních institucí výzkumu a terciálního školství). Vláda věřila, že právě takovéto instituce nejnázze zlepši umístění v Šanghajském žebříčku, zvýší a zlepši uplatnění svých absolventů a stanou se centry vznikající „společnosti vědění.“

Debatu nerozpoutalo schválení zákona, ale protesty, které trvaly od října do prosince 2007. Vzešly ze studentského, spíše levicového, prostředí. Většina komentátorů v této první fázi debaty reformu podporovala. Zlom přišel na podzim 2008, kdy vláda reformovala statut *enseignant-chercheurs* - 65% francouzských akademiků. Vláda chtěla statut přizpůsobit LRU a předat odpovědnost za jejich „řízení“ vedení jednotlivých univerzit (to mělo nově rozhodovat o jejich přijímání, odměňování, povyšování, uvolňování na výzkumné konference a stáže,...). Akademici ale statut odmítli a na začátku února 2009 zahájili stávku, ke které se postupně přidali studenti. Statut byl přepsán a vydán definitivně v dubnu 2009 (stávky a blokování trvaly na některých univerzitách až do května). Druhá fáze debaty, kterou tyto protesty vyvolaly, byla významnější než ta první. Vzniklo více příspěvků a k tématu se vyjadřovali nejuznávanější profesori různých vědních disciplín. Většina názorů byla v průběhu roku 2009 protireformních.

Co způsobilo tuto změnu? Byly to „vnější vlivy“ jako urážlivé projevy prezidenta Nicolase Sarkozyho vůči vědcům a akademikům a všeobecná protestní nálada ve francouzské společnosti. Samotný nový statut se podle proreformních komentátorů dotkl *enseignant-chercheurs* především proto, že zpochybnil jejich právo být izolován od zbytku společnosti a nikomu neskládat účty za odvedenou práci. Podle většinových názorů akademiků však statut ohrozil „akademické svobody“. Kromě jiného také tím, že zavedl častější a systematické hodnocení.

To vyvolalo protesty a živou polemiku. Její zvláštností bylo, že většina akademiků kritizovala kvantitativní (žebříčkové) hodnocení, aniž by se zabývali

otázkou, zda má být ve Francii aplikované. Pouze Antoine Compagnon ukázal, že kompetence ke kvalitativnímu hodnocení má spíše vedení jednotlivých univerzit než centrální instituce – Národní univerzitní rada (CNU). Protestující *enseignant-chercheurs* ale odmítli první návrh statutu, podle kterého hodnocení spadalo právě do pravomocí jednotlivých univerzit, a přiměli vládu, aby pravomoci rozdělila mezi vedení univerzit a CNU. Tím paradoxně zvýšili pravděpodobnost, že jimi odmítané kvantitativní hodnocení aplikované bude. Problém spočíval v tom, že *enseignant-chercheurs* vedení univerzit nedůvěřovali.

Kritizovali reformovanou samosprávu, ve které většina pravomocí připadla prezidentu a třicetičlenné administrativní radě. Mezinárodní srovnání Philippa Aghiona ukázala, že francouzský typ samosprávy nerozděluje pravomoci (tak jak je to obvyklé na amerických, britských či německých univerzitách) mezi univerzitní centrum a jednotlivé fakulty či katedry (ve francouzském případě UFR), ani mezi „administrativní-řídící“ a akademické orgány. Prezident s administrativní radou jsou obdobou centrálního „administrativně-řídícího“ orgánu, který ovšem soustřeďuje zároveň pravomoci jednotlivých UFR a akademických orgánů. Vláda na kritiku odpověděla, že v duchu autonomie si každá univerzita může schválit vlastní samosprávu sama. Podle proreformního komentátora Yvesa Lichtenbergera je strach z přílišných pravomocí prezidentů zbytečný, protože ve francouzském prostředí stejně nemohou prosadit žádný krok, který by neměl širší podporu. A především, jak se vyjádřil francouzský sociolog Bruno Latour, odmítat tuto decentralizační reformu je pošetilé, protože nemůže být pro akademiky horší než předreformní stav francouzských univerzit závislých na státu.

Z rozdílné diagnostiky předreformního stavu univerzit pochází velký díl odlišnosti názorů na reformu. Vláda usoudila, že je třeba reformou zlepšit špatné umístění francouzských univerzit v Šanghajském žebříčku. Podle odpůrců reformy ale nechala stranou „skutečný“ problém univerzit, kterým je (podle všech komentátorů) místní klientelismus a pod-financování. Druhý záměr vládních reforem, zapojení univerzit do života okolní společnosti, odmítli z důvodů jiné představy o roli univerzit. Ty by si měly zachovat nezávislost na aktuálních potřebách společnosti. Měly by jednak rozvíjet základní výzkum, jednak učit studenty kriticky a nezávisle myslet tím, že je výzkumem zasvětit do klasických vědních disciplín. Třetí cíl vládních reforem – vytvořit z univerzit jádra, okolo kterých se budou shromažďovat ostatní instituce výzkumu a terciálního školství – chápou univerzitní profesori Marcel Gauchet a François Vatin

jako nerealizovatelný, alespoň dokud se nevyřeší nerovnováha francouzského systému terciálního školství. Ta spočívá v absenci přijímacích zkoušek na univerzitu, zatímco pro přijetí na ostatní instituce terciálního školství je studenti skládají. V důsledku toho na univerzitu vstupují horší studenti. Tím se snižuje úroveň univerzitní výuky, což odrazuje studenty lepší. Protože je ve francouzské společnosti nemožné přijímací zkoušky zavést, vláda se snaží tento problém zmírňovat tím, že podněcuje univerzity a ostatní instituce terciálního školství ke spolupráci a propojování v univerzitní póly.

Ty by se měly teritoriálně integrovat. Vláda přitom zdůrazňuje, že tato integrace neznamená konec výzkumné univerzity, „nezávislé“ na společnosti. Ta se má nadále zabývat „čistou“ vědou a integrovat se do světové vědecké a univerzitní konkurence. Díky kvalitativnímu rozvrstvení univerzit, se však takto nemají profilovat všechny univerzity. Některé se mají zapojit do života regionu, věnovat se spíše aplikovanému výzkumu a rozvíjet profesionálně zaměřené studijní obory. Tento model vláda podporuje plánem *Campus*, v jehož rámci rozdělí dvanácti univerzitám 5 miliard eur, a zákonem o autonomii (LRU), který dává univerzitám právo definovat vlastní rozvojové cíle a strategie.

Tato autonomie ovšem byla odpůrci reforem velmi napadána. Nejdříve narazila na francouzský ideál rovnosti všech občanů před státem. Jeho zastánci odmítli, aby se od sebe univerzity svojí kvalitou odlišovaly ještě více než v současnosti. Podle nich, díky koncentraci prostředků, možná několik francouzských univerzit uspěje v Šanghajském žebříčku, celková úroveň francouzského univerzitního vzdělání tím však utrpí. Stát by mohl poskytovat tradiční výzkumné vzdělání na všech univerzitách, pouze by do nich musel dostatečně investovat. Vláda ovšem na studenta CPGE věnuje o 100% více prostředků než na studenta univerzit.

Nedostatek vlastních zdrojů je dalším důvodem pro zpochybnění autonomie univerzit. Protože podle všech komentátorů soukromí aktéři nebudou v následujících desetiletích univerzity významněji financovat, stát zůstane jejich hlavním investorem. Zároveň také bude dohlížet na univerzitní kvalitu. Podle Marcela Gaucheta autonomie v takovém případě nemá žádný smysl. Zatímco před jejím zavedením stát určoval přesná pravidla, která univerzity musely dodržovat, aby vyhověly kvalitativní standardům, nově má stát jen dodatečně dohlížet na realizování individuálních cílů a strategií každé univerzity. Gauchet tvrdí, že tím vznikne prostor pro pokoutné dohady a klientelismus, spíše než pro originální, na místních podmínkách závislý, rozvoj každé univerzity. Příznivci reforem naopak důvěřují schopnostem státu a státních evaluačních

institucí AERES a ANR objektivně posoudit rozdílně zaměřené univerzity a jejich přínos pro společnost.

„Nedostatek důvěry“ stojí v jádru dvou polemik o hodnocení akademiků a o realizovatelnosti univerzitní autonomie. Zapadá dění okolo reforem francouzských univerzit do konceptu „společnosti nedůvěry,“ jak Pierre Cahuc a Yann Algan, na základě mnoha mezinárodních srovnání, nazvali v roce 2007 Francii? Konfrontování námi analyzované debaty s touto teorií by mohlo být přínosným rozšířením tématu.

Nabízejí se však i další směry, kterými by se mohla naše práce rozvíjet. Jedním z nich by bylo porovnání francouzských reforem, protestů a polemik s děním v ostatních evropských státech. Podobné reformy probíhaly nebo probíhají ve většině z nich. Bylo by zajímavé pozorovat, na kolik je ovlivňují kulturní specifika jednotlivých národů.

Rozhodně by bylo také přínosné dále sledovat francouzské dění. V letech 2007-2010 se totiž reformy pouze nastartovaly. I přes významné protesty se vládě podařilo je prosadit. Do roku 2012 by měly být všechny univerzity nezávislé na státním řízení. V následujících letech se také bude projevovat, jak univerzity zužitkovávají zdroje, jejichž množství stát od roku 2012 výrazně zvýšil. Můžeme v blízké budoucnosti očekávat „objektivní“ vyhodnocení úspěšnosti vládních reforem? Rozřešilo by některé polemiky, analyzované v této práci?

Summary

This paper analysis major subjects of a debate provoked by reforms of French universities and following student and academic protests.

The basic frame of reforms was created by the Law relative to liberties and responsibilities of universities, *La loi relative aux libertés et responsabilités des universités*, LRU, passed on the 10 August 2007. Following student protests caused two months long interruption of class work at some universities. However they didn't gain support of majority of academic actors. The situation was different in the first half of 2009. At the end of 2008, the Minister of Higher Education and Research, Valérie Pécresse proposed a reform of statute of *enseignant-chercheurs*, which constitute 65% of French academicians. They refused it, even though it only put in practice the decentralization of the LRU. They began a strike that continued at some universities from the end of January till the end of May 2009. It was the first protest movement at French universities, which wasn't started by students but by university professors of usually "silent disciplines" as law or mathematics.

Were their protests legitimate or did they only defended their inactivity and isolation from the rest of society? It was one of the most discussed subjects during the year 2009. Though there were some "corporatist" and some superficial reasons for the refusal of new statute, the majority of scholars' preoccupations were relied to general questions of higher education and research development in France.

First of them was related to the evaluation of science. The reform of statute suggested that every *enseignant-chercheur* would be evaluated at least once per four years. It didn't precise what kind of evaluation it should be. Majority of academicians refused the quantitative one for being too inaccurate. In the same time they made difficult the application of the qualitative one because they rejected evaluation by universities and obliged the central government to stay involved in it. As Antoine Compagnon shows, universities' capacities to evaluate objectively by using qualitative criteria would be much higher than capacities of central evaluating institution National University Council (*Conseil national des universités*, CNU).

However academicians didn't have confidence in too centralised university governance. This presents another main discussed topic of the debate. Majority of scholars pointed out that all powers that had been dispersed to the central administration, representative academic organs and universities' smaller components – UFR (*unité de formation et de*

recherche, an equivalent of faculties or departments), were centralised in between university president and administrative council. International comparison confirmed the exceptionality of this kind of governance. Government and pro-reformed commentators answered that every university could develop its proper balance of powers and that president can not abuse its powers because of French explosive academic environment requires a large consensus on every subject. According to these commentators, strong university presidents are much better than impuissant ones who hindered constructive development of universities before reforms.

Judgement on the pre-reform university shape was another important source of discontent on the reform evaluation. The government criticised especially bad French universities' results in Shanghai ranking and low employability of university graduates. According to a majority of scholars, the Shanghai ranking's criteria don't say much about quality of universities. Therefore, trying to progress in the ranking is useless. They refused government goal to improve employability by professionalizing university instruction because of different understanding of university role in current society. According to their view, university should keep its independence on short time society needs.

Government didn't deny this independent traditional university but refused to have all universities of that kind (mainly due to the 800% increase of number of its students during last 50 years). Autonomy should allow universities to diversify their role. Some of them should focus on needs of a particular region and applied research, others on the world university concurrence and "pure" science. The government incitation to the excellence of approximately 10 university clusters should accelerate this development. But the traditional French ideal of equality (*égalité*) stood against this diversification and provoked a large polemic.

The new French autonomy caused another dispute. It concerned its feasibility in the system where government stays the only university investor and quality controller. Commentaries rejecting the reform see it as incoherence that gives more space to corruption and favouritism. Those who are pro-reform do approve this system. It gives universities the opportunity to develop individually, in line with their proper specialisation. State evaluation institution AERES (*Agence d'évaluation de la recherche et de l'enseignement supérieur*) and ANR (*Agence nationale de la recherche*) can objectively check whether university fulfils its own goals.

The mistrust of academics rejecting this system is one of the deep reasons of divergent opinions on the reform. The theoretical concept of it was proposed in the book of Pierre Cahuc and Yann Algan, *La société de défiance*. According to these authors French society is specific by the lack of confidence in institutions but also in individuals. This trust has to be replaced by precise and detailed rules. As French reform attempted to supreme them, it caused important protests. This theory could explain a part of opinion divergence in the analysed debate.

Použitá literatura

Primární zdroje

- BEAUD Olivier, „Pourquoi il faut refuser l'actuelle réforme du statut des universitaires“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 92-103.
- BERRY Michel, „Les mirages de la bibliométrie“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 166-185.
- BLAY Michel, „Les princes traitent toujours d'inutile ce qu'ils ne comprennent pas“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 105-109.
- BRISSET Claire-Akiko, „La ‚guerre de l'intelligence‘ m'a tuer“, in *L'université et la recherche en colère, un mouvement social inédit*, ed. Brisset Claire-Akiko et al. (Paris: Croquant, 2009), 5-39.
- CAHUC Pierre, ZYLBERBERG André, „Réussir des réformes en France“, *Commentaire* 128 (zima 2009-2010): 955-964.
- CAILLÉ Alain, CHANIAL Philippe, „Présentation“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 5-33.
- CHAMAYOU Grégoire, „Petits conseils aux enseignants-chercheurs qui goudronny réussir leur évaluation“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 146-166.
- COMPAGNON Antoine, „Examen de rattrapage“, *Le Débat* 156 (září-říjen 2009): 167-180.
- COMPAGNON Antoine, „Leçons américaines“, *Le Débat* 156 (září-říjen 2009): 99-117.
- DESCOMBES Vincent, „L'identité collective d'un corps enseignant“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 265-285.
- DESTEMBERG Antoine, „Un commentaire de texte du discours de Nicolas Sarkozy: ‚A l'occasion du lancement de la réflexion pour une stratégie nationale de recherche et d'innovation‘“, in *L'université et la recherche en colère, un mouvement social inédit*, ed. Brisset Claire-Akiko et al. (Paris: Croquant, 2009), 115-159.
- DORD Olivier, „Réforme du statut des enseignants-chercheurs : universités vs. universitaires ?“, *AJDA - L'Actualité Juridique Droit Administratif*, č. 6 (22 únor 2010): 323-329.
- ERTZSHEID Olivier, „Modulation de service: un décret au service d'une décrépitude annoncée“, in *L'université et la recherche en colère, un mouvement social inédit*, ed. Brisset Claire-Akiko et al. (Paris: Croquant, 2009), 175-190.
- FORTIER Charles, „La réforme de l'Université à l'épreuve de la non-réforme“, *AJDA - L'Actualité Juridique Droit Administratif*, č. 6 (22 únor 2010): 299-306.
- INSEL Ahmet, „Publish or Perish! La soumission formelle de la connaissance au capital“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 109-122.
- IRRIBARNE Philippe d', „Le loup et le chien“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 224-228.
- GARCIA Sandrine, „Réformes de Bologne et économisation de l'enseignement supérieur“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 122-141.
- GARY-BOBO Robert, TRANNOY Alain, „Professeur d'université, profession libérale d'Etat: II. Pour une réforme du statut“, *Commentaire* 128 (zima 2009-2010): 981-995.
- GAUCHET Marcel, „Vers une société de l'ignorance?“, *Le Débat* 156 (září-říjen 2009): 144-167.

Debata okolo reformem francouzských univerzit (2007-2010)

GOUADAIN Daniel, „Le présent d’une illusion: à propos des critères d’excellence dans l’enseignement supérieur français“, *Le Débat* 146 (září-říjen 2007): 124-147.

GUILLAUME Henri, MACRON Emmanuel, „Enseignement supérieur, recherche, innovation. Quels acteurs?“, *Esprit* 340 (prosinec 2007): 160-188

JOLIOT Pierre, „L’évaluation ou la découverte“, *Le Débat* 156 (září-říjen 2009): 180-185.

JOURDE Pierre, „Les fénéants et les mauvais chercheurs, au travail!“ in *L’université et la recherche en colère, un mouvement social inédit*, ed. Brisset Claire-Akiko et al. (Paris: Croquant, 2009): 169-175.

LATOUR Bruno, „Universitaires, encore un effort pour être autonomes“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 217-221.

LICHTENBERGER Yves, „L’enseignement supérieur à la recherche d’un modèle universitaire. Leçons de Paris-Est“, *Esprit* 340 (prosinec 2007): 49-61.

LICHTENBERGER Yves, „Perspectives et blocages de l’Université“, *Esprit* 354 (květen 2009): 6-17.

LONGO Giuseppe, „La bibliométrie et les gardiens de l’orthodoxie“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 141-146.

MISTRAL Jacques, „Pour une vraie réforme de l’université“, *Le Débat* 156 (září-říjen 2009): 128-144.

MONTLIBERT Christian de, „Oui chef, bien chef“ in *L’université et la recherche en colère, un mouvement social inédit*, ed. Brisset Claire-Akiko et al. (Paris: Croquant, 2009): 65-85.

MORTIER Daniel, „La ‘réforme’ du CNU“ in *L’université et la recherche en colère, un mouvement social inédit*, ed. Brisset Claire-Akiko et al. (Paris: Croquant, 2009): 197-203.

MUSSELIN Christine, „Les réformes des universités en Europe“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 69-92.

PADIS Marc-Olivier, LICHTENBERGER Yves, MARCON Emmanuel, „Introduction. La réhabilitation inattendue de l’université au sein de l’enseignement supérieur“, *Esprit* 340 (prosinec 2007): 9-23.

PARADEISE Catherine, LICHTENBERGER Yves, „Universités: réapprendre la responsabilité collégiale“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 228-244.

PIKETTY Thomas, „Autonomie des universités : l’imposture“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 221-224.

RUSSIER Jean-Paul, „Les mobilisations universitaires contre la réforme“, *Revue du MAUSS numérique* 33 (první semestr 2009): 121-136.

SEGALAT Laurent, „Science et finance: mêmes symptômes, mêmes dangers“, *Le Débat* 156 (září-říjen 2009): 186-191.

VATIN François, „La crise de l’Université française: une perspective historique et socio-démographique“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 47-69.

VELTZ Pierre, „L’université au cœur de l’économie de la connaissance“, *Esprit* 340 (prosinec 2007): 146-160

Internetové primární zdroje

„11 milliards d’euros pour l’enseignement supérieur et la formation professionnelle“, <http://www.gouvernement.fr> (staženo 3.3. 2010).

Debata okolo reformem francouzských univerzit (2007-2010)

AGHION Philippe et al., eds, *L'excellence universitaire : leçons des expériences internationales Rapport d'étape de la mission Aghion à Mme Valérie Pécresse Ministre de l'enseignement supérieur et de recherche*, (leden 2010), <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr> (staženo 20.02.2010).

„Budget 2010 le budget des engagements tenus“, <http://www.aeres-evaluation.fr> (staženo 4.5. 2010).

„Comités de sélection pour le recrutement des enseignant-chercheurs“ (dopis ministryně Valérie Pécresseové vedení jednotlivých univerzit) <http://www.fabula.org/documents/comites.pdf> (staženo 5.5. 2010).

„Discours à l'occasion du lancement de la réflexion pour une stratégie nationale de recherche et d'innovation“, <http://www.elysee.fr/president/les-actualites/discours/2009/discours-a-l-occasion-du-lancement-de-la-reflexion.6868.html> (staženo 3.3. 2010).

FERT Albert, „Comment le classement de Shanghai désavantage nos universités“, *Le Monde*, 26. srpna 2008, <http://www.lemonde.fr> (staženo 3.9. 2009).

„Le nouveau statut en question“, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr>, (staženo 29.01. 2010).

„Les clés de la reforme des universités“, <http://www.nouvelleuniversity.gouv.fr>, (staženo 22.12.2007).

PHILIP Christian, *Quels nouveaux partenariats construire entre les Universités et les Grandes Écoles ?* (srpen 2009), http://www.boivigny.com/Rapport-Philip-rapprocher-universites-et-grandes-ecoles-a-travers-les-PRES_a578.html (staženo 20.02.2010).

„Plan carrières dans l'enseignement supérieur et la recherche“ <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/pid21838/plan-carrieres-enseignement-superieur-recherche.html> (staženo 9.5. 2010).

„Plan pour la réussite en licence: 730 millions d'euros d'ici 2012“, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr> (staženo 3.4. 2010).

Rapport du comité de suivi de la loi relative aux libertés et responsabilités des universités, (prosinec 2008), <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr> (staženo 20.02.2010).

„Rentrée universitaire 2009/2010“, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr>, (staženo 29.01. 2010).

SARKOZY Nicolas, *La lettre de mission adressée à Valérie Pécresse*, 10.5. 2007, <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr> (staženo 23.12. 2007).

SARKOZY Nicolas, *Mon projet : ensemble tout devient possible*, www.sarkozy.fr, (staženo 1.5.2007).

Sekundární zdroje

AGHION Philippe et al., eds., *Education et croissance*. (Paris : La Documentation française, 2004).

ALGAN Yann, CAHUC Pierre, *La Société de défiance. Comment le modèle social français s'autodétruit*, (Editions rue d'Ulm : Paris, 2007).

ASKENAZY Philippe, COHEN Daniel et al., eds., *16 nouvelles questions d'économie contemporaine*, (Albin Michel : Paris, 2010).

BEAUD Olivier, JOURDE Pierre. „Avant propos“ in *Université : la grande illusion*, ed. Jourde Pierre et al. (Paris : l'Esprit des péninsules, 2007): 7-27.

BEAUVALLET Maya, *Les stratégies absurdes : Comment faire pire en croyant faire mieux*, (Paris: Seuil, 2009).

Debata okolo reforem francouzských univerzit (2007-2010)

- CAHUC Pierre, ZYLBERBERG André, „Réussir des réformes en France“, *Commentaire* 128 (zima 2009-2010): 955-964.
- CASANOVA Jean-Claude. „L'Université française du XIXe au XXIe siècle : Sept thèses pour expliquer son histoire“, *Commentaire* 117 (jaro 2007) : 193-204.
- COLLOMB Bertrand, „Les grandes écoles et la science“, *Commentaire* 126 (léto 2009): 451-463.
- FAJKUS Břetislav, *Filosofie a metodologie vědy*, (Academia: Praha, 2005).
- FAUST Drew Gilpin, „Le discours de Harvard“, *Revue du MAUSS* 33 (první semestr 2009): 33-35.
- HEINICH Nathalie, „Retour sur la notion d'élite“, *Cahiers internationaux de sociologie* 117 (2004)
- KUCHARŤ Pavel, „Vysokoškolské studium v mezinárodní komparaci“, in *Konsolidace vládnutí a podnikání v České Republice a v Evropské Unii. Univerzity a vzdělání*, et. Pešek Jiří et al. (Praha : Matfyzpress, 2002): 12-21.
- LIESSEMANN Konrad Paul, *Teorie nevzdělanosti : Omyly společnosti vědění*, (Academia: Praha, 2009, původně v němčině 2006).
- MERLE Pierre, „L'efficacité de l'enseignement“, *Revue française de sociologie* 39, č.3 (1998): 565-589.
- MINOT Jacques. *L'histoire des universités françaises*. Paris : Presses universitaires de France, 1991.
- MUSSELIN Christine, *Le marché des universitaires. France Allemagne, Etats-Unis*. (Paris: Les Presses de Sciences Po, 2005).
- PEŠEK Jiří, „University v současné Evropě a v USA“, in *Konsolidace vládnutí a podnikání v České Republice a v Evropské Unii. Univerzity a vzdělání*, et. Pešek Jiří et al. (Praha : Matfyzpress, 2002): 5-11.
- PROST Antoine, *Education, société et politiques : une histoire de l'enseignement en France de 1945 à nos jours*, (Paris : Seuil, 1997).
- REYNIÉ Dominique, „Une crise n'a pas eu lieu: l'échec de l'opposition à la loi sur l'autonomie des universités“, in *L'Etat de l'opinion*, ed. Duhammel Olivier et al. (Paris : Seuil, 2008): 97-110.
- VESELÝ Arnošt, „Společnost vědění jako teoretický koncept“, *Sociologický časopis* 40, č.4 (2004): 433-446.
- VERGER Jacques ed., *Histoire des universités en France*, (Editions Privat : Toulouse, 1986).
- VŠELICHOVÁ Zdeňka, „Systém francouzského vysokého školství“, in *Konsolidace vládnutí a podnikání v České Republice a v Evropské Unii. Univerzity a vzdělání*, et. Pešek Jiří et al. (Praha : Matfyzpress, 2002): 126-128.

Internetové sekundární zdroje

- CHABBAL Robert et al., eds., *L'Enseignement Supérieur en France : Etat des lieux et propositions*, (květen 2007), <http://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr> (staženo 22.12. 2007).
- „Contexte, objectifs et méthodes“, <http://www.aeres-evaluation.fr> (staženo 4.5. 2010).
- Conseil national des universités* (oficiální stránka organizace) <http://www.cpcnu.fr>.
- JACQUÉ Philippe, „Des pistes pour renforcer la competitivité des universités françaises“, *Le Monde*, 28. ledna 2010, <http://www.lemonde.fr> (staženo 3.2. 2010).
- „Pétition : Appel pour une autre réforme du service public d'enseignement supérieur et de recherche“, <http://www.sauvonslarecherche.fr> (staženo 3.4. 2010).

Debata okolo reforem francouzských univerzit (2007-2010)

„Quels sont les points du litige ?“, *Le Monde*, 22. dubna 2009 (staženo 28.4.2009).

The ranking forum of swiss universities (oficiální stránka organizace) <http://www.universityrankings.ch>.

Seznam zkratk

AERES	<i>Agence d'évaluation de la recherche et de l'enseignement supérieur</i> (státní instituce, která hodnotí univerzity).
ANR	<i>Agence nationale de la recherche</i> (státní instituce, která hodnotí výzkumná oddělení).
BTS	<i>Brevet de technicien supérieur</i> (dvouleté pomaturitní vzdělání; je profesionálně zaměřené).
CNRS	<i>Centre national de la recherche scientifique</i> (největší francouzský výzkumný institut; obdoba české akademie věd).

Debata okolo reforem francouzských univerzit (2007-2010)

CNU	<i>Conseil national des universités</i> (státní instituce, která hodnotí enseignant-chercheur; je složená z akademiků).
CPGE	<i>Classes préparatoires pour les grandes écoles</i> (dvouleté pomaturitní studijní obory, které připravují studenty pro vstup na <i>grandes-écoles</i>)
CPU	<i>Conseil des présidents des universités</i> (instituce sdružující prezidenty univerzit)
IUT	<i>Institut universitaire technologique</i> (dvouleté pomaturitní vzdělání; je profesionálně zaměřené)
IGAENR	<i>Inspection générale de l'administration de l'éducation nationale et de la recherche</i> (státní instituce, která schvaluje, že univerzita může přejít k autonomii)
LRU	<i>La loi relative aux libertés et responsabilités des universités</i> (Zákon o svobodách a zodpovědnostech univerzit; ústřední reforma)
PRES	<i>Pôles de recherche et d'enseignement supérieur</i> (centra sdružující univerzity, <i>grandes écoles</i> a výzkumné instituty; zástupci státu, samosprávných orgánů a firem mohou být přidruženými partnery)
UFR	<i>Unité de formation et de recherche</i> (obdobá českých fakult a kateder)